

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2015 - ΕΤΟΣ Η' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 26

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 € - ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 20 € (ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ) - 10 € (ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής - Σύμβουλος Έκδοσης
π. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθύντρια

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία - Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Βουδούρης
(τηλ. 6942.982.745)

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Γραφεία

Κοινοτικό Κατάστημα Φυτειάς
Δ. Βέροιας, Τ.Θ. 149 - Τ.Κ. 59100

τηλ: 6946.901.531 - 6942.982.745

■ Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή
ακέραιων κειμένων, αν αναφέρεται η πηγή

■ Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο την
άποψη του συντάκτη τους

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της
«Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτι-
σμού Ν. Ημαθίας» μπορούν να επικοινωνή-
σουν στο τηλέφωνο: **6946.901.531**

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστο-
λών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων
κ.α. για δημοσίευση στα «ΧΡΟΝΙΚΑ», γί-
νεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση
της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρο-
νική διεύθυνση **xronika_emipi@yahoo.gr**
με την ένδειξη: Για τα «Χρονικά» (Τα
άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5
σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος
γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή
άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέ-
πει να συνοδεύονται από παραπομπές και
ενδεικτική βιβλιογραφία).

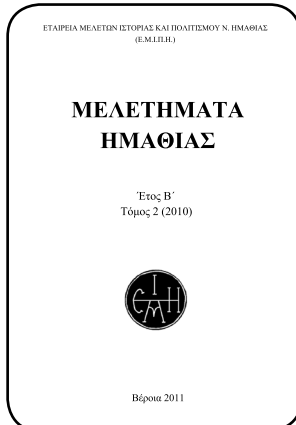
• Η έκδοση των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» στηρίζεται
αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και
φίλων της Ε.Μ.Ι.Π.Η., για τον λόγο αυτό,
ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας.
Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα
από τις σελίδες των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», καθώς
και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης
του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

• Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρεί-
ας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέ-
τει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank**
0026-0077-12-0200673505

Οι εκδόσεις της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Σειρές Εκδόσεων

Μελετήματα Ημαθίας (τόμοι 1-4)

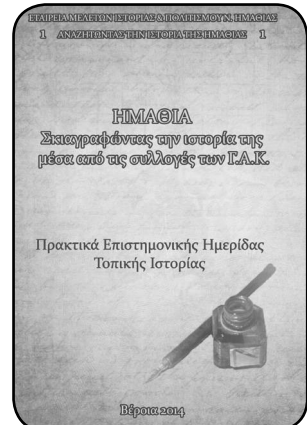
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΩΝ Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αι. (τόμοι 1 - 3)

Πηγές & Μελέτες Ιστορίας & Πολιτισμού Ημαθίας (τόμοι 1 - 2)

Αναζητώντας την Ιστορία της Ημαθίας (τόμος 1)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Δ'
Τόμος 4 (2012)
ΠΡΑΚΤΙΚΑ
Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Βέροια 2013

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
3 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 3

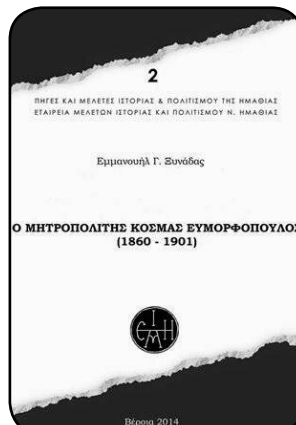
ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ 1925 - 1940

Στη Βέροια
του Μεσοπολέμου

Γ' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΒΕΡΟΙΑ 2015

Σημεία διανομής (Βέροια)

Βιβλιοπωλεία

Πυρινός (Βενιζέλου 50)

Επίκαιρο (Βενιζέλου 36)

Ηλιοτρόπιο (Τρεμπεσίνας 12)

Σχήμα (Αγγέλων 18)

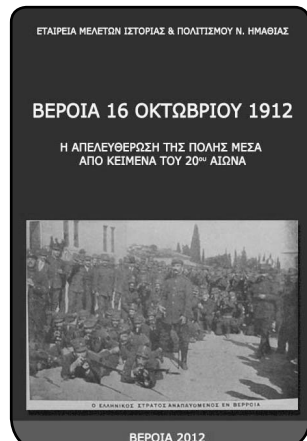
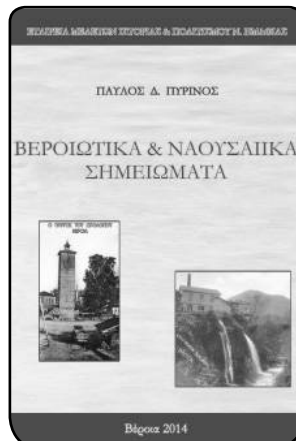
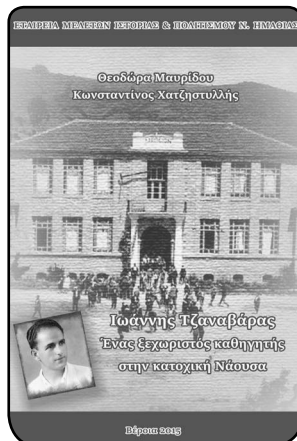
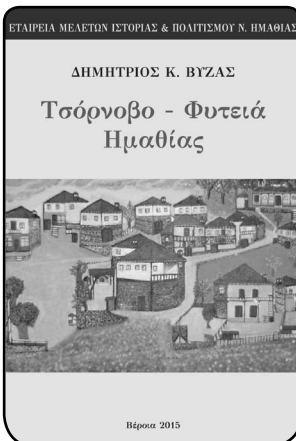
Ταχυδρομικά

(με αντικαταβολή,
+ έξοδα αποστολής)

Τηλ. παραγγελιών:

6946.901.531

Μεμονωμένες εκδόσεις (ενδεικτικά)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ *Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα* Ε' Επιστημονική Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας (1950–1974) Από τον Εμφύλιο στη Χούντα.....4

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

- Μαρία Χειμωνοπούλου, *Αρχαιολογικά*.....9
- Ολυμπία Μπέτσα, *Οι Δρόμοι της πόλης*.....25
- π. Αθανάσιος Βουδούρης, *Μοναστηριακά Σημειώματα*.....30
- Βασίλης Σ. Δημητριάδης, *Τα Ναουσαίικα*.....39
- Εμμανουήλ Ξυνάδας, *Εκ του Τύπου*.....43
- Αναστασία Ταναμπάση, *Βιβλιοπαρουσιάσεις*.....50
- Ιωάννα Ζιώγα, *Φορείς Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*.....53

ΝΕΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

- Πεπραγμένα.....56

Κατάλογος Εκδόσεων Ε.Μ.Ι.Π.Η.58

<p>Τα ΧΡΟΝΙΚΑ θα τα βρείτε...</p>	<p>ΒΕΡΟΙΑ Βιβλιοπωλείο “Επίκαιρο” (Βενιζέλου 36) Βιβλιοπωλείο “Πυρινός” (Βενιζέλου 50) Βιβλιοπωλείο “Ηλιοτρόπιο” (Τρεμπεσίνας 12) Βιβλιοπωλείο “Σχήμα” (Αγγέλων 18)</p> <p>W Τηλεφωνικά στο 6946.901.531</p>
<p>...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση emiph.blogspot.com</p>	

**ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΣΤΗ ΧΟΥΝΤΑ**
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Παρασκευή 2 Οκτωβρίου 2015

Ωρα 20:00

Χαιρετισμοί

Εναρκτήρια συνεδρίαση

Ομιλητής: Ηλίας Νικολακόπουλος (Ομ. Καθ. Ε.Κ.Π.Α.)

Από τον Εμφύλιο στη Χούντα

Μαρία Χειμωνοπούλου - Ολυμπία Μπέτσα - Αναστασία Ταναμπάση

Η περίοδος από τον Εμφύλιο έως τη Χούντα, στη Βέροια, μέσα από κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό

Σάββατο 3 Οκτωβρίου 2015

Α' Συνεδρία

Πρόεδρος: Ηλίας Νικολακόπουλος (Ομ. Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.)

10:00 - 10:20: Ευγενία Καβαλάρη (Φιλολόγος) - Οι εκλογές του 1958 στην Ημαθία.

10:20 - 10:40: Αλέκος Χατζηκώστας (Δημοσιογράφος - Συγγραφέας) - Η Ε.Δ.Α. στην Αξιωματική Αντιπολίτευση. Οι διώξεις των Αριστερών συνεχίζονται.

10:40 - 11:00: Δημήτρης Καρασάββας (Ερευνητής) - 1961-1965: Η κοινοβουλευτική περιπέτεια και ο Ιωάννης Παπαδάκης - Στάικος.

11:00 - 11:20: Εμμανουήλ Ξυνάδας (Δρ. Εκκλ. Ιστορίας) - Οι εκλογές «της βίας και της νοθείας» στη Βέροια.

11:20 - 11:40: Συζήτηση

11:40 - 12:00 Διάλειμμα

Β' Συνεδρία

Πρόεδρος: Θανάσης Σφήκας (Αν. Καθηγητής Α.Π.Θ.)

12:00 - 12:20: Μαρία Χειμωνοπούλου (Δρ. Αρχαιολογίας) - Η προστασία των μνημείων της Βέροιας στις δεκαετίες '50 και '60 μέχρι και την Μεταπολίτευση.

12:20 - 12:40: Ολυμπία Μπέτσα (Φιλολόγος) - Εμπιστευτική αλληλογραφία νοσοκομείου Βέροιας κατά την περίοδο 1957 - 1974.

12:40 - 13:00 π. Αθανάσιος Βουδούρης (Υπ. Δρ. Ιστορίας) - "Αί αιρέσεις και αί θρησκευτικάί δοξασΐαι, ἔστω καί βλακῶδεις, καταπολεμούνται διά τῆς διδαχῆς καί διαφώτισεως": Χούντα, Ορθόδοξη Εκκλησία και Μάρτυρες του Ιεχωβά, στη Βέροια της επταετούς Δικτατορίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Α' ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Ευγενία Καβαλάρη, Φιλολόγος

Οι εκλογές του 1958 στην Ημαθία

Οι εκλογές του 1958 προκάλεσαν «σεισμό» στα πολιτικά πράγματα του τόπου μας, εκείνη την περίοδο λόγω της ανάδειξης της ΕΔΑ ως αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενώ τα σχετικά με την εκλογική αυτή μάχη αποτελέσματα, αποτελούν ακόμη και σήμερα αντικείμενο συζήτησης. Ο νομός Ημαθίας δεν έμεινε έξω από τις διαδικασίες αυτές. Η εκλογική μάχη ήταν σκληρή και το εκλογικό αποτέλεσμα στην ίδια κατεύθυνση με το πανελλαδικό. Το ιδιαίτερο όμως χαρακτηριστικό ήταν ότι για πρώτη φορά η Αριστερά (που εκφραζόταν τότε με «νόμιμο» τρόπο από την ΕΔΑ) εκλέγει βουλευτή στο νομό. Να θυμίσουμε ότι μόλις το 1996 έχουμε για πρώτη φορά εκλογή βουλευτή από το χώρο του ΚΚΕ.

Με τη σχετική εισήγηση επιδιώκεται να παρουσιαστεί η ταραγμένη αυτή περίοδος της νεότερης ιστορίας του τόπου μας, επικεντρωμένη στην εκλογική μάχη και στα αποτελέσματά της, στενά δεμένη πάντα με την γενικότερη πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα.

Θα παρουσιαστούν σ' αυτή το πολιτικό κλίμα, οι κοινωνική κατάσταση, τα εκλογικά αποτελέσματα σε τοπικό επίπεδο, όσο και πλευρές της προεκλογικής περιόδου, αλλά και οι εκτιμήσεις των κομμάτων γι' αυτές μετεκλογικά. Αξιοποιούνται για το σκοπό αυτό αρχειακό υλικό προερχόμενο από τον τοπικό Τύπο, υλικά των ΓΑΚ Ν. Ημαθίας, από ιδιωτικές συλλογές αλλά και σχετική βιβλιογραφία.

Αλέκος Χατζηκώστας, Δημοσιογράφος – Συγγραφέας

Η Ε.Δ.Α. στην Αξιωματική Αντιπολίτευση. Οι διώξεις των Αριστερών συνεχίζονται.

Οι εκλογές του Μάη του 1958 αναδεικνύουν για πρώτη φορά στα χρονικά την ΕΔΑ ως αξιωματική αντιπολίτευση. Η τεράστια εκλογική επιτυχία της ΕΔΑ, όπως ήταν φυσικό προκάλεσε έντονο προβληματισμό στις κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που αποτελούσαν το «κατεστημένο» στη χώρα μας, αλλά και του «ξένου παράγοντα» (ΗΠΑ). Έτσι, την επομένη των εκλογών συγκροτήθηκαν μια σειρά μηχανισμοί αντιμετώπισης του λεγόμενου κομμουνιστικού κινδύνου που, για τους κρατούντες, συνιστούσε η ΕΔΑ και λίγο αργότερα δεν άργησε να ανθίσει το λεγόμενο παρακράτος, η σκοτεινή δηλαδή δραστηριότητα των κρατικών μηχανισμών, που δημιουργούσαν και συντηρούσαν πλήθος ολιγάριθμων αντικομμουνιστικών οργανώσεων από ακροδεξιά, φασιστικά και κακοποιά στοιχεία, με στόχο την τρομοκράτηση των κομμουνιστών, των αριστερών και προοδευτικών πολιτών.

Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν πλευρές των ποικιλόμορφων διώξεων αυτών σε τοπικό επίπεδο σε στενή σχέση πάντα με το όλο πολιτικό-κοινωνικό κλίμα της εποχής.

Αξιοποιούνται για το σκοπό αυτό αρχειακό υλικό προερχόμενο από τον τοπικό Τύπο, υλικά των ΓΑΚ Ν. Ημαθίας, ντοκουμέντα από ιδιωτικές συλλογές αλλά και σχετική βιβλιογραφία.

Δημήτρης Καρασάββας, Ερευνητής

1961-1965: Η κοινοβουλευτική περιπέτεια και ο Ιωάννης Παπαδάκης - Στάϊκος

Η δεκαετία του 1960, ιδιαίτερα το πρώτο μισό της (1961-1965), σηματοδεύτηκε από μία πρωτόγνωρη κοινοβουλευτική κρίση, που σφράγισε τη μεταπολεμική ιστορία μας. Στο διάστημα αυτό δημιουργείται το Δημοκρατικό Κέντρο, πραγματοποιούνται οι Εκλογές του 1961, που αμφισβητούνται από την Ε.Κ., ακολουθεί η κήρυξη του «Ανένδοτου» με τη συνακόλουθη πολιτική αναταραχή, νέες Εκλογές το 1963 και ακολούθως το 1964, με τον εκλογικό θρίαμβο της Ε.Κ., για να ακολουθήσει η κρίση των «Ιουλιανών» με την Αποστασία, που θα αποδημήσει το εγχώριο πολιτικό σύστημα.

Ο Ιωάννης Παπαδάκης-Στάϊκος, σημαίνουσα πολιτική προσωπικότητα του φιλελεύθερου χώρου, όχι μόνο για την Βέροια και την Ημαθία, πρωτοστατεί στις προσπάθειες για την δημιουργία του Δημοκρατικού Κέντρου, συμμετέχει στις εκλογές, διατυπώνει τις απόψεις του για τα τεκταινόμενα και παίρνει θέση. Η μαρτυρία του, 50 Χρόνια μετά, έχει σημαντική αξία, θυμίζοντας τόσο την κρισιμότητα των γεγονότων, όσο και την αγωνία ενός πολιτικού να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της εκλογικής του περιφέρειας, μέσα σε μία ατμόσφαιρα αβεβαιότητας και φανατισμού.

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Δρ. Εκκλησιαστικής Ιστορίας

Οι εκλογές «της βίας και της νοθείας» στη Βέροια

Οι εκλογές του Φθινοπώρου του 1961 έμειναν γνωστές ως οι εκλογές «της βίας και της νοθείας» λόγω των διαφόρων μεθόδων βίας που χρησιμοποιήθηκαν από τα όργανα ασφαλείας του Κράτους καθώς και από άλλους παρακρατικούς σχηματισμούς, αλλά και των μεθόδων νοθείας που ακολουθήθηκαν για την αλλοίωση του εκλογικού αποτελέσματος, κυρίως στα αστικά κέντρα. Μέσα σε ένα εξαιρετικά ρευστό πολιτικό κλίμα με κύρια χαρακτηριστικά τις πολιτικές αναταραχές, τους διαξιφισμούς μεταξύ των κομμάτων εξουσίας, αλλά και την εμπλοκή του στρατού καθώς και άλλων ξένων μυστικών υπηρεσιών στην τρέχουσα πολιτική ζωή της χώρας, οι Έλληνες πολίτες κλήθηκαν να ψηφίσουν την Κυβέρνηση, η οποία θα οδηγήσει τη χώρα με ασφάλεια προς το μέλλον.

Κύριοι αντίπαλοι αναδεικνύονται η Ε.Ρ.Ε. του Κωνσταντίνου Καραμανλή και η Ένωση Κέντρου με αρχηγό τον Γεώργιο Παπανδρέου, η οποία μόλις είχε σχηματιστεί. Η πάλη εναντίον του Κομμουνισμού και η μείωση των ποσοστών της Ε.Δ.Α., με αφορμή την ανάδειξη της στη θέση της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης στις εκλογές του 1958, αναδεικνύεται στο ύψιστο διακύβευμα της συγκεκριμένης εκλογικής αναμέτρησης, σε σημείο που ο ίδιος ο αρχηγός της Ε.Ρ.Ε. να καλεί τους ψηφοφόρους να ψηφίσουν την Ε.Κ., αν δεν επιθυμούν να στηρίξουν την Ε.Ρ.Ε., αμφισβητώντας ταυτόχρονα την δυνατότητα της να δώσει βιώσιμη Κυβέρνηση στον τόπο.

Σε τοπικό επίπεδο η προεκλογική περίοδος χαρακτηρίζεται από έντονες εσωκομματικές ζυμώσεις, τόσο στο χώρο της Ε.Ρ.Ε., όσο και στο χώρο της Ε.Κ. Πολιτικοί αντίπαλοι αλληλοκατηγορούνται μέσω προκηρύξεων, αλλά και δημοσιευμάτων στα φύλλα των τοπικών εφημερίδων, οι οποίες, χωρίς υπερβολή, αναδεικνύονται σε όργανα υποστήριξης της μιας ή της άλλης παράταξης, του ενός ή του άλλου υποψηφίου. Ψηφοφόροι που ανήκουν στο χώρο της παλαιάς Ε.Δ.Α. και του Αγροτικού Κόμματος, που συνασπίστηκαν στον ενιαίο σχήμα του Π.Α.Μ.Ε., γίνονται αποδέκτες κρουσμάτων βίας, τα οποία λίγο πριν τις εκλογές επεκτείνονται και προς τους ψηφοφόρους της Ε.Κ. Καραμανλής και Παπανδρέου επισκέπτονται την πρωτεύουσα της Ημαθίας, τη Βέροια, για να εκθέσουν το κυβερνητικό τους πρόγραμμα, ενώ ο Καραμανλής έρχεται αντιμέτωπος με έντονα διαμαρτυρόμενους διαδηλωτές και οι σκηνές που εκτυλίσσονται θυμίζουν έντονα την εποχή του Μεσοπολέμου, καθώς ψηφοφόροι ποντι-

ακής καταγωγής διαμαρτύρονται κατά την άφιξή του στην πόλη, για την μη συμπερίληψη του ποντιακής καταγωγής υποψηφίου της Ε.Ρ.Ε., Παναγιωτίδη, στα ψηφοδέλτια του κόμματος. Τελικά, τα αποτελέσματα θα αποδείξουν ότι οι ψηφοφόροι της Ημαθίας, επιδεικνύοντας ισχυρό πολιτικό χαρακτήρα, δεν επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από τα κρούσματα βίας και τραμπουκισμού των σωμάτων ασφαλείας του παρακράτους, που έλαβαν χώρα στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να παρουσιάσει το πολιτικό κλίμα της περιόδου που προηγήθηκε των εκλογών της 29^{ης} Οκτωβρίου 1961 στην Ημαθία, με επίκεντρο την πρωτεύουσα του νομού, τη Βέροια. Επίσης, επιχειρεί να δείξει τις δυνάμεις και τα γεγονότα που συνέβαλαν με οποιοδήποτε τρόπο στο τελικό αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης. Προς το σκοπό αυτό, θα χρησιμοποιηθεί ο τοπικός Τύπος, ο οποίος συνέβαλε ιδιαίτερα στην προβολή των κομμάτων και των υποψηφίων, τα δικαστικά αρχεία του πρωτοδικείου Βέροιας, στα οποία έγιναν καταγγελίες για περιστατικά βίας, καθώς επίσης και η βιβλιογραφία στην οποία περιλαμβάνονται έργα των πρωταγωνιστών και λοιπών τοπικών συγγραφέων.

Β' ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Μαρία Χειμωνοπούλου, Δρ. Αρχαιολογίας

Η προστασία των μνημείων της Βέροιας στις δεκαετίες '50 και '60 μέχρι και την μεταπολίτευση

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια προστασίας του μνημειακού πλούτου της Βέροιας, αν εξαιρέσει κανείς 12 βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία και το τέμενος Ορτά τζαμί που κηρύχθηκαν αντίστοιχα ως ιστορικά διατηρητέα το 1924 και 1938, ξεκινά τη δεκαετία του 1960, καθώς ο οχρωματικός περίβολος της πόλης της Βέροιας χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο με δύο υπουργικές αποφάσεις των ετών 1961¹ και 1969², ενώ όλα σχεδόν τα μνημεία της πόλης τέθηκαν υπό την προστασία του αρχαιολογικού νόμου με τις αποφάσεις των ετών 1962 και 1965.

Παράλληλα με τις κηρύξεις ξεκινούν και οι πρώτες αναστηλωτικές επεμβάσεις που εξελίχθηκαν σε συστηματική διαδικασία προστασίας του κτιριακού κελύφους και του ζωγραφικού διακόσμου των βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών της Βέροιας.

Μία δεκαετία νωρίτερα οι καταγραφές και αποτυπώσεις του καθηγητή Μουτσόπουλου διασώζουν πια αξιόλογα σύνολα που δεν υφίστανται πλέον³, όπως τα σπίτια των οδών Μεγάλου Αλεξάνδρου, Εδέσσης, Ιπποκράτους, Προφήτη Ηλία, Αγίου Δημητρίου και Μητροπόλεως.

Στην χρονική περίοδο των δεκαετιών '50 και '60 μέχρι και την μεταπολίτευση οι τύχες της αρχιτεκτονικής και ζωγραφικής πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης ακολούθησαν διαφορετικούς δρόμους. Η ανακοίνωση προσφέρει μία πρώτη απόπειρα καταγραφής τους.

1 ΥΑ 15794/19-12-1961, ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962, Περί χαρακτηρισμού ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων: ..ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ 1. Τα σωζόμενα τμήματα των αρχαίων τειχών της Βεροίας.

2 ΥΑ 12891/26-6-1969, ΦΕΚ 448/Β/14-7-1969, Περί κηρύξεως αρχαίων τειχών Βεροίας ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων, «Αποφασίζομεν όπως κηρυχθώσιν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τα εντός της πόλεως της Βεροίας υπάρχοντα αρχαία τείχη, τα διερχόμενα δια των υπ. αριθ. 35, 36, 37, 38, 52, 31, 93, 94, 115 οικοδομικών τετραγώνων, τα παραπλεύρως των υπ. αριθ. 53, 173, 174, 175 και 176 οικοδομικών τετραγώνων ευρισκόμενα ως και τα τμήματα εκείνα των τειχών τα περικλειόμενα υπό χώρων (εκτός σχεδίου πόλεως) ως δηλούνται ούτοι δια διαγραμμίσεως εις το συνημμένον τοπογραφικόν διάγραμμα». (ΚΝ 5351/1932, άρθρα 50 και 52).

3 Από τα τέλη της δεκαετίας του '50 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '60 τρία πολύ σημαντικά αρχοντικά της Βέροιας, το σπίτι του Βικέλα (Κανάκη), του Ρακτιβάν ή της Ραχτιβανούδας και του Σιορ – Μανωλάκη είχαν ήδη κατεδαφιστεί.

Ολυμπία Μπέτσα, Φιλολόγος - msc σημειωτικής**Εμπιστευτική αλληλογραφία νοσοκομείου Βέροιας κατά την περίοδο 1957 - 1974**

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να διεισδύσει στην εμπιστευτική αλληλογραφία του κρατικού νοσοκομείου Βέροιας με απώτερο σκοπό να αναδείξει τα κυριότερα θέματα που έχρηζαν προσοχή κατά την προς εξέταση περίοδο: δηλώσεις νομιμοφροσύνης, συμβούλια και πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, αναστολές επιστράτευσης, εορτασμοί, σημαϊστολισμοί, πειθαρχικά ζητήματα κ.α. είναι τα έγγραφα που απαντώνται στο συγκεκριμένο φάκελο. Τα κοινωνικά φρονήματα, όμως, είναι το θέμα που κυριαρχεί, καθώς ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για διορισμό στο Δημόσιο, μετά την ψήφιση του νόμου 516 του 1948 (κυβέρνηση Σοφούλη), ενώ η ύπαρξη τους θεσμοθετήθηκε από το Μεταξά το 1938. Θα εξεταστεί ο τρόπος που γνωμοδοτούσαν τα σχετικά συμβούλια, καθώς και οι μεμονωμένες περιπτώσεις που υπάλληλοι του κρατικού ιδρύματος έχασαν τη θέση τους, είτε επειδή δεν αποδεικνύονταν τα υγιή κοινωνικά φρονήματα τους, είτε για άλλο λόγο.

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, ιστορικός - υπ. Δρ. Ιστορίας

“Αί αιρέσεις καί αί θρησκευτικάί δοξασίαι, ἔστω καί βλακώδεις, καταπολεμούνται διά τῆς διδαχῆς καί διαφωτίσεως”: Χούντα, Ορθόδοξη Εκκλησία και Μάρτυρες του Ιεχωβά, στη Βέροια της επταετούς Δικτατορίας

Το χουντικό καθεστώς της επταετίας 1967 – 1974 επιχείρησε, σε μεγάλο βαθμό, να εδραιώσει την πολιτική του υπόσταση μέσα από την προώθηση και εφαρμογή μίας σειράς διαδικασιών κατασκευής «εσωτερικών εχθρών» του Έθνους και των ελληνικών παραδόσεων, οι οποίοι θα αποτελούσαν το δεκανίκι της πολιτικής και ηθικής νομιμοποίησης των απολυταρχικών του μεθόδων και τακτικών. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώχθηκε η καλλιέργεια της πολιτικής νοοτροπίας ενός κονσερβοποιημένου πατριωτισμού, ο οποίος έθετε ως σκοπό τη διατήρηση των εθνοκεντρικών παραδόσεων του *Ελληνισμού*, μέσα από το πρίσμα μίας κίτς στρατοκρατικής οπτικής και αισθητικής.

Ωστόσο, ο «Άλλος», δηλαδή ο κατασκευασμένος εχθρός του χουντικού καθεστώτος, δεν εντοπιζόταν απλά και μόνο σε μία σειρά ιδεολογικοπολιτικών παραγόντων, περιοριζόμενος για παράδειγμα στη δίωξη των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος, κυρίως των κομμουνιστών, αλλά φαίνεται ότι προεκτεινόταν προς κάθε αντιστρατευόμενο πολίτη προς το επινοημένο χουντικό «ιδεώδες», το οποίο εδραζόταν στο τρίπτυχο «Πατρίς – Θρησκεία – Οικογένεια». Κατά συνέπεια, οι μη ορθόδοξες θρησκευτικές ομάδες της ελληνικής επικράτειας, τα μέλη των οποίων χαρακτηρίζονταν ετεροπροσδιοριστικά ως *Αιρετικοί*, αποτέλεσαν έναν από τους βασικούς «εχθρούς» του καθεστώτος, το οποίο εφάρμοσε μία σειρά από μέτρα που αποσκοπούσαν στον περιορισμό της δράσης τους, με απώτερο στόχο τη σταδιακή εξάλειψή τους. Κυρίως, μάλιστα, οι ονομαζόμενοι *Μάρτυρες του Ιεχωβά*, φαίνεται ότι αποτέλεσαν την κατεξοχήν θρησκευτική ομάδα που βρέθηκε στο στόχαστρο της Χούντας, ως μία ομάδα που θεωρήθηκε ότι αποσκοπούσε να αλλοιώσει τα κυρίαρχα θρησκευτικά και εθνικά αισθήματα του ελληνικού πληθυσμού.

Στην επικείμενη ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε πτυχές της δράσης και της συνεργασίας του χουντικού καθεστώτος με την μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης και τις τοπικές «πολιτικές αρχές» του Ν. Ημαθίας, μέσα από την εξέταση και παρουσίαση μίας σειράς ανέκδοτων – απόρρητων εγγράφων και πληροφοριών της εποχής. Ως βασικό ερευνητικό διακύβευμα της ερευνητικής μας εστίασης τίθεται η προσπάθεια για διερεύνηση και αποκωδικοποίηση των αλληλένδετων και αλληλεπιδρόμενων σχέσεων και συμφερόντων του χουντικού καθεστώτος με την τοπική ορθόδοξη μητρόπολη, με σκοπό την «καταπολέμηση» της δράσης των *Μαρτύρων του Ιεχωβά* στη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή του Ν. Ημαθίας.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μαρία Χειμωνοπούλου, αρχαιολόγος – Δρ. αρχαιολογίας

«Άρχοντες, τσουκαλάδες, ψηφωτές στις γειτονιές και τις αγορές της Βυζαντινής Βέροιας»: μία πρόταση επίσκεψης στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας για βλέποντες και μη βλέποντες μαθητές και επισκέπτες

αφιερωμένο στη μέρα «του λευκού μπαστουνιού» (15 Οκτωβρίου)

Το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας στεγάζεται σε ένα βιομηχανικό κτίριο των αρχών του 20^{ου} αι., τον υδροκίνητο αλευρόμυλο του Στέργιου Μάρκου. Από το 2002, χρονιά που εγκαινιάστηκε η πρώτη μόνιμη έκθεσή του, προβάλλει συστηματικά μέσα από το μόνιμο μουσειολογικό πρόγραμμα αλλά και τις περιοδικές του εκθέσεις το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα της Βέροιας των βυζαντινών, μεταβυζαντινών και οθωμανικών χρόνων.

Χάρη στην υποδειγματική και βραβευμένη από την Europa Nostra αποκατάσταση του κτιριακού κελύφους του μουσείου, στον τετραώροφο νερόμυλο του Μάρκου ξετυλίγεται η ιστορία, η ζωή και η τέχνη της Βέροιας από την εποχή του Μ. Κωνσταντίνου μέχρι και την απελευθέρωση της πόλης από τους Οθωμανούς το 1912.

Η μόνιμη έκθεση του 2^{ου} ορόφου του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας επιγράφεται *Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός βίος της Βέροιας* και παρουσιάζει τη διαχρονική ιστορία της πόλης μέσα από τα παραδείγματα της οχύρωσης, της πολεοδομικής εξέλιξης, της κοσμικής αρχιτεκτονικής και των ανασκαφικών ευρημάτων.

Στο πλαίσιο του καθολικού σχεδιασμού προς εφαρμογή μίας μουσειακής εκπαιδευτικής δράσης που θα απευθύνεται και σε άτομα με ΑνΕΕΑ θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε μία δράση που θα μπορεί να πραγματοποιηθεί στην μόνιμη έκθεση του δευτέρου ορόφου του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας από βλέποντες και μη βλέποντες μαθητές και επισκέπτες.

Για την επίσκεψη των ανθρώπων με προβλήματα όρασης στα μουσεία προτείνονται συνήθως διαδρομές αφής με επιδαπέδια σήμανση ή διαφοροποιημένες επιφάνειες υλικών και υφής, καθώς και ηχητικές διαδρομές περιγραφής του χώρου και των χαρακτηριστικών του σχήματος, του μεγέθους και της διάταξής του.

Ειδικά για τους ανθρώπους με προβλήματα όρασης ιδιαίτερα υποβοηθητικοί αποδεικνύονται οι χειρολισθήρες για την περιήγηση μέσα στο κτίριο, ο έντονος, καλός και χωρίς ανακλάσεις φωτισμός, η σωστή τοποθέτηση του εξοπλισμού των προθηκών, οι έντονες αντιθέσεις των χρωματισμών, η επισήμανση των εμποδίων και η απουσία θορύβου.

Για την ενίσχυση της πρόσβασης των ατόμων με προβλήματα όρασης στα μουσειακά εκθέματα είναι πρωταρχικής σημασίας η ενίσχυση/τεχνική της αφής με τις αναπαραγωγές των αντικειμένων των εκθέσεων σε ανάγλυφο με διάφορες τεχνικές θέρμανσης των υλικών, την γραφική ανάλυση και κωδικοποίησή τους μέσω απτικών διαγραμμάτων, την

οπτικοακουστική περιγραφή και την μεσολάβηση

Η εκπαιδευτική δράση με τίτλο «Άρχοντες, τσουκαλάδες, ψηφωτές στις γειτονιές και τις αγορές της Βυζαντινής Βέροιας» που σχεδιάζεται για να πραγματοποιηθεί στην μόνιμη έκθεση του δημόσιου και ιδιωτικού βίου, απευθύνεται στους μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου και σε άτομα με ΑνΕΕΑ, με τη μορφή θεματικών εργαστηρίων και με στόχο την προσφορά μίας ολοκληρωμένης μουσειακής εμπειρίας που περιλαμβάνει τα στάδια και τις μεθοδολογικές πρακτικές της εξερεύνησης, παρατήρησης και εκπαιδευμένης κίνησης «του βλέμματος», της βιωματικής προσέγγισης, του ομαδοσυνεργατικού τρόπου εργασίας, της συναισθηματικής εμπλοκής και της δημιουργικής έκφρασης.

Έχοντας στη διάθεση μας τις παραπάνω εκπαιδευτικές στρατηγικές καθορίσαμε τους ειδικούς στόχους του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος θεωρώντας ότι η εκπαιδευτική δράση μ' αυτό το θέμα, θα συμβάλλει:

- στην εξοικείωση με τις μορφές της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής μιας πόλης μέσα από το παράδειγμα των ανασκαφικών ευρημάτων,
- στη βιωματική προσέγγιση της ιστορίας της,
- στην άσκηση στην παρατήρηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων,
- στην συνεργασία στο πλαίσιο της ομάδας και την ανάπτυξη της κοινωνικότητας.

Η μουσειοπαιδαγωγική δράση οργανώνεται σε δύο μέρη, όπου στο μεν πρώτο ακολουθείται αντίστοιχη των θεματικών εργαστηρίων απτική ξενάγηση που υποστηρίζεται και από τη μετάδοση προφορικής πληροφορίας, ενώ στη συνέχεια μέσω της ανάληψης των ρόλων των αρχόντων, των τσουκαλάδων και των ψηφωτών θα σχηματισθούν μικρές θεματικές ομάδες που θα εμβαθύνουν σε συγκεκριμένες ομάδες ευρημάτων της έκθεσης. Οι δράσεις απευθύνονται σε όλες τις ομάδες κοινού, και ενώ για τις σχολικές ομάδες επικεντρώνονται κυρίως στις δραστηριότητες συμπλήρωσης φυλλαδίων και σε μικρής κλίμακας εικαστικά εργαστήρια, στην περίπτωση της εφαρμογής τους σε άτομα με ΑνΕΕΑ, και ειδικά με προβλήματα όρασης, οι σχεδιαζόμενες δραστηριότητες αφορούν σε ολοκληρωμένες εφαρμογές παραγωγής απτικού υλικού και λειτουργίας δραστηριοτήτων αγγειοπλαστικής και ψηφοθέτησης, γεγονός που αναβαθμίζει τον βιωματικό χαρακτήρα των προγραμμάτων βελτιώνοντας έτσι των σύνολο των προσφερόμενων εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών υπηρεσιών του μουσείου.

Οι άρχοντες

Στο θεματικό εργαστήριο των «αρχόντων», οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αναφέρονται στο τμήμα του δημόσιου βίου και των αρχών της πόλης, έχουν ως θέμα τους κοσμικούς και εκκλησιαστικούς άρχοντες της βυζαντινής Βέροιας και ανιχνεύουν την παρουσία τους μέσω της υφιστάμενης κατάστασης της οχύρωσης και των σωζόμενων επιγραφών.

Οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν την ανάληψη ρόλων – υποδύονται τους άρχοντες της Βέροιας –, τη συνδυαστική παρατήρηση ευρημάτων και εποπτικού υλικού της έκθεσης, την εξαγωγή συμπερασμάτων, τη συλλογή πληροφοριών – συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς, τους εμπυχωτές και τους συνοδούς, και τη συμπλήρωση φυλλαδίου. Οι δράσεις του εργαστηρίου έχουν ως στόχους τη βιωματική προσέγγιση ενός σημαντικού μνημειακού συνόλου, που είναι τα τείχη της Βέροιας, την εξοικείωση των μαθητών με το δημόσιο βίο μιας πόλης μέσα από το παράδειγμα της επιγραφικής μαρτυρίας, τη γνωριμία με την οχυρωματική τέχνη και την ανάγνωση των επιγραφών και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας.

Για την πραγματοποίησή τους παρέχονται πληροφοριακό κείμενο αναφερόμενο στην οχύρωση, τοπογραφικό διάγραμμα της Βέροιας με σημειωμένα τα σωζόμενα τμήματά της, φωτογραφίες από τα βόρεια και νότια τείχη, απόψεις από τα βόρεια τείχη και την πύλη, φωτογραφίες του πύργου της ακρόπολης, όπως σώζεται σήμερα και όπως σωζόταν στις

αρχές του 20^{ου} αι., σύντομο χρονολόγιο της ιστορίας της πόλης, κείμενα σεναρίου, απλό τοπογραφικό και υλικό για άσκηση αντιστοιχίας.

Πληροφοριακό κείμενο: Η Βέροια, πόλη με διαχρονική ιστορική παρουσία, σε στρατηγική γεωγραφική θέση χερσαίων και υδάτινων δρόμων, διατηρεί σε αδρές γραμμές την έκταση και την πολεοδομική οργάνωση των υστερορωμαϊκών χρόνων έως και τη μεταβυζαντινή περίοδο. Κτισμένη σε μία φυσικά οχυρή θέση στους πρόποδες του Βερμίου με εποπτεία τη μεγάλη προς νότο πεδιάδα, αποτέλεσε καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορικής της διαδρομής αντικείμενο διεκδίκησης και πεδίο εισβολών και συγκρούσεων. Ο οχυρωματικός της περίβολος περιέβαλε την πόλη από τη νοτιοδυτική, τη νότια, την ανατολική και τη βόρεια πλευρά της, ενώ στη δυτική πλευρά πρόσθετο στοιχείο άμυνας αποτελούσε και η παρεμβολή του ποταμού Τριπόταμου. Η κύρια κατασκευαστική φάση του ανάγεται στην ύστερη αρχαιότητα, ενώ οι σημαντικότερες ανακατασκευές και επιδιορθώσεις του τοποθετούνται μετά τις επιδρομές των γερμανικών φύλλων στα τέλη του 3^{ου} αι., τη βουλγαρική κατάκτηση του 984-1001 και τη σερβική κατοχή στα μέσα του 14^{ου} αι.

Η μόνη, μη σωζόμενη σήμερα, προσθήκη στο υφιστάμενο περίγραμμα του 3^{ου} αι. είναι το εγκάρσιο εσωτερικό τείχος με διπλές επάλξεις προς αμφότερες τις πλευρές του, που επιχειρήθηκε να κατασκευαστεί από το Στέφανο Δουσάν κατά τη διάρκεια της σύντομης σερβικής κατοχής στο 14^ο αι. και δημιουργούσε τρεις εναλλακτικούς τομείς άμυνας, όπου η κατάληψη του ενός δεν απέκλειε την υπεράσπιση της πόλης από τους άλλους δύο. Ο περίβολος ενισχύεται κατά διαστήματα με τετράγωνους, τριγωνικούς και ημικυκλικούς αμυντικούς πύργους, ενώ τρεις κύριες πύλες η Βασιλική (βόρεια), η Οψικιανή (νότια) και η Ευιαστική ή πύλη της Άννας (δυτικά) εξασφάλιζαν την επικοινωνία της Βέροιας με τις άλλες πόλεις της αυτοκρατορίας.

Στο πιο ψηλό σημείο του υψιπέδου δεσπόζει ο πύργος που σώζεται ως τις μέρες μας στην πλατεία Ωρολογίου, την πιθανή θέση της βυζαντινής ακροπόλεως. Είναι αυτόνομος και ανεξάρτητος, δεν δένεται με τα σκέλη του τείχους και το πάχος των τοίχων του είναι μεγαλύτερης αντοχής από τους υπόλοιπους πύργους.

Τα τείχη της Βέροιας είναι χτισμένα από πώρινους δόμους και μαρμάρινο οικοδομικό υλικό από αρχαιότερα μνημεία. Σε σημεία τοποθετούνται μεταξύ των δόμων πλίνθοι, σε επάλληλες στρώσεις στους κάθετους αρμούς και σε μια σειρά στους οριζόντιους.

Το κείμενο αυτό που μπορεί να λειτουργήσει ως πληροφοριακό υλικό για τους μαθητές του δημοτικού, είναι επίσης δυνατόν με τις απαραίτητες προσαρμογές να γραφεί και να αποδοθεί με πιο απλό τρόπο σε κείμενο Braille, συνοδευόμενο από απτικό χάρτη με το τοπογραφικό διάγραμμα και τα σωζόμενα τμήματα της οχύρωσης της Βέροιας.

Οι δραστηριότητες που προτείνονται είναι οι ακόλουθες:

Στο βιωματικό εργαστήριο των αρχόντων οι συμμετέχοντες θα σχεδιάσουν και θα κατασκευάσουν έναν απτικό χάρτη της Βέροιας και της οχύρωσής της. Ιδιαίτερα οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης, θα επικεντρωθούν στην κατασκευή του απτικού χάρτη της πόλης και της οχύρωσης, ενώ οι μαθητικές ομάδες μπορούν επίσης να σχεδιάσουν τα τμήματα της οχύρωσης αλλά και να ασχοληθούν με την συμπλήρωση φυλλαδίου.

Φατάλιος	επίσκοπος
Λυζικός	αρχιερέας
Βασίλειος Τζαμάς	μέγας δομέστικος
Θεοφάνης	μέγας δρουγγάριος βίγλης
Αριανίτης	κόμης
Ιωακείμ	δούκας
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος	έπαρχος

- *Είστε οι άρχοντες της πόλης της Βέροιας. Η πόλη έχει μόλις συνέλθει από την τελευταία εισβολή και οι καταστροφές που έχει υποστεί είναι πολύ σοβαρές. Τα τείχη της χρειάζονται άμεση και γρήγορη επιδιόρθωση. Με τη βοήθεια του στρατιωτικού διοικητή της πόλης σχεδιάστε από την αρχή τις γραμμές άμυνας, προσθέστε πύργους και πύλες, όπου θεωρείτε σκόπιμο και φτιάξτε μία μακέτα της οχυρωμένης πόλης. Δώστε επίσης με σχέδιο μία εικόνα του τείχους με τα υλικά δομής του για να βοηθήσετε τους υπεύθυνους αρχιτέκτονες και μηχανικούς*

- *Βέροια1864. Μετά τη μεγάλη πυρκαγιά των προηγούμενων ημερών το αρχείο της πόλης καταστράφηκε ολοσχερώς. Σώζονται μόνο άτακτα φύλλα χαρτιού, που αλλού αναφέρουν ονόματα και αλλού αξιώματα. Χρησιμοποίησε τις επιγραφές και τα πόστερ της έκθεσης και αντιστοίχισε τα ονόματα με τα αξιώματα, για να βοηθήσεις τον υπεύθυνο υπάλληλο του αρχείου να βάλει μία τάξη.*

Οι τσουκαλάδες

Στο τμήμα της έκθεσης που πραγματεύεται τα επαγγέλματα του αστικού χώρου και της εύφορης περιφέρειας της Βέροιας, παρουσιάζονται ποικίλες δραστηριότητες, που αναπτύσσονταν εντός και εκτός των τειχών της πόλης, μέσα από την απτή μαρτυρία των ανασκαφικών ευρημάτων και των επιγραφών, ενώ οι εικόνες με τους προστάτες αγίους των επαγγελματιών, που συνοδεύουν ορισμένα ευρήματα, συμπληρώνουν τις γνώσεις μας για τους γεωργούς, τους ράπτες, τους κτηνοτρόφους, τους εμπόρους, τους γιατρούς, τους νομικούς και τους κεραμείς της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Βέροιας.

Η σχετική δραστηριότητα στο τμήμα αυτό της έκθεσης που παρουσιάζει την αγορά μιας βυζαντινής πόλης, στοχεύει στη γνωριμία των μαθητών με συγκεκριμένες επαγγελματικές δραστηριότητες και στη γνώση της λειτουργίας τους μέσω των ευρημάτων και των πληροφοριών από τις πηγές. Χρησιμοποιεί την ανάληψη ρόλων, οι συμμετέχοντες υποδύονται τους αγγειοπλάστες, τη συνδυαστική παρατήρηση ευρημάτων και εποπτικού υλικού της έκθεσης, την εξαγωγή συμπερασμάτων, τη συλλογή πληροφοριών – συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς και τους εμπυχωτές και τη συμπλήρωση φυλλαδίου. Στοχεύει στη βιωματική προσέγγιση μιας επαγγελματικής δραστηριότητας, στην εξοικείωση των μαθητών με το δημόσιο βίο μιας πόλης, όπως καταγράφεται μέσα από το παράδειγμα της δραστηριοτήτων της αγοράς, στη γνωριμία με την τεχνολογία της κεραμικής και στην ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας.

Για την πραγματοποίησή της παρέχονται πληροφοριακό κείμενο αναφερόμενο στις χρήσεις και τις μεθόδους κατασκευής κεραμικών αγγείων σε συνδυασμό με το εποπτικό υλικό της έκθεσης, πληροφορίες για τη λειτουργία των κεραμικών εργαστηρίων της Βέροιας, υλικό για την ταύτιση των σταδίων παραγωγής ενός εφυαλωμένου αγγείου και φύλλα χαρτιού με σημειωμένους κύκλους για να διακοσμηθούν από τους μαθητές.

Τα παιδιά υποδύονται τους αγγειοπλάστες και έχοντας υπ' όψη τους τις κούπες της βυζαντινής οικίας, τα απορρίμματα του εργαστηρίου κεραμικής από την περιοχή του αρχαιολογικού χώρου του αγίου Παταπίου, το εποπτικό υλικό της έκθεσης και πληροφοριακό κείμενο, καλούνται να φτιάξουν τις δικές τους βυζαντινικές κούπες.

Πληροφοριακό κείμενο: Στα μεσοβυζαντινά χρόνια εμφανίζονται τα πήλινα **εφυαλωμένα** επιτραπέζια σκεύη, κυρίως πινάκια και κούπες. Η πρακτική της εφυάλωσης, της επένδυσης του εσωτερικού των επιτραπέζιων αγγείων με ένα λεπτό στρώμα υάλωσης οξειδίου του μολύβδου καθιστούσε αδιάβροχο το πορώδες σώμα του κεραμικού. Πέρα όμως από αυτό το πρακτικό χαρακτηριστικό, η εφυάλωση εξελίχθηκε σε καθοριστικό παράγοντα της διακόσμησης και της αισθητικής εμφάνισης των επιτραπέζιων σκευών.

Τα εφυαλωμένα επιτραπέζια σκεύη της έκθεσης είναι από κόκκινο πηλό. Στην επιφάνεια

τους απλώνεται ένα λευκό επίχρισμα, πάνω στο οποίο χαράσσεται ο διάκοσμος με θέματα από το ζωικό (λιοντάρια, πουλιά) και φυτικό κόσμο, ανθρώπινες μορφές και γεωμετρικά μοτίβα. Στη συνέχεια η επιφάνεια επενδύεται με την εφύαλωση και εμπλουτίζεται χρωματικά με την επίθεση πρόσθετων μεταλλικών οξειδίων χαλκού και σιδήρου που έδιναν πράσινες και κίτρινες αποχρώσεις στο τελικό αποτέλεσμα.

Στα μεσοβυζαντινά χρόνια τα σχήματα και η μορφή των εφυαλωμένων επιτραπέζιων σκευών εξυπηρετούν τις ανάγκες παράθεσης των φαγητών στο τραπέζι και έχουν το μέγεθος σκευών για κοινή και όχι ατομική χρήση. Στην ύστερη βυζαντινή περίοδο αλλάζουν και γίνονται μικρότερα και πιο βαθιά, πράγμα που υποδεικνύει αλλαγή του διαιτολογίου με πιο υδαρή φαγητά και πολύ πιθανόν ατομική χρήση.

Κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο, η υιοθέτηση της πρακτικής της εφύαλωσης αναβαθμίζει την ποιότητα του πήλινου επιτραπέζιου σκεύους και του δίνει τη δυνατότητα να μιμηθεί τη διακόσμηση των μεταλλικών σκευών. Η παραγωγή των εφυαλωμένων επιτραπέζιων σκευών γίνεται περισσότερο μαζική από το 13^ο αι. με τη χρήση τριποδίσκων, πήλινων εξαρτημάτων με τρία στελέχη που εφαρμόζονταν στους πυθμένες των αγγείων και επέτρεπαν έτσι το ψήσιμο τους σε μεγάλες ποσότητες, χωρίς να έρχονται τα αγγεία σ' επαφή μεταξύ τους και να προκαλούνται βλάβες στη διακόσμηση.

Οι επικρατούσες οικονομικές συνθήκες και η λειτουργία πολλών τοπικών εργαστηρίων ως αποτέλεσμα της μαζικής παραγωγής των υστεροβυζαντινών χρόνων επέφερε τη μείωση της αγοραστικής αξίας των εφυαλωμένων σκευών κάνοντας προσιτή την απόκτηση και κατοχή τους από ευρύτερα κοινωνικά στρώματα.

Εργαστήρια παραγωγής εφυαλωμένων αγγείων υπήρχαν στην Κωνσταντινούπολη, την Κόρινθο, τη Θεσσαλονίκη, τις Σέρρες, και στα μεταβυζαντινά χρόνια και στη Βέροια.

Στη Βέροια στον αρχαιολογικό χώρο του ναού του Αγίου Παταπίου, εντοπίστηκαν σαθρά ερείπια που πιθανώς ανήκουν σε κεραμικό κλίβανο. Από το εσωτερικό και τη γύρω περιοχή του συγκεντρώθηκε πλήθος τριποδίσκων και σωροί από παραμορφωμένα καμένα και κολλημένα μεταξύ τους κεραμικά.

Μεγάλο μέρος από αυτά έφερε εγχάρακτο διάκοσμο, χωρίς όμως το επενδυτικό στρώμα της εφύαλωσης, ένδειξη πως πρόκειται για ημιτελή αγγεία, απορρίμματα κεραμικού εργαστηρίου, που η διαδικασία κατασκευής τους σταμάτησε μετά ή κατά το πρώτο ψήσιμο. Βρέθηκαν ακόμη κωνικά πήλινα κατασκευάσματα που αποτελούσαν εξοπλισμό του καμινιού και βοηθούσαν στο στοίβαγμα των εφυαλωμένων αγγείων μέσα στο καμίνι.

Το εργαστήριο της Βέροιας παρήγαγε συνήθως ημισφαιρόμορφες κούπες μικρού και μεγάλου μεγέθους με χαμηλή δακτυλιόσχημη βάση, και κανάτια με μία κάθετη λαβή. Τα αγγεία καλύπτονταν με άσπρο επίχρισμα τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική επιφάνεια. Κοσμούνται με ελισσόμενη γραμμή που αγκαλιάζει το σώμα των αγγείων ή διαγράφει είδος ροδάκων, και με το γραμμικό θέμα του άβακα με σπείρες στα τετράγωνα. Κούπα που βρέθηκε κατά τη διάρκεια ανασκαφών στην εκκλησία της Κυριώτισσας και μπορεί να συσχετιστεί με το εργαστήριο της Βέροιας, έχει πιο περίτεχνο διάκοσμο με σειρά χαριτωμένων πουλιών γύρω στα τοιχώματα. Έντονο καφεκίτρινο και πράσινο χρώμα εμπλουτίζει το διάκοσμο.

Η παραγωγή του εργαστηρίου χρονολογείται στο 15^ο- 16^ο αι.

Επιγραφή σε χάλκινο δίσκο με χρονολογία 1712 αναφέρει ότι η Παναγία η Κυριώτισσα, στην ίδια ευρύτερη περιοχή με τον Άγιο Πατάπιο, βρισκόταν «στους Τζουκαλάδες τον μαχαλά». Η πληροφορία αυτή πρέπει να απηχεί συνέχεια ή ανάμνηση της λειτουργίας εργαστηρίων στην περιοχή.

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες:

- Στο τετράδιο με τα σχέδια του αρχιμάστορα κεραμέα υπάρχουν κάποια σκίτσα, που δείχνουν πως κατασκευάζεται μία εφυαλωμένη βυζαντινή κούπα. Κάτω από αυτά έχει κρατήσει σημειώσεις για τον τρόπο κατασκευής της, αλλά φαίνεται πως τις έχει μπερδέψει και δεν τις έχει βάλει σε σωστή σειρά. Μπορείς να βρεις σε ποια εικόνα αντιστοιχεί το καθένα από τα σχόλια;

Ακολουθούν οι φωτογραφίες με τα στάδια κατασκευής ενός έγχρωμου εγχάρακτου κεραμικού και τα αντίστοιχα σχόλια σε ανακόλουθη σειρά, προκειμένου να γίνει η αντιστοιχία τους.

- Φτιάξτε τις κούπες για το εργαστήριο κεραμικής της Βέροιας. Είστε νέοι μαθητευόμενοι κεραμίστες και ο αρχιμάστορας του εργαστηρίου της Βέροιας σας έχει αναθέσει την ανανέωση του διακοσμητικού ρεπερτορίου. Ζωγραφίστε τα διακοσμητικά θέματα που σας αρέσουν και φτιάξτε τις ομορφότερες κούπες για πούλημα.

Τα παιδιά θα μπορούν σε φύλλο χαρτιού όπου θα είναι από πριν σχεδιασμένοι κύκλοι να σχεδιάσουν τα διακοσμητικά θέματα που επιθυμούν, εμπνευσμένα από τις κούπες της έκθεσης ή σε ελεύθερο θέμα.

Για τους μαθητές ωστόσο και τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης επιστρατεύουμε πλήρως την απτική ξενάγηση στις προθήκες των κεραμικών και την ψηλάφηση των απορριμμάτων ενός κεραμικού εργαστηρίου, προκειμένου ν' αγγίξουν και να γνωρίσουν το σχήμα και τη φόρμα των κεραμικών αγγείων, αλλά και την στιλπνή αίσθηση της εφυάλωσης σε αντιπαραβολή με το κακοψημένο και πορώδες σώμα των κακοψημένων και ακατάλληλων για χρήση κεραμικών.

Χάρη στους επισκέπτες με αναπηρία όρασης μπορούμε να πειραματιστούμε ακόμη περισσότερο και ν' αναπαράγουμε την οργάνωση και λειτουργία ενός κεραμικού εργαστηρίου με όλα τα στάδια επεξεργασίας από τον τροχό και το πειραματικό φόρτωμα ενός κεραμικού κλιβάνου με τη χρήση τριποδίσκων μέχρι το στιλπνό αγγείο, κατασκευάζοντας μία μακέτα αυτού ή ακόμη και δημιουργώντας ένα αγγειοπλαστείο σε κανονική κλίμακα, προκειμένου τα άτομα με προβλήματα όρασης να μπορούν να φτιάξουν τις δικές εφυαλωμένες βυζαντινές κούπες, εμπνευσμένες από τη συλλογή του μουσείου.

Οι αρχιτέκτονες - ψηφωτές της βυζαντινής οικίας

Το τμήμα της έκθεσης που πραγματεύεται τη βυζαντινή κοσμική αρχιτεκτονική και επιγράφεται *Η οικία* παρουσιάζει τη διαχρονική εξέλιξη των σπιτιών μέσω αυθεντικών τμημάτων τους (ψηφιδωτά δάπεδα), σχεδιαστικών αποτυπώσεων και προοπτικών αναπαραστάσεων.

Η σχετική δραστηριότητα στο τμήμα ης έκθεσης που παρουσιάζει το παλαιοχριστιανικό, το βυζαντινό και το μεταβυζαντινό σπίτι στοχεύει στην εξοικείωση των μαθητών με θέματα σχεδιασμού και κατασκευής σπιτιού και στη γνώση της λειτουργικότητας και οργάνωσης των χώρων του. Χρησιμοποιεί την ανάληψη ρόλων, οι μαθητές υποδύονται τους αρχιτέκτονες - ψηφοθέτες, τη συνδυαστική παρατήρηση ευρημάτων και εποπτικού υλικού της έκθεσης, την εξαγωγή συμπερασμάτων, τη συλλογή πληροφοριών – συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς, εμπυχωτές και συνοδούς και τη συμπλήρωση φυλλαδίου. Στοχεύει στη βιωματική προσέγγιση ενός οικείου χώρου, όπως είναι το σπίτι, μέσα από τη διαπραγμάτευση ειδικών κατασκευαστικών θεμάτων, στην κατανόηση του ιδιωτικού καθ' ημέραν βίου και στην ανάπτυξη της δημιουργικής έκφρασης.

Για την πραγματοποίησή της παρέχονται πληροφοριακά κείμενα που αναφέρονται στην εξέλιξη της οικίας στο βυζαντινό κόσμο και στην τεχνική της κατασκευής του ψηφιδωτού, σχεδιαστικές αποδόσεις και αποκαταστάσεις των διαφόρων εξελικτικών τύπων της, και φύλλα χαρτιού με ημιτελείς κατόψεις, ψηφιδωτά δάπεδα και ίσως όψεις για να συμπληρωθούν από τους μαθητές.

Τα παιδιά υποδύονται τους αρχιτέκτονες και τους ψηφοθέτες, και έχοντας υπ' όψη τους τα ψηφιδωτά δάπεδα από την ανασκαφή οικίας του 3^{ου} αι. στο Πανόραμα Βεροίας, το παλαιοχριστιανικό πινάκιο τύπου Φωκαίας, τον υστερορωμαϊκό αμφορέα τύπου 2, το εποπτικό υλικό της έκθεσης και πληροφοριακά κείμενα, καλούνται να σχεδιάσουν μία πολυτελή έπαυλη (κάτοψη, οργάνωση των χώρων και εσωτερικά) και να την διακοσμήσουν με ψηφιδωτά δάπεδα. Οι μαθητές δημοτικού θα έχουν στη διάθεσή τους μία ημιτελή κάτοψη, όπου θα την ολοκληρώσουν και θα δώσουν χρήσεις στους διάφορους χώρους, και ίσως αχνά σχέδια των ψηφιδωτών προκειμένου να τα ολοκληρώσουν. Σε επόμενο στάδιο η δραστηριότητα αυτή μπορεί να πάρει περισσότερο εικαστική χροιά με τη χρήση χαρτονένιων κουτιών για την κατασκευή μιας μικρής αρχιτεκτονικής μακέτας.

Πληροφοριακό κείμενο: Ο κόσμος της βυζαντινής οικίας: Η αστική οικία της πρωτοβυζαντινής εποχής οργανώνεται γύρω από μία κεντρική αυλή. Διέθετε έναν μεγάλο χώρο υποδοχής για επίσημες εκδηλώσεις και συμπόσια, **το τρικλίνιο**, που είχε τη μορφή ορθογώνιου αψιδωτού δωματίου στεγασμένου με ξύλινη στέγη σε άμεση συχνά σχέση με το μαγειρείο, ενώ τα υπόλοιπα δωμάτια της διατάσσονταν επίσης γύρω από την κεντρική αυλή. Οι εσωτερικοί χώροι της διακοσμούσαν με ιδιαίτερη φροντίδα και πολυτέλεια, οι τοίχοι με περίτεχνες τοιχογραφίες ή ορθομαρμαρώσεις, τα δάπεδα με μαρμάρινες πλάκες και ψηφιδωτά.

Χάλκινα πολύφωτα, τα πολυκάνδηλα, από πολλές γυάλινες κανδήλες προσαρμοσμένες σε χάλκινο δίσκο, όπως τα σημερινά φωτιστικά, υφάσματα στα ανάκλιτρα και κομψά ασημένια σκεύη έκαναν ακόμη πιο άνετη και όμορφη τη ζωή μέσα στο σπίτι. Στα μεσοβυζαντινά χρόνια τα σπίτια είναι ισόγεια, **χαμαίγαια ή κατώγαια και δίπατα** με ισόγειο και δύο επιπλέον ορόφους. Είναι κτισμένα με λίθους και πλίνθους και στεγάζονται με ξύλινη κεραμοσκεπή. Στο ισόγειο διέθεταν συνήθως εργαστήρια, μαγαζιά, μαγειρεία ή χώρους για το σταβλισμό ζώων, στο δεύτερο όροφο φιλοξενούνταν ο επίσημος χώρος του σπιτιού, ενώ φούρνοι και αποθήκες στις παρακείμενες αυλές εξυπηρετούσαν βοηθητικά τους ιδιοκτήτες.

Πληροφοριακό κείμενο: Ψηφιδωτά δάπεδα: Η επένδυση των δαπέδων στον αρχαίο και βυζαντινό κόσμο παρουσιάζει μία ποικιλία όσον αφορά τη χρήση των υλικών. Οι πλουσιότερες και ακριβότερες επενδύσεις γινόταν με μαρμάρινες πλάκες. Ιδιαίτερα αγαπητός όμως ήταν και ο τρόπος επένδυσης τους με μικρά πολύχρωμα κομμάτια κυβικού σχήματος, τις ψηφίδες, από μάρμαρο, φυσική πέτρα, κεραμικό ή γυαλί. Με τα υλικά αυτά οι τεχνίτες των ψηφιδωτών, οι μουσειωτές, μουσειάριοι, ψηφωτές, ψηφοθέτες, ή κεντητές, μπορούσαν να αποδώσουν πλήθος συνθέσεων με θέματα μυθολογικές παραστάσεις, αλληγορίες και γεωμετρικά μοτίβα. Οι μουσειάριοι εργαζόταν σε ομάδες και αναλάμβαναν έργα σε διάφορες περιοχές της αυτοκρατορίας. Ήταν εφοδιασμένοι με συλλογές από δείγματα διακοσμητικών θεμάτων, τα τετράδια, από τα οποία οι παραγγελιοδότες των έργων μπορούσαν να επιλέγουν τα θέματα της αρεσκείας τους. Χάρη στις συλλογές των τετραδίων, που κυκλοφορούσαν και ανταλλάσσονταν μεταξύ των τεχνιτών, υπήρχε ένα κοινό θεματολόγιο που συναντάται σε όλα τα μέρη της αυτοκρατορίας.

Τα ψηφιδωτά δάπεδα της παλαιοχριστιανικής οικίας από το Πανόραμα της Βεροίας (3^{ος} αι.) ανήκουν στην κατηγορία του «χονδρού ψηφιδωτού» από ακανόνιστα λίθινα ή μαρμάρινα κομμάτια, και του ψηφιδωτού που είναι κατασκευασμένο με την τεχνική της ορθογωνικά κομμένης ψηφίδας (opus tessellatum).

Το πληροφοριακά αυτά κείμενα θα πρέπει για τους τυφλούς και με μειωμένη όραση επισκέπτες να γράφονται σε μορφή Braille αλλά και να αποδίδονται με τρισδιάστατου τύπου μακέτα, που μπορεί ακόμη και να μεταφέρεται εν είδει μουσειοσκευής, ούτως ώστε να αποτελεί μία εισαγωγική προσέγγιση πριν από την επίσκεψη στο μουσείο και τις διαδρομές αφής στην αίθουσα του δεύτερου ορόφου.

Εκπαιδευτική δραστηριότητα:

- *Ανοιξη του 297 μ.Χ. Λίγο έξω από τα τείχη της Βέροιας, σε μία όμορφη τοποθεσία με θέα, ένα πολύβολο πλήθος από οικοδόμους, λιθοξόους και ψηφοθέτες εργάζεται πυρετωδώς για να κτιστεί μία πολυτελής έπαυλη με επίσημο χώρο υποδοχής, δωμάτια, κουζίνες και αποθήκες. Συμπληρώστε τα ψηφιδωτά δάπεδα και την εσωτερική διακόσμηση των τοίχων, προτείνετε στους ιδιοκτήτες μία διαρρύθμιση και εξοπλίστε το σπίτι με τα απαραίτητα σκεύη.*

Σύμφωνα με αυτό το μικρό σενάριο, οι συμμετέχοντες καλούνται να κατασκευάσουν τη μακέτα μιας έπαυλης ή του επίσημου δωματίου υποδοχής της, του τρικλινίου, ενώ μπορούν επίσης εναλλακτικά να συνθέσουν ψηφιδωτά δάπεδα από διάφορα υλικά, έτσι ώστε να υποκαταστήσουν και να αναπαραγάγουν με τις διαφορετικές απτικές υφές την οπτική αίσθηση των χρωμάτων.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση μουσειακών δράσεων που απευθύνονται σε σχολικές ομάδες και άτομα με αναπηρία όρασης, κατανοούμε ότι οι ιδιαίτερες σχεδιαστικές ανάγκες της έκθεσης και της δράσης, που επιβάλλουν εφαρμογές με γραφή Braille, κατασκευή απτικών διαδρομών και διαφόρων μορφών απτικού υλικού, καθώς και την ανάπτυξη εικαστικών εργαστήριων αγγειοπλαστικής και ψηφοθεσίας, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για βελτίωση και ποιοτική υπεροχή των προσφερόμενων μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων, με θετικό αντίκτυπο όχι μόνο στα άτομα με αναπηρία αλλά στο σύνολο των επισκεπτών, αποδεικνύοντας την αναγκαιότητα του καθολικού σχεδιασμού και της ολιστικής προσέγγισης στην προσβασιμότητα των μουσείων.

Βιβλιογραφία:

- Ασημακοπούλου – Ατζακά, Π. (1993). *Το επάγγελμα του ψηφοθέτη κατά την όψιμη αρχαιότητα*, Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, Αθήνα.
- Αργυρόπουλος, Β., Χαμονικολάου, Σ., & Κανάρη Χ. (2015). (Επιμ.), *Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή, Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Brocas-Deflassieux L. (1999), *Αρχαία Βέροια, μελέτη τοπογραφίας*, Βέροια.
- Παπανικόλα –Μπακιριτζή, Δ. (1999). (Επιμ.), *Βυζαντινά εφυαλωμένα κεραμικά, Η τέχνη των εγχαρακτών*, Αθήνα.
- Πέτκος, Σ. Αντ. – Καραγιάννη, Φλ. Γ. (2007). (Επιμ.), *Βυζαντινό Μουσείο Βεροίας*, Βέροια.
- Παπαζώτος, Θ. (1994). *Η Βέροια και οι ναοί της (11^ο - 18^ο αι)*, Αθήνα.
- Παπαζώτος, Θ. (1982). Το Αστικό Βυζαντινό Σπίτι, *Αρχαιολογία* 2, Φεβρουάριος, 37-44.
- Πέτκος, Αντ. (1993). Ψηφιδωτά Δάπεδα Βέροιας και των Περιοχών Ελέγχου και Επιρροής της (2^ο-6^ο μ.Χ. αι.), *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* τ. Δ', 30-107, Κοζάνη.
- Πέτκος, Αντ. (1997). Τα τείχη της Βέροιας, *Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου*, 263-76, Θεσσαλονίκη.
- Πέτκος, Αντ. (2001). Τα μνημεία της Βέροιας (4^ο-19^ο αι.), Αθήνα.
- Τουράτσογλου, Ι. (1996). *Μακεδονία*, 161 - 186, Αθήνα.
- Χιονίδης, Γ. (1960). *Ιστορία της Βέροιας*, τ. Α', Βέροια.
- Χιονίδης, Γ. (1970). *Ιστορία της Βέροιας*, τ. Β', Θεσσαλονίκη.

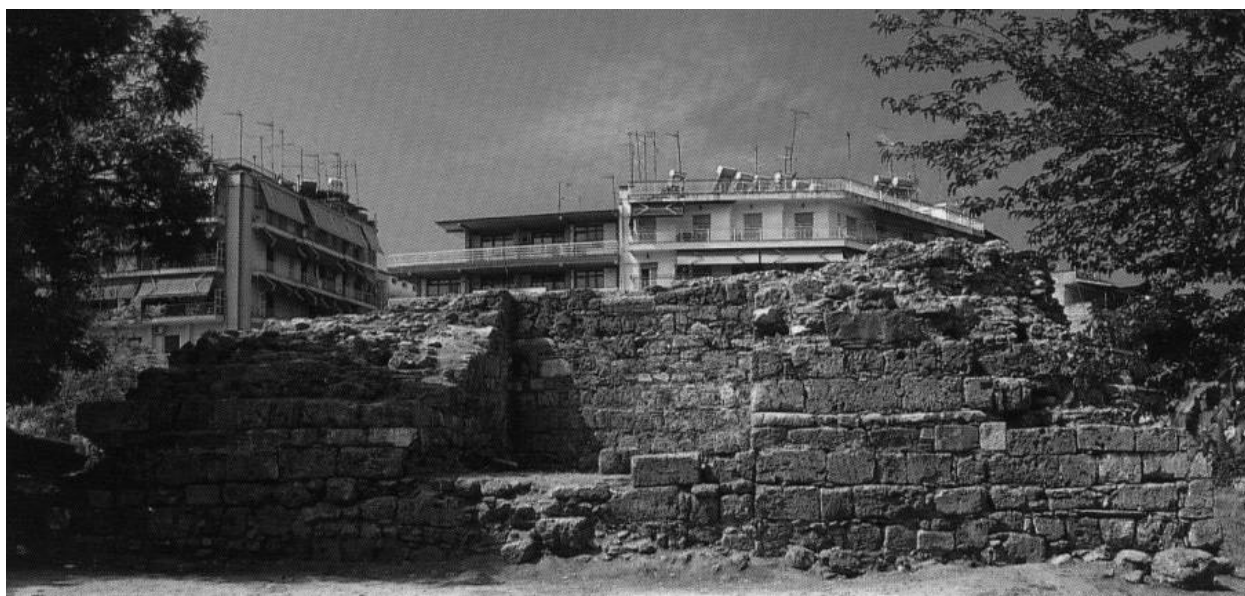
Εξωτερική άποψη του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας.

Άποψη της μόνιμης έκθεσης του δεύτερου ορόφου του μουσείου

Αποψη του βόρειου τμήματος της οχύρωσης,
όπου διακρίνεται το μαρμάρινο οικοδομικό υλικό από αρχαιότερα μνημεία

Ο πύργος της ακρόπολης όπως σώζεται σήμερα

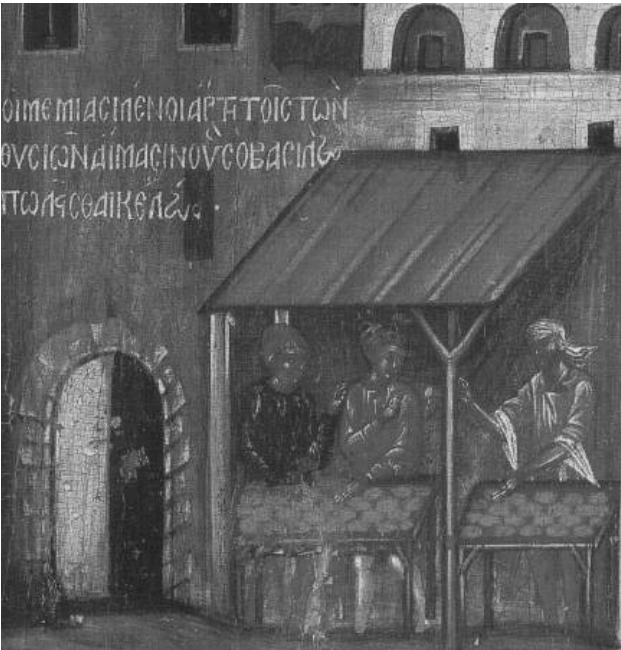

Ο πύργος της ακρόπολης, όπως σωζόταν στις αρχές του 20ου αι.

Βέροια. Τοπογραφικό.

Τοπογραφικό της Βέροιας με σημειωμένα τα σωζόμενα τμήματα του οχυρωματικού της περιβόλου.

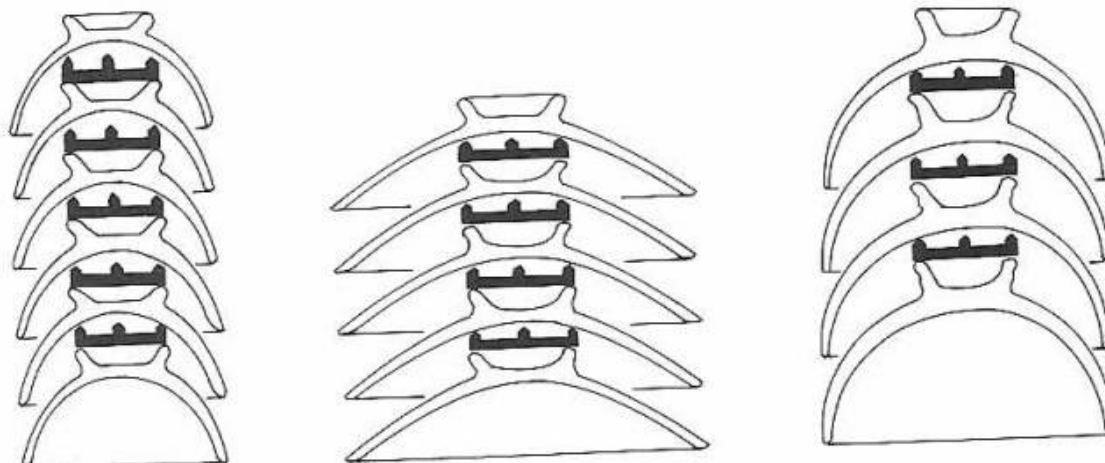
Πωλητές ψωμιού. Λεπτομέρεια από φορητή εικόνα. Κέρκυρα, μουσείο Αντιβουινιάτισσας, τέλη 16ου – αρχές 17ου αι.

Απεικόνιση δείπνου. Άγιον Όρος, καθολικό μονής Βατοπεδίου.

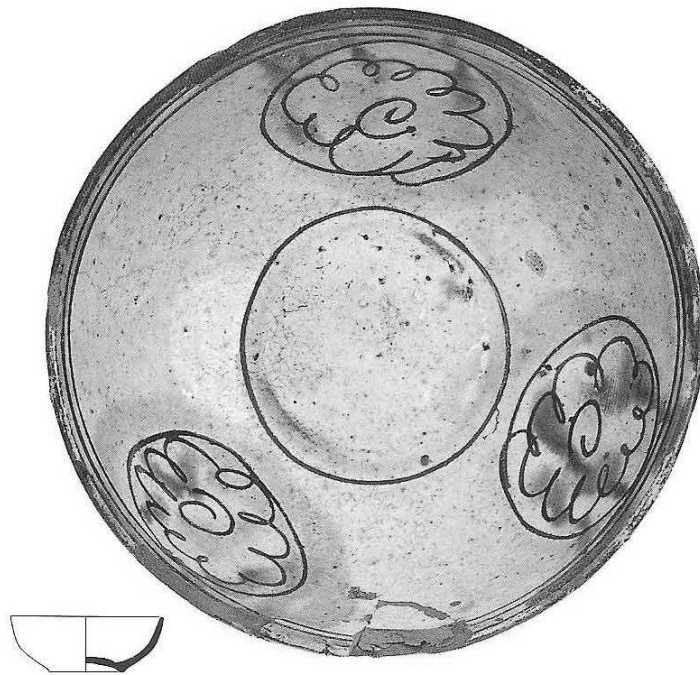
Εφυαλωμένες κούπες με εγχάρακτες διακοσμήσεις γεωμετρικών μοτίβων και πτηνών.
14ος και 15ος αι. αντίστοιχα.

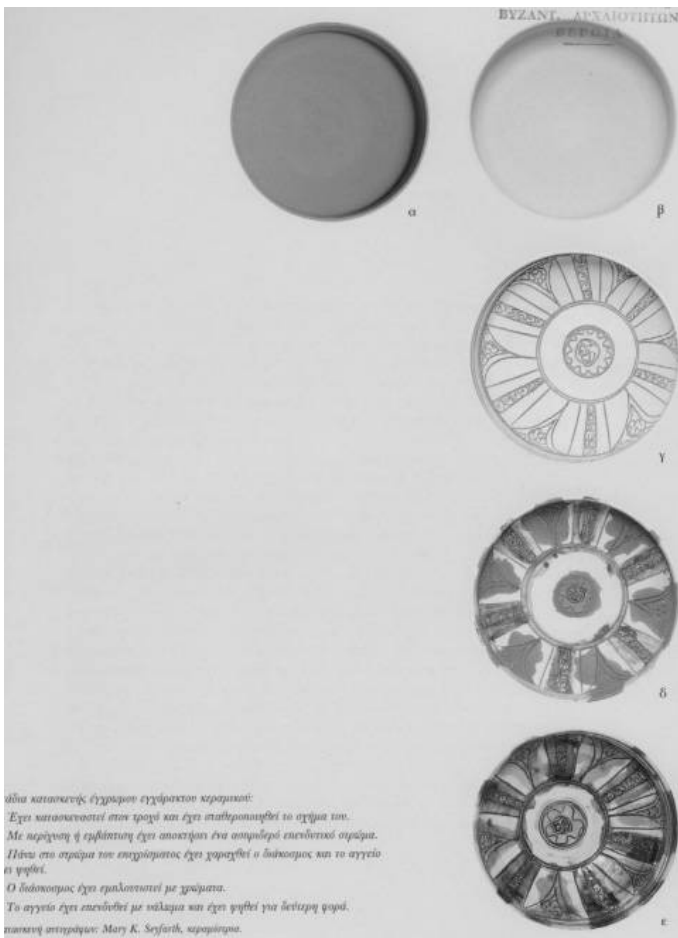
Σχεδιαστική απεικόνιση του στοιβάγματος των εφυαλωμένων αγγείων στο καμίνι μέσω τριποδίσκων.

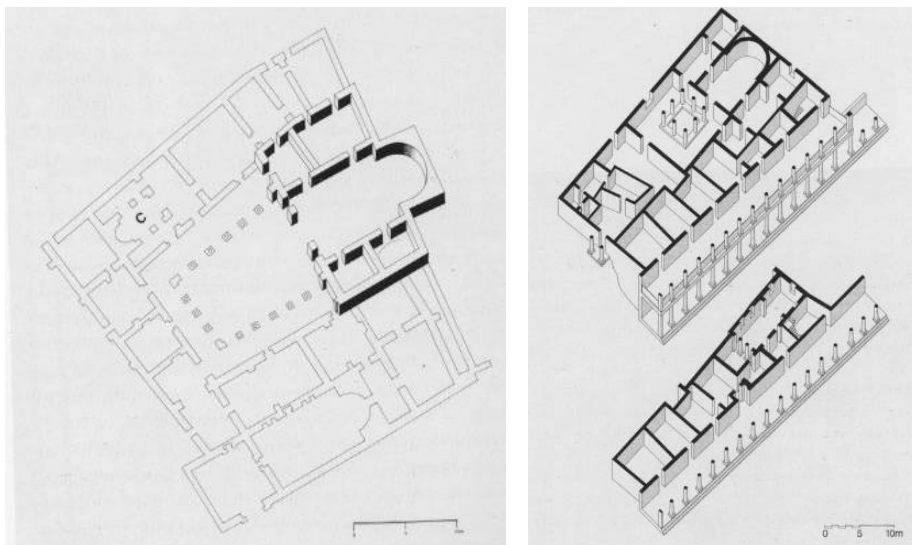

Ημιτελή αγγεία και απορρίματα του εργαστηρίου παραγωγής εφυαλωμένων αγγείων της Βέροιας.

Εφυαλωμένη κούπα του εργαστηρίου παραγωγής εφυαλωμένης κεραμικής της Βέροιας.

Θεσσαλονίκη, οικία στην οδό Λαπηθών. Ψηφιδωτό δάπεδο και εντοίχια διακόσμηση με τοιχογραφίες που μιμούνται ορθομαρμάρωση.

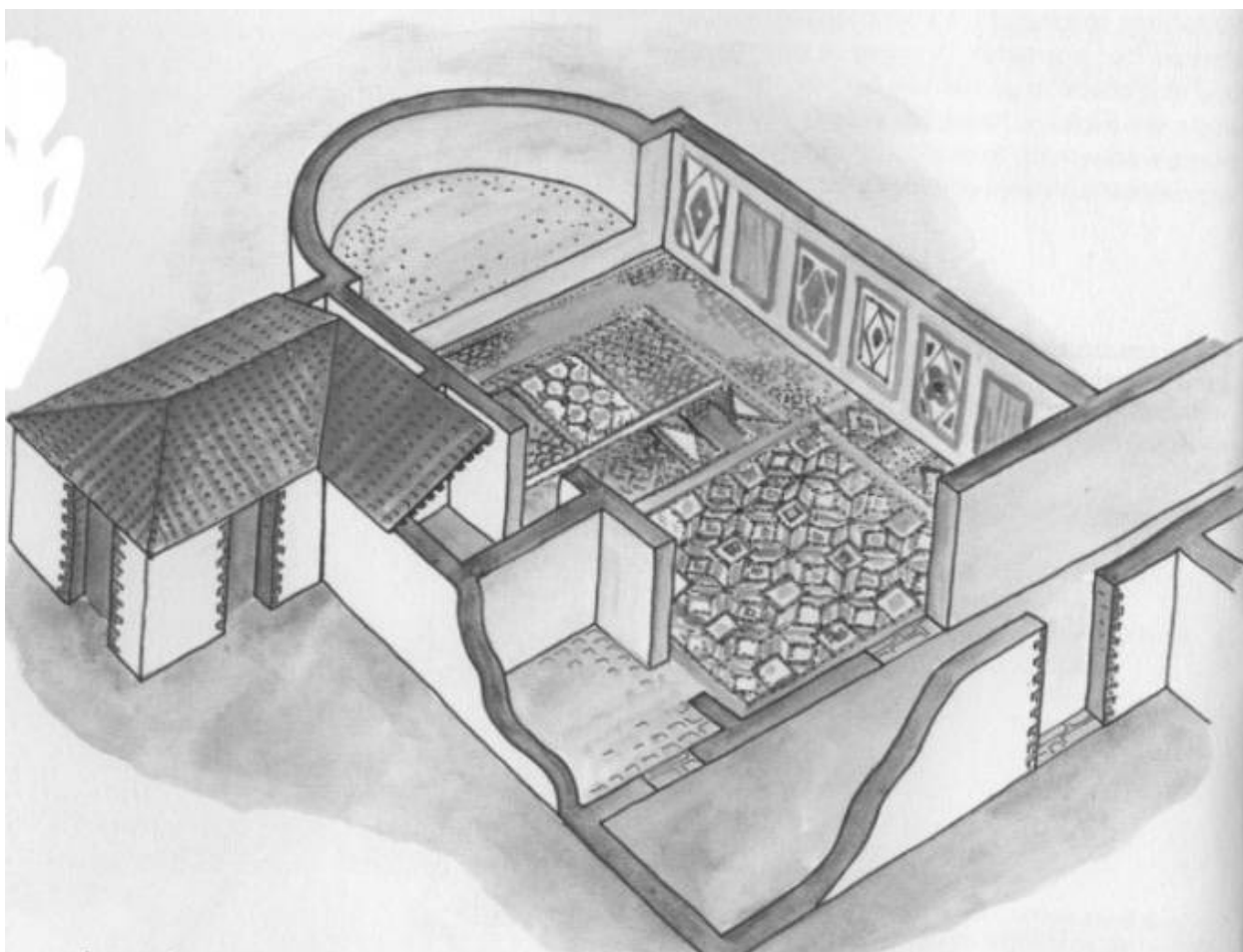
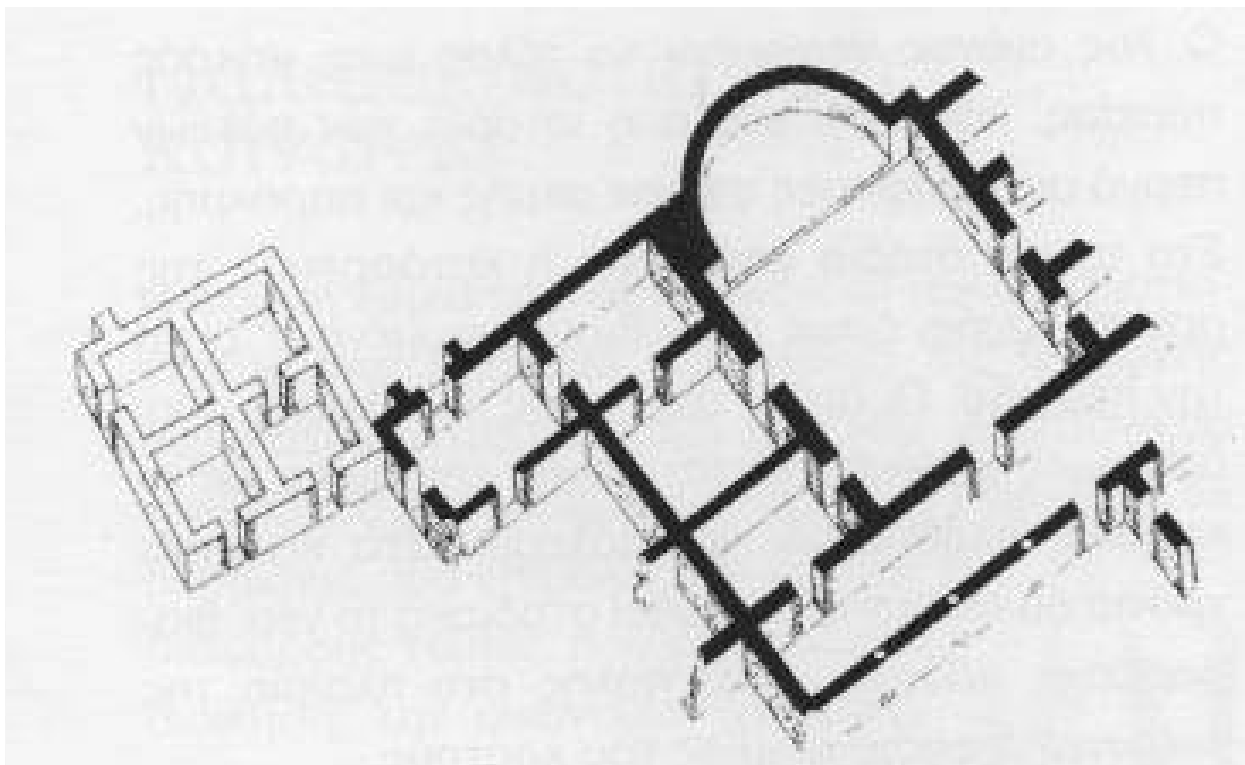

Παράσταση ισόγειας οικίας με κήπο από αποτοιχισμένη τοιχογραφία του κατεδαφισμένου ναού της αγίας Φωτίδας στη Βέροια.

Ψηφιδωτό δάπεδο παλαιοχριστιανικής οικίας από το Πανόραμα Βεροίας. 3ος αι.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος – msc σημειωτικής

Τα εξοχικά κέντρα

Τα εξοχικά κέντρα ήταν κέντρα εστίασης και διασκέδασης και καμία σχέση δεν είχαν με τα σημερινά εστιατόρια και μπαρ. Όπως φαίνεται και από τον επιθετικό προσδιορισμό «εξοχικά» βρίσκονταν συνήθως περιφερειακά των πόλεων, στην εξοχή. Ο κύριος χώρος τους ήταν ο προαύλιος και βασική προϋπόθεση ήταν η ύπαρξη κήπων με πολύχρωμα, μυρωδάτα λουλούδια, πυκνόφυλλων δέντρων με παχιά σκιά και βρυσών ή πηγών με δροσερό νερό. Κάποια από αυτά τα κέντρα διέθεταν ορχήστρες, αλλά στα περισσότερα η διασκέδαση γινόταν με δίσκους γραμμοφώνων (βλ. εικόνα 1), η μουσική των οποίων ακουγόταν στην αυλή μέσω των μεγαφώνων που ήταν εγκατεστημένα εξωτερικά με την άδεια της αστυνομίας μέχρι τα μεσάνυχτα.

Στη Βέροια του 20^{ου} αιώνα καταγράφονται τα παρακάτω εξοχικά κέντρα: το Μουαρίφ (σημερινή Δ.Ε.Η.), ο Παράδεισος (στη σημερινή παιδική χαρά δίπλα στους Αγίους Αναργύρους), το Σκρετ (στο δρόμο προς το Στρατόπεδο), το Αλτ (βλ. εικόνα 2) στη Μ. Αλεξάνδρου, το Πάσα Κιόσκι, η Εληά (βλ. εικόνα 3), τα Μετέωρα, η Μπαρμπούτα (βλ. εικόνα 4), τα Τρία Σκαλοπάτια, το κέντρο του Θρασύβουλου Τσαχουρίδη στην Καλλιθέα, ο Πράσινος Κήπος (στη σημερινή παιδική χαρά πάνω από το 7^ο Δημοτικό Σχολείο), η Ελβετία κάτω από το Πάσα Κιόσκι, ο Βόσπορος στην Κυψέλη κ.α.

ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΚΗΠΟΣ

Ο κύριος Πρόδρομος Στάντζος, γιος του ιδιοκτήτη του Πράσινου Κήπου, ανασύροντας τις μνήμες των παιδικών του χρόνων, διηγείται για τον Πράσινο Κήπο (βλ. εικόνα 5) τα εξής¹:

α. Ιστορικό

«Το έτος 1935 ο Πρόδρομος Σταμπουλίδης, Σαρί Μπότος (λόγω των ξανθών μαλλιών του), από το Κεσκίν Μαντέμ, ένα κεφαλοχώρι 67 χλμ. δυτικά της Αγκυρας, με πολυπληθή ευκατάστατη Ελληνική κοινότητα, μετά την πρώτη εγκατάσταση του στα Σέρβια Κοζάνης (το 1923 μετά την Μικρασιατική καταστροφή) και ένα ατυχές επιχειρηματικό εγχείρημα (κτηνοτροφία 12.000 αιγοπροβάτων που αποδεκατίζονται μέσα σ' ένα χρόνο), μαζί με την εκ Σερβίων Ανθούλα Μαλούτα κατηφορίζει για τη Βέροια.

Ο τότε εποικισμός τού παραχωρεί ένα προσφυγικό οίκημα επί της Λεωφόρου Ανοίξεως με Γράμμου 23 γωνία, σήμερα εξαώροφη οικοδομή με είσοδο επί της Γράμμου. Στον παρακείμενο δρόμο σήμερα και στο παρακείμενο παρκάκι με τη μικρή παιδική χαρά εγκαθίσταται το κέντρο διασκέδασης «Πράσινος Κήπος».

Στην αρχή, ήταν μια μικρή αυθαίρετη κατασκευή η οποία στην ουσία ήταν ένα καφενείο², που στη συνέχεια εξελίχθηκε σε ένα μεγάλο για την εποχή κέντρο διασκέδασης 1000 καθισμάτων με εξαμελή και πλέον ορχήστρα και προσφερόμενα πλούσια εδέσματα με χρώμα

1 Οι πληροφορίες για τον Πράσινο Κήπο είναι από αφήγηση του κ. Πρόδρομου Στάντζου μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας στις 7/09/2015.

2 Μια αμυδρή εικόνα που δίνει το μέγεθος και το αντικείμενο δραστηριότητας υπάρχει στο πρόσφατο βιβλίο του Βεροιώτη κ. Νικόλαου Ι. Καλλιγιά, *Αναπολώντας στους δρόμους της πόλης*, Λέξις, 2014.

και γεύση ανατολής λόγω και της καταγωγής του ιδιοκτήτη επιχειρηματία.

Καθόλη τη διάρκεια της λειτουργίας του μέχρι το 1961, έτος εκλογών της βίας και νοθείας που ψήφισαν ακόμα και τα δέντρα, αποτελούσε το κύριο σημείο αναφοράς στη νυχτερινή διασκέδαση της πόλης».

β. Μουσικά σχήματα

«Από το πάλκο του πέρασαν όλα τα αστέρια του τότε λαϊκού τραγουδιού πλην του Στέλιου Καζαντζίδα. Τραγούδησαν από τους Τσιτσάνη, Παγιουμτζή και Τσαουσάκη - από τα δυνατά τότε ονόματα της νύχτας - μέχρι και τους πατριάρχες του Ποντιακού τραγουδιού, το λυράρη Γώγο και τον ανεπανάληπτο για τους λαρυγγισμούς του και την ιδιόμορφη φωνή του Χρυσάνθο. Ακόμη εμφανίστηκε και η μικρή τότε Σαπουντζάκη ως χορεύτρια με τη μητέρα της να παίζει ακορντεόν ή πιάνο. Τα μουσικά σχήματα εναλλάσσονταν συχνά με καλλιτέχνες από τη Θεσ/νίκη (αρκετές φορές και για μεγάλα διαστήματα έπαιξαν βιρτουόζοι του μπουζουκιού, όπως ο Καμπουρέλος Σωκράτης), αλλά και από τη Βέροια, όπως τον Πέτρο Καρανίκα στην κιθάρα και το τραγούδι, το Νίκο Καλαϊτζή στα ντραμς, το Γιάννη Γκαντίδη από τα Μονόσπιτα (μετέπειτα και μέχρι πρόσφατα ιδιοκτήτη του ομώνυμου κέντρου) στο ακορντεόν, το Μαρίνο Βασιλειάδη (ιδιοκτήτη Ωδείου επί της Κεντρικής) στο βιολί και το γιο του Ντίνο Βασιλειάδη στο πιάνο. Επίσης, στον Πρασινό Κήπο τραγουδούσε κι έπαιζε κιθάρα ο Βασιλάκης Κιαμιλίδης (ταμίας τράπεζας και ζωγράφος), ο γνωστός ρεμπέτης Στόφας που τραγουδούσε κι έπαιζε μπαγλαμαδάκι κ.ά. Βασικό στέλεχος σχεδόν με όλα τα εντόπια ή άλλα σχήματα ήταν ο βιρτουόζος του Μπουζουκιού Βασιλάκης, ένας κοντός, ευχάριστος, χαμογελαστός άνθρωπος με ραιβότητα στα άκρα (κυρτές γάμπες) που στα νεώτερα χρόνια μεταξύ 1975 και 1985 τραγούδησε στον ΚΥΚΝΟ (απέναντι από τη Λέσχη Αξιωματικών) μαζί με τον Στόφα. Χαρακτηριστικό του κομμάτι η θρυλική Λεϊλά, ένα τσιφτετέλι αργό με ελληνοτουρκικό στίχο».

γ. Ο ιδιοκτήτης

«Στον Πράσινο Κήπο οι βραδιές γλεντιού σε μέρες γιορτινές άφησαν εποχή γιατί το κλίμα ήταν οικογενειακό, υπήρχε ζεστασιά και αμεσότητα. Σε αυτό συνέβαλε τα μέγιστα ο ιδιοκτήτης Πρόδρομος Σταμπουλίδης, ένας ξεχωριστός άνθρωπος και ιδιαίτερα αγαπητός στην κοινωνία της Βέροιας ρέκτης και ο ίδιος και χαρισματικός εκτελεστής τραγουδιών, ορόσημο των Ελλήνων της προσφυγιάς. όπως το Ιμιτλερίμ (ελπίζω), Τσακιτζής, Μπεκλεντίμντα γκελμπεντίμ, (Σόιλε Μπόιλε) κ.α.»

δ. Εκδηλώσεις

«Στον Πράσινο Κήπο πραγματοποιούνταν οι ετήσιοι χοροί των Πολιτιστικών Σωματείων Ποντίων, Μικρασιατών κ.λπ. Εκεί, επίσης, γίνονταν συνελεύσεις συνδικαλιστικών σωματείων και του θρυλικού δασικού συνεταιρισμού Σελίου. Εκεί έγινε το 1960 η για πρώτη φορά απογραφή οχημάτων. Στην αυλή του έπαιξε για πρώτη φορά ο Σπαθάρης το θρυλικό του Καραγκιόζη. Τις απόκριες του 1961 και πιο συγκεκριμένα στις 22 Φεβρουαρίου σε έναν κατάμεστο Πράσινο Κήπο εμφανίζεται ο Αριστείδης, μια γραφική φιγούρα που είχε ένα περιπτερο ξηρών καρπών δίπλα από το μηχανουργείο Τουτουντζίδα επί της Κεντρικής, πουλώντας σερπαντίνες και κομφετί και φέρνει την είδηση της εκτέλεσης από αγνώστους - άλλα γνωστούς στο θύμα - εβραίου επιφανούς της Ισραηλίτικης κοινότητας της Βέροιας, του τραπεζίτη Γιακώ Αζαριά. Το μαγαζί άδειασε εν ριπή οφθαλμού..

Στις εκλογές του 1961 ο αείμνηστος Πρόδρομος Σταμπουλίδης, αριστερών πεποιθήσεων με ιστορικό, είχε την καταστροφική ιδέα να παραχωρήσει το κέντρο για την προεκλογική συγκέντρωση της ΕΔΑ...Το επόμενο διάστημα η παρουσία της Αστυνομίας και η διαπίστωση παραβάσεων αγορανομικού χαρακτήρα η οχλήσεως των γειτόνων από την ένταση η τον

χρόνο που έπαιζε η μουσική ήταν καθημερινή. Η ψυχολογική βία και τα πρόστιμα συνετέλεσαν στο κλείσιμο της επιχείρησης».

ε. Η αλλαγή χρήσης του χώρου

«Μετά το κλείσιμο ο χώρος χωρίστηκε σε τρεις αίθουσες διδασκαλίας και για χρόνια στέγασε το 7ο Δημοτικό Σχολείο που τώρα βρίσκεται κάτω από το παρκάκι. Κάποιες από τις μουριές του τότε υπάρχουν μέχρι σήμερα, η βρύση του πάρκου – παιδικής χαράς ήταν και τότε στο ίδιο σημείο, το τοιχίο που βλέπει στο σχολείο είναι από τότε.

Το 1969 η το 1970 ο τότε διορισμένος από τη Χούντα Δήμαρχος Γεώργιος Τσαλέρας χαρακτήρισε το οίκημα που μέχρι το Σεπτέμβριο στέγαζε το 7ο Δημοτικό Σχολείο ετοιμόρροπο και με την παρουσία της Αστυνομίας το κατεδάφισε. Αργότερα διανοίχτηκε η προέκταση της Γράμμου που λόγω υψομετρικής διαφοράς σταματά εκεί...

Εκεί σταμάτησε κι η ιστορία του Πράσινου Κήπου..Η μνήμη του δε θα σταματήσει ποτέ. Σήμερα αν μπεις σ' ένα ταξί και πεις «πάνε με στον Πράσινο Κήπο» θα σε πάει εκεί...που κάποτε ήταν η είσοδος με μια μισοφέγγαρη μεταλλική πινακίδα που στηριζόταν σε δυο κολώνες και που έγραφε με πράσινα γράμματα ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΚΗΠΟΣ...»

ΕΛΒΕΤΙΑ – ΒΟΣΠΟΡΟΣ

α. Ο ιδιοκτήτης

Ένα απόγευμα του Σεπτέμβρη 2015 ο γιος του ιδιοκτήτη του Βόσπορου Παύλος Μπαλής με υποδέχτηκε στο χώρο του παλαιού εξοχικού κέντρου που σήμερα αποτελεί την κατοικία του³. Για τα δύο εξοχικά κέντρα που είχε χτίσει ο παππούς του, Χατζή Παύλος Μπαλής, είχα πρωτοδιαβάσει στην εφημερίδα Λαός σε άρθρο του Γιάννη Αλεξιάδη με τίτλο «Δύο πέτρινες περιοχές»⁴. Στο συγκεκριμένο άρθρο αφηγούταν τον κόπο που κατέβαλε ο Χατζή Παύλος Μπαλής προκειμένου να σπάσει τους βράχους και να διαμορφώσει τους χώρους των εξοχικών κέντρων «Ελβετία» και «Βόσπορος». Σύμφωνα με τη διήγηση του εγγονού, ο παππούς, ένας έξυπνος και δραστήριος πρόσφυγας από τη Νικομήδεια της Μικράς Ασίας, χρησιμοποίησε πυρομαχικά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο που βρίσκονταν στο Σιδηροδρομικό Σταθμό, ανατίναξε τους βράχους και στη συνέχεια έσπαζε τις πέτρες.

β. Ελβετία

Το πρώτο κέντρο που κατάφερε να φτιάξει ήταν η Ελβετία, ακριβώς κάτω από το σημερινό Πάσα Κιόσκι σε ένα οικόπεδο έκτασης τρεισήμισι περίπου στρεμμάτων όπου έχτισε ένα οίκημα και φύτεψε πεύκα. Το μαγαζί το δούλεψε μαζί με το γιο του Νίκο και λειτούργησε από το 1932 έως το 1950. Στην είσοδο έβλεπε κανείς τη διαφήμιση του Ζύθου Φιξ (βλ. εικόνα 6). Η Ελβετία αποτέλεσε πεδίο ασκήσεων των Γερμανών επί Κατοχής. Τότε πολλοί Γερμανοί σύχναζαν στο μαγαζί όπου έπιναν μπίρα μέχρι σκασμού. Ένας Γερμανός αξιωματικός είχε τη συνήθεια να βγάζει και να κρεμάει τη ζώνη του στην κρεμάστρα του κέντρου, να πίνει άφθονη μπίρα, να ξαναβάζει τη ζώνη του για να βγει καμαρωτός από το μαγαζί, οπότε και σωριαζόταν από το υπερβολικό μεθύσι.

γ. Βόσπορος

Ο Βόσπορος ήταν το άλλο εξοχικό κέντρο της οικογένειας Μπαλή, που ονομάστηκε έτσι

³ Οι πληροφορίες για το Βόσπορο και την Ελβετία είναι από αφήγηση του Παύλου Μπαλή στις 5/9/2015.

⁴ Γιάννη Αλεξιάδη, «Δύο πέτρινες περιοχές», Λαός, 27/6/1991.

για να θυμίζει τη Μικρασιάτικη καταγωγή του ιδιοκτήτη και λειτούργησε από το 1950 μέχρι το 1970. Ήταν ένας όμορφος χώρος σε έκταση περίπου τεσσάρων στρεμμάτων, όπου υπήρχε ένα μικρό οίκημα (βλ. εικόνα 7), δέντρα, κήπος με λουλούδια και ένα μικρό ρυάκι με νερό το οποίο εκτός από το ότι πότιζε τον κήπο διατηρούσε και τα φρούτα, τα ποτά και τα αναψυκτικά δροσερά. Η ταβέρνα ήταν οικογενειακή και σπεσιαλιτέ της οι τηγανητές πατάτες και το τας κεμπάπ. Στην επιχείρηση εργαζόνταν η Χαρίκλεια Μπαλή, ο σύζυγος της Νίκος και ο γιος τους Παύλος. Στην είσοδο καθόταν ο κύριος Νίκος στο χαρακτηριστικό τραπεζάκι του (βλ. εικόνα 8), καλωσόριζε τους πελάτες του και στη συνέχεια περνούσε από τα τραπέζια για να τσουγκρίσει τα ποτήρια τους. Η διασκέδαση γινόταν με πλάκες γραμμοφώνου. Από την αυλή του Βόσπορου πέρασαν γνωστοί ηθοποιοί με τους θιάσους τους, όπως ο Ντίνος Ηλιόπουλος, ο Νίκος Σταυρίδης και ο Μίμης Φωτόπουλος. Το 1965 προστέθηκε ένα άλλο κτήριο και το μαγαζί έγινε και χειμερινό. Πέντε χρόνια μετά έκλεισε, αλλά έμεινε ζωντανό στη μνήμη των παλαιών συμπολιτών μας, καθώς πρόσφερε πολλά όμορφα καλοκαιρινά δειλινά...

Εικόνα 1. His master's voice
Από την ιδιωτική συλλογή Παύλου Μπαλή

Εικόνα 2. Από την εστίαση του υπουργού
Κοτζιά και της συνοδείας του στο Αλτ τον
Φεβρουάριο του 1937

Εικόνα 3. Εληά 1934

Εικόνα 4. Μπαρμπούτα 1940
Από την ιδιωτική συλλογή Μιχάλη Αδαμίδα -
Γ.Α.Κ. - Αρχεία Ν. Ημαθίας

Εικόνα 5. Πράσινος Κήπος 1950
Ν. Καλλιγά, Αναπολώντας στους δρόμους της παλαιάς
Βέροιας, Λέξις, 2014, σελ. 165

Εικόνα 6. Διαφήμιση Ζύθου Φιξ
Από την ιδιωτική συλλογή
Παύλου Μπαλή

Εικόνα 7. Ο Βόσπορος όπως είναι σήμερα

Εικόνα 8. Το τραπεζάκι του ιδιοκτήτη

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, Μέλος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Υπαπαντής συνέχεια ... - Από την ιστορική έρευνα στη λογοκλοπή και τη φαντασιακή προσέγγιση -

Μία απάντηση στην «έντεχνα» (πλην όμως ατέχνως) επιχειρούμενη αναδιαπραγμάτευση της ιστορίας του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας

Αφιερώνεται ευλαβικά,
σ' αυτούς που βλέπουν την «ιστορία»
σαν πουκάμισο κομμένο στα μέτρα τους ...

α. Μια επισκόπηση της ενασχόλησης με την τοπική ιστορία του Ν. Ημαθίας: Ο ερασιτεχνισμός και η στοχευμένη διαστρέβλωση της ιστορικής πραγματικότητας

Η έρευνα παραμέτρων της τοπικής ιστορίας του Ν. Ημαθίας έχει τις ρίζες της στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όταν οι πρώτες συστηματικές μελέτες για ορισμένες πτυχές ιστορικών ζητημάτων της περιοχής έβλεπαν το φως της δημοσιότητας, και συνεχίστηκε, σχεδόν αδιάκοπα, σε ολόκληρη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Στο διάστημα αυτό, πολλοί αξιόλογοι μελετητές κατόρθωσαν να προσφέρουν μία σειρά από ενδιαφέροντα δημοσιεύματα και πληροφορίες, συνθέτοντας κομμάτια του παζλ της ιστορίας της ευρύτερης περιοχής, από την αρχαιότητα μέχρι και τη σύγχρονη εποχή.

Κατά την εκτίμησή μας, μέχρι πρόσφατα ο σημαντικότερος ερευνητής της τοπικής ιστορίας του Ν. Ημαθίας υπήρξε ο Γ. Χιονίδης, ο οποίος από τη δεκαετία του 1950 κατέβαλε επίπονες προσπάθειες συγκέντρωσης πηγών και αρχαιολογικού υλικού, το οποίο προσπάθησε να διαχειριστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, για τα δεδομένα της εποχής του, αφήνοντας έτσι μία ισχυρή παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές. Βεβαίως, κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα ιδιαίτερα σπουδαία, προς την κατεύθυνση αυτή, υπήρξε η συμβολή ορισμένων ειδικών επιστημόνων, κυρίως αρχαιολόγων, οι οποίοι εκπόνησαν αρκετές μελέτες για την ιστορία της ευρύτερης περιοχής, φωτίζοντας σημαντικές πτυχές της έρευνας. Ένας από τους σημαντικότερους ερευνητές αυτής της περιόδου υπήρξε ο Θανάσης Παπαζώτος. Ο πρόωρος θάνατός του, αναμφισβήτητα αποτέλεσε μεγάλη απώλεια για την έρευνα ιστορικών και αρχαιολογικών ζητημάτων του Ν. Ημαθίας, αλλά και άλλων περιοχών.

Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους ανθρώπους που ασχολήθηκαν στο παρελθόν με την τοπική ιστορία της περιοχής υπήρξαν ερασιτέχνες ιστοριοδίφες, χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις τόσο των επιστημονικών μεθόδων της ιστορικής έρευνας, όσο και της ίδιας της ιστορίας, ως αντικειμένου διαπραγμάτευσης, με αποτέλεσμα πολλά από τα δημοσιεύματά τους να λει-

τουργούν ως παραμορφωτικοί φακοί της ιστορίας και όχι ως συμβολή στη συνθετική έρευνα.

Ένας από αυτούς υπήρξε και ο Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης, θεολόγος και καθηγητής θεολογίας της μέσης εκπαίδευσης, υποστηρικτής του χουντικού καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου 1967 και διορισμένος χουντικός δήμαρχος της Νάουσας κατά την περίοδο της επταετούς Δικτατορίας, ο οποίος σε κάποια στιγμή της ζωής του αποφάσισε να ασχοληθεί ερασιτεχνικά με την «ιστορική έρευνα», όπως βεβαίως ο ίδιος αντιλαμβανόταν την έννοια του όρου αυτού.

Ασφαλώς, οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι πολλοί από τους ερασιτέχνες ιστοριοδίφες της περιοχής, παρά το γεγονός ότι δεν έχουν σπουδάσει το αντικείμενο της ιστορίας, έχουν προσφέρει στην έρευνα αρκετές αξιόλογες μελέτες. Εντούτοις, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να ισχύει με την περίπτωση του Βαλσαμίδα, με δεδομένο ότι σχεδόν το σύνολο των δημοσιευμάτων του απέχει παντελώς από κάθε επιστημονική βάση και στερείται καταφανώς επιστημονικής σοβαρότητας. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι αρκετές από τις μελέτες νεότερων ερευνητών και ιστορικών έρχονται να ακυρώσουν και να αναθεωρήσουν πολλές προηγούμενες εσφαλμένες προσεγγίσεις του, οι οποίες αποτελούσαν καθαρά προσωπικές του εκτιμήσεις, χωρίς επιστημονική τεκμηρίωση και ουσία.

Παρόλα αυτά, ο ίδιος παρουσιάζει τον εαυτό του ως έναν σοβαρό ερευνητή, ο οποίος ενδιαφέρεται για την ιστορία της Νάουσας και της περιοχής της, διεκδικώντας ενίοτε το μονοπώλιο προς την κατεύθυνση αυτή. Μάλιστα, εμφανίζεται ως ένας από τους πολυγραφότατους συγγραφείς της επαρχίας, καθώς έχει εκδώσει αρκετά βιβλία ποικίλης ύλης, κυρίως αναδημοσιεύσεις άρθρων σε τοπικές εφημερίδες, τα οποία απηχούν προσωπικές απόψεις του συγγραφέα, χωρίς καμία επιστημονική τεκμηρίωση, λειτουργώντας ως «αποθήκες» συγκέντρωσης ακατέργαστου και ενίοτε άχρηστου υλικού.

Πολλά από τα δημοσιεύματα του Βαλσαμίδα, αποτελούν προϊόν λογοκλοπής, όπως συμβαίνει στην περίπτωση μίας σειράς δημοσιευμάτων σχετικά με την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής της Νάουσας, στα οποία θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια. Στη σειρά των δημοσιευμάτων αυτών, ο κ. Βαλσαμίδης λογοκλέπτοντας μελέτες παλαιότερων ερευνητών, όπως του κ. Π. Πυρινού, αλλά κυρίως τις τρεις παλαιότερες προσωπικές μου μελέτες στα Χρονικά για την ιστορία του μοναστηριού, επιχείρησε να παρουσιάσει τους δικούς μας κόπους ως αποτελέσματα των δικών του ερευνών. Η ανήθικη αυτή πράξη του, η οποία τελικά αποδεικνύει και την ποιότητα του ανθρώπου, δεν αναλώνεται απλά και μόνο στο αδίκημα της λογοκλοπής, αλλά συνοδεύεται, παράλληλα, από μία σειρά διαστρεβλώσεων των προηγούμενων μελετών μας, γεγονός που κατατάσσει τον Βαλσαμίδα όχι απλά στην κατηγορία των λογοκλεπτών, αλλά και των «βιαστών» ξένης πνευματικής περιουσίας.

β. Η επίθεση προς το πρόσωπό μου, λόγω της ερευνητικής ενασχόλησής μου με την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας

Πριν από μερικά χρόνια ο αρχιμ. Πορφύριος Μπατσαράς έγραφε ότι η ιστορία είναι επιστήμη, με μέθοδο και κανόνες, και δεν είναι ενασχόληση στις ελεύθερες ώρες και χόμπυ ελαφρό¹, κάτι που ωστόσο δεν φαίνεται να ακολουθείται ούτε από τον ίδιο τον π. Πορφύριο, αλλά ούτε και από τον νεότευκτο προστατευόμενο και «ερευνητικά» ομότροπό του κ. Εμμ. Βαλσαμίδα. Αντίθετα, μάλιστα, η ιστορία εμφανίζεται στα χέρια τους ως ένα εργαλείο πρόωθησης προσωπικών απόψεων, οι οποίες ενίοτε κινούνται στα όρια του μύθου και του φαντασιακού, καθώς και του ακραίου τοπικισμού και της μυθιστορηματικής αφήγησης.

Η πρόσφατη αυτή «σύμπραξη» Πορφυρίου – Βαλσαμίδα (βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ), είχε ως αποτέλεσμα το άνοιγμα ενός ύπουλου και εμπαιθούς «πολέμου» εναντίον μου, λόγω των ερευνητικών προσπαθειών που ξεκίνησα πριν από μερικά χρόνια σχετικά με την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας. Βεβαίως, η εμπάθεια του π. Πορφυρίου, τόσο προς το πρόσωπό μου, όσο και προς την Ε.Μ.Ι.Π.Η., είναι γνωστή παλαιόθεν. Αυτό που

1 Πορφύριος Προδρομίτης, “Ιστορικές μνήμες”, Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η. 2 (Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2008) 3.

δεν περίμενα ήταν η επίθεση από τον κ. Βαλσαμίδα, με τον οποίο, παρά το γεγονός ότι πάντοτε διαφωνούσα επιστημονικά και πολιτικά, είχα την εντύπωση ότι μας συνέδεε μία αρκετά καλή σχέση, σε κοινωνικό επίπεδο, άσχετα εάν ο ίδιος πάντοτε επιδείκνυε απέναντί μου ένα ύφος υπεροψίας. Μάλιστα, λίγο μόλις διάστημα πριν από την έναρξη της επίθεσής του, τον είχα επισκεφθεί στο σπίτι του στη Νάουσα, όπου ανταλλάξαμε βιβλία και δημοσιεύσεις και συζητήσαμε, επί αρκετή ώρα, για τις ενασχολήσεις μας εκείνη την εποχή.

Η προηγούμενη αυτή σχέση (όπως τουλάχιστον πίστευα από την πλευρά μου ότι υπήρχε) ήταν και ο λόγος που σε όλο αυτό το διάστημα της επίθεσης εναντίον μου, που ξεκίνησε πριν από περίπου ένα χρόνο και συνεχίζεται αμείωτα μέχρι και σήμερα, δεν θέλησα να λάβω ανοικτή θέση και να απαντήσω στις διαστρεβλώσεις, τις συκοφαντίες και τη στοχοποίησή μου προς την τοπική κοινωνία της Νάουσας, παρά το γεγονός ότι ο Βαλσαμίδης φρόντισε να διοχετεύει συστηματικά και μεθοδευμένα τη χολή και το δηλητήριο εναντίον μου, στο διαδίκτυο, στον τοπικό Τύπο, σε περιοδικά, ακόμη και σε ένα πρόσφατο βιβλίο του με εντελώς διαφορετική θεματολογία από το επικείμενο ζήτημα². Ένας επιπρόσθετος λόγος που καθυστέρησα να δώσω μία απάντηση για τα όσα γράφτηκαν εναντίον μου και εναντίον των ερευνών μου, υπήρξε και η πεποίθησή μου ότι δεν αξίζει τον κόπο να ασχολείται κανείς με τύπους του επιπέδου του Βαλσαμίδα, οι οποίοι δεν έχουν καμία γνώση του επιστημονικού αντικείμενου της ιστορίας και εξακολουθούν να μεταχειρίζονται τακτικές κοινωνικής στοχοποίησης που θυμίζουν την περίοδο της Χούντας.

Παρά ταύτα, λόγω του γεγονότος ότι ο Βαλσαμίδης μετέτρεψε τις προσωπικές του εμπάθειες σε σήριαλ και μπαράζ χτυπημάτων εναντίον μου, χωρίς κανένα επιστημονικό επιχείρημα, αλλά με μοναδικό σκοπό να πλήξει την αξιοπρέπεια και την υπόληψή του, δεν θα ήταν δυνατόν να αποφύγω, τελικά, την κατάθεση και των δικών μου απόψεων, αναφορικά με την άνανδρη και υποκινούμενη από άγνωστα σε εμένα κίνητρα επίθεση. Για τον λόγο αυτό, ένα χρόνο μετά από την έναρξη των εναντίον μου χτυπημάτων, αποφάσισα να δώσω μία απάντηση σε όσα γράφονται εναντίον μου, όλο αυτό το διάστημα, όχι πλέον για να αμυνθώ, κάτι που δε θέλησα να πράξω εν θερμώ, αλλά για να παρουσιάσω τη δική μου οπτική για την ιστορία και την επιστημονική έρευνα.

Αν και η λογοκλοπή μέρους των προσωπικών μου κόπων και ερευνών, που συντελέστηκε από τον Βαλσαμίδα, καθώς και η κοινωνική στοχοποίησή μου προς τους κατοίκους της Νάουσας, από τον ίδιο, αποτελούν ποινικά αδικήματα, δεν θέλησα, για πολλούς λόγους, να προβώ σε άλλου είδους ενέργειες, προσφεύγοντας για παράδειγμα στην ελληνική δικαιοσύνη (κάτι που εύχομαι να μην αναγκαστώ να πράξω μελλοντικά, σε περίπτωση που συνεχιστούν οι ίδιες τακτικές από τον παραπάνω λογοκλέπτη και στοχοποιητή). Αντίθετα, προτίμησα να παρουσιάσω τη δική μου οπτική, μετά από αρκετό χρονικό διάστημα, μέσα από τις στήλες των *Χρονικών* της Ε.Μ.Ι.Π.Η. (και όχι μέσα από κάποια τοπική εφημερίδα ή ιστοσελίδα), μη επιζητώντας προσωπική δικαίωση και ανούσια δημοσιότητα, αλλά θέλοντας να καταδείξω, στο διηνεκές, την ύπουλη και άνανδρη συμπεριφορά ανθρώπων που κατά τα άλλα θεωρούνται ευνόητοι πολίτες της τοπικής κοινωνίας, μη διστάζοντας να μετατρέπουν την ιστορία σε μέσο προώθησης των ιδεολογικοπολιτικών τους εμμονών και των εμπαθών τους κινήτρων. Δυστυχώς, μέσα από την υπόθεση αυτή, φαίνεται για ακόμη μία φορά ότι τα κατάλοιπα και οι μεθοδεύσεις της Χούντας είναι τελικά δύσκολο να εξαλειφθούν, όσα χρόνια κι αν περάσουν.

γ. Οι διαστρεβλώσεις, τα ανύπαρκτα επιχειρήματα και η εμπαθής στάση του Βαλσαμίδα προς τις μελέτες και το πρόσωπό μου

Παρά το γεγονός ότι ο Βαλσαμίδης θέλει να παρουσιάζει τον εαυτό του ως ερευνητή της τοπικής ιστορίας, είναι καταφανές ότι οι γνώσεις του στο συγκεκριμένο αντικείμενο δεν του επιτρέπουν να διεκδικήσει κάποια σοβαρή θέση στον τομέα αυτό. Και αυτό είναι ιδιαίτερα

2 Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδα, *Νάουσα 1906 – 1922, Β' μέρος*, Νάουσα 2015, 241 – 272.

εμφανές από το γεγονός ότι στα δημοσιεύματά του αγνοεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία του «ερευνητή», που είναι η αξιοποίηση και η χρήση της προηγούμενης βιβλιογραφίας, την οποία γνωρίζει από ελάχιστα έως και καθόλου.

Μάλιστα, ο ίδιος εμφανίζεται να αγνοεί ορισμένες από τις βασικότερες μελέτες που έχουν εκπονηθεί στο παρελθόν για την ιστορία του μοναστηριού της Υπαπαντής Νάουσας, όπως η μελέτη του Ν. Π. Δελιαλή, ο οποίος έγραψε πρώτος, ήδη από το 1955, για τον επιτάφιο της Υπαπαντής που φυλάσσεται στο Βελβενδό, σε ένα από τα γνωστότερα περιοδικά που ασχολούνταν με πτυχές της ιστορίας της Μακεδονίας, το *Μακεδονικόν Ημερολόγιον του Σφενδόνη*³. Το γεγονός ότι η μελέτη αυτή συνεχίζει να χρησιμοποιείται από ερευνητές της τοπικής ιστορίας, μέχρι και σήμερα, δεν δικαιολογεί, σε καμία περίπτωση, την άγνοιά της από κάποιον που θέλει να λέγεται «ερευνητής της τοπικής ιστορίας», όπως συμβαίνει με την περίπτωση του Βαλσαμίδα.

Αντίθετα μάλιστα, ο Βαλσαμίδης ισχυρίζεται ότι η πρώτη αναφορά στον επιτάφιο της Υπαπαντής έγινε από τον π. Πορφύριο Μπατσαρά, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν έχει παρουσιάσει τίποτε περισσότερο για το θέμα αυτό, πέρα από κάποια αναμασήματα των δημοσιευμάτων του Δελιαλή, σε κάποιες πρόχειρες και συγκεχυμένες αναρτήσεις του στο διαδίκτυο, οι οποίες μάλιστα παρουσιάζουν πολλά σφάλματα και κενά. Και ασφαλώς, καμία απολύτως αναφορά δεν γίνεται από τον Βαλσαμίδα σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας στα *Χρονικά*, όπου για πρώτη φορά παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι επιγραφές του επιταφίου της Υπαπαντής, μέσα από μία προσπάθεια αξιοποίησης των επιστημονικών μεθόδων της επιγραφικής⁴. Αλλά προφανώς για τον Βαλσαμίδα κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να έχει και ιδιαίτερη σημασία, ή ενδεχομένως ο ίδιος να μην μπορεί να αντιληφθεί τη σημασία αυτή. Για αυτόν μάλλον σπουδαιότερες είναι οι αοριστολογίες του διαδικτύου και όχι η χρήση των ενδεδειγμένων επιστημονικών μεθόδων (τι να κάνουμε; ο καθένας βλέπει τα πράγματα από τη σκοπιά του).

Η ασχετοσύνη του Βαλσαμίδα με την ιστορία, ως επιστημονικό αντικείμενο, φανερώνεται περίτρανα μέσα από τα πλέον των είκοσι δημοσιεύματά του για την Υπαπαντή Νάουσας, στα οποία εκτός από τις λογοκλοπές και τα αναμασήματα ήδη γνωστών στοιχείων και πληροφοριών της έρευνας, τίποτε περισσότερο δεν έχει να επιδείξει. Ακόμη χειρότερα, μάλιστα, ο ίδιος προβαίνει σε παιδαριώδεις διαστρεβλώσεις ζητημάτων που πλέον φαίνεται ότι έχουν αρχίσει να ξεκαθαρίζονται από την έρευνα, όπως το ζήτημα της ταύτισης του ηγουμένου της Υπαπαντής Μελετίου με τον μουσικό Μελέτιο του μοναστηριού του Προδρόμου Νάουσας, τον οποίο ο Βαλσαμίδης χαρακτηρίζει ως «μουσικολόγο», κάτι που ασφαλώς δεν ισχύει, αλλά αποτελεί αποτέλεσμα της άγνοιας του συγκεκριμένου «ερευνητή» για την ορολογία της εποχής.

Για το θέμα αυτό, ο Βαλσαμίδης έγραψε τα ακόλουθα: «Το ερώτημα είναι αν μπορεί ο Μελέτιος της Υπαπαντής να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον μουσικολόγο(sic) μοναχό του Προδρόμου. Θεωρώ πως όχι». Και μόνο η προσέγγιση αυτή, έχουμε την αίσθηση ότι μπορεί εύκολα να καταδείξει ότι το συγκεκριμένο άτομο δεν έχει καμία αίσθηση του τι σημαίνει επιστημονική έρευνα της ιστορίας. Ας ξαναδιαβάσει, λοιπόν, τα όσα παρουσιάσαμε για το θέμα αυτό, και αν δεν γνωρίζει τον τρόπο που στην ιστορική έρευνα επιχειρούνται οι προσωπογραφικές ταυτίσεις ας πάει να ρωτήσει κανέναν πιο ειδικό από αυτόν, διότι το να εκφράζει κατά το δοκούν εκτιμήσεις, χωρίς καμία επιστημονική τεκμηρίωση, απλά και μόνο τον εκθέτει.

Και για να ξεκαθαρίσουμε το ζήτημα, είναι προφανές ότι σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε εκθέσει σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας στα *Χρονικά*⁵, φαίνεται ότι η ταύτιση του «Μελετίου» της Υπαπαντής και του Προδρόμου τεκμηριώνεται πλήρως επιστημονικά, κάτι στο οποίο έχουν συμφωνήσει πολλοί ακαδημαϊκοί και επιστήμονες που ειδικεύονται σε προ-

3 Βλ. Νικόλαος Π. Δελιαλής, «Ο επιτάφιος του Βελβενδού και δύο κώδικες», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον – Σφενδόνη* (1955) 185 – 191.

4 Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Αναψηλάφηση της ιστορίας του μοναστηριού της Υπαπαντής του Σωτήρος Νάουσας», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας Ε.Μ.Ι.Π.Η.22* (Ιανουάριος – Απρίλιος 2014) 24 – 38.

5 Βουδούρης, «Αναψηλάφηση», ό.π., 28 – 31.

σωπογραφικές έρευνες, με τους οποίους έχω συζητήσει διεξοδικά το ζήτημα. Αν ο Βαλσαμίδης δεν μπορεί να το αντιληφθεί, τότε αυτό είναι απλά πρόβλημά του, όχι πρόβλημα της έρευνας.

Κάτι ανάλογο ισχύει και στην περίπτωση της απόκτησης του «σταυρού της Υπαπαντής» από τον ναό του Αγίου Αντωνίου Βεροίας, ο οποίος εκφράσαμε την άποψη ότι προφανώς αποτέλεσε ένα από τα εκπονηθέντα κειμήλια του μοναστηριού, με σκοπό την κάλυψη των οικονομικών του χρεών, όπως συνέβη και με τον επιτάφιο που πουλήθηκε στο Βελβενδό. Η άποψη του Βαλσαμίδα ότι ένας από τους πιθανούς λόγους για τους οποίους ο σταυρός αυτός βρέθηκε στο ναό του Αγίου Αντωνίου, ήταν το ότι δόθηκε ως δώρο από το μοναστήρι στον μητροπολίτη Βεροίας Δανιήλ δεν ευσταθεί, καθώς η αναγραφή του ονόματος του μητροπολίτη, σε σχετική εγχάρακτη επιγραφή, χρησιμοποιείται αποκλειστικά για λόγους χρονολόγησης. Εξάλλου, από την ίδια επιγραφή δηλώνεται με σαφήνεια ότι το συγκεκριμένο κειμήλιο υπήρξε κτήμα του μοναστηριού της Υπαπαντής, και όχι δώρο προς κάποιο άλλο πρόσωπο. Κατά συνέπεια, το να τίθενται ανούσια ερωτήματα, όπως το παραπάνω, αλλά και (ακόμη χειρότερα) ερωτήματα για το αν πρόκειται για το μοναστήρι της Υπαπαντής της Νάουσας, ή για κάποια άλλη «Υπαπαντή» των Βυζαντινών χρόνων, πέρα από μία χαμηλού επιπέδου επιστημονικοφάνεια, δεν εξυπηρετεί καμία ερευνητική προοπτική.

Εξίσου κωμικοτραγικές φαίνονται οι φαντασιακές προσεγγίσεις του Βαλσαμίδα αναφορικά με την υποτιθέμενη «εκ νέου ανέγερση» του μοναστηριού μέσα σε «διάστημα 6 – 7 ετών» από το 1806 έως το 1812/13, ενώ δεν έχει διασωθεί μέχρι στιγμής καμία απολύτως μαρτυρία για το θέμα αυτό. Ακόμη και αν θεωρήσουμε ότι πράγματι το μοναστήρι υπέστη βανδαλισμούς από τα στρατεύματα του Αλή – Πασά στα 1806, δεν μπορούμε να μιλάμε για ολική καταστροφή ή για εκ νέου ανέγερση, χωρίς να έχουμε στη διάθεσή μας συγκεκριμένες επιγραφικές ή αρχαιακές πηγές.

Κατά συνέπεια, η εκτίμηση αναφορικά με την πιθανή πραγματοποίηση ανακαινιστικών έργων στο μοναστήρι της Υπαπαντής θα πρέπει να παρουσιάζεται μόνο ως μία ενδεχόμενη υπόθεση, η οποία μέχρι στιγμής δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί. Αντί για αυτό, ο Βαλσαμίδης, χρησιμοποιώντας ως πηγή πληροφόρησης τη φαντασία του, όχι μόνο θεωρεί ως δεδομένη την εκ νέου ανέγερση του μοναστηριού, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζει και τους τρόπους χρηματοδότησης των οικοδομικών εργασιών, μέσα από δωρεές, προσωπική εργασία και δάνεια από τους πλούσιους της Νάουσας. Δυστυχώς, όμως, οι απόψεις αυτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν μόνο ως ένα ευφάνταστο σενάριο για τη συγγραφή κάποιου σχετικού μυθιστορήματος και όχι ως πληροφορίες που ανταποκρίνονται στην ιστορική πραγματικότητα.

Η ιδέα ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής κατά την περίοδο αυτή πραγματοποιεί έργα ανακαίνισης ή ανοικοδόμησης, φαίνεται ότι σφηνώθηκε στο μυαλό του κ. Βαλσαμίδα ως εμμονή, την οποία επιχειρεί εκβιαστικά να αποδείξει, με ανύπαρκτα επιχειρήματα. Ωστόσο, αν διάβαζε με προσοχή τα προηγούμενα δημοσιεύματά μας στα Χρονικά, σχετικά με πτυχές της ιστορίας του μοναστηριού, θα διαπίστωνε ότι η εκποίηση της περιουσίας του μοναστηριού δεν έγινε για την εξοικονόμηση χρημάτων που θα χρησίμευαν στην πραγματοποίηση ανακαινιστικών έργων, ή ακόμη χειρότερα για τη χρηματοδότηση της επανάστασης του 1822, όπως επίσης ο ίδιος εντελώς αυθαίρετα έχει υποστηρίξει, αλλά αποσκοπούσε στην κάλυψη των υπέρογκων χρεών του μοναστηριού, τα οποία δεν γνωρίζουμε επακριβώς τον λόγο για τον οποίο δημιουργήθηκαν.

Σε ένα σχετικό με το ζήτημα αυτό έγγραφο, που δημοσιεύσαμε σε ένα από τα προηγούμενα άρθρα μας στα Χρονικά, δηλώνεται ξεκάθαρα ότι το μοναστήρι της Υπαπαντής αναγκάστηκε να προβεί στην εκποίηση μεγάλου μέρους της περιουσίας του, κινητής και ακίνητης, λόγω των υπέρογκων χρεών του⁶. Τι πιο ξεκάθαρο από αυτό ζητάει ως απόδειξη των εκποιήσεων ο παραπάνω υποτιθέμενος «ερευνητής»; Εκτός βεβαίως εάν σε αντιστοιχία με τα «όνειρα», τα οποία ο Βαλσαμίδης θεωρεί ως εργαλείο της επιστημονικής έρευνας της ιστορίας, νομίζει ότι η φαντασία του είναι πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης από τα ίδια τα

6 Βουδούρης, “Αναψηλάφηση”, ό.π., 25 – 26.

έγγραφα και τις αρχειακές πηγές. Σε μία τέτοια περίπτωση μάλλον οποιοδήποτε επιχείρημα θα είναι ανίσχυρο μπροστά στην αμετροπέπιά του, και μάλλον θα πρέπει να ασχοληθεί με την περίπτωση αυτή κάποιος άλλος επιστημονικός κλάδος, όχι πάντως η επιστήμη της ιστορίας.

δ. Ο επιτάφιος της Υπαπαντής και οι διαστρεβλώσεις του Βαλσαμίδα

Όπως προαναφέραμε, πρώτος για την ύπαρξη του επιταφίου της Υπαπαντής στο Βελβενδό και για τα σχετικά πωλητήρια έγγραφα έκανε λόγο ο Δελιαλής στα 1955 (παρά τα μικρά σφάλματα των ερευνών του), κάτι το οποίο είναι ευρέως γνωστό σε όσους έχουν έστω και μία μικρή εικόνα για την προηγούμενη βιβλιογραφία, που σχετίζεται με την εκκλησιαστική ιστορία της ευρύτερης περιοχής του Ν. Ημαθίας. Ένας από τους ελάχιστους τοπικούς «ερευνητές» που φαίνεται να αγνοεί τη μελέτη του Δελιαλή, παρά το γεγονός ότι στα προηγούμενα άρθρα μας στα Χρονικά κάνουμε ιδιαίτερες αναφορές σε αυτή, είναι ο κ. Βαλσαμίδης, ο οποίος εμφαντικά υποστηρίζει ότι ο πρώτος που έφερε στο φως της δημοσιότητας τα σχετικά στοιχεία για τον επιτάφιο της Υπαπαντής ήταν ο π. Πορφύριος Μπατσαράς. Δεν γνωρίζουμε εάν αυτό οφείλεται σε λόγους γλειψίματος ή αδικαιολόγητης ερευνητικής ατζαμοσύνης. Πάντως, όπως και να έχει το ζήτημα, αποτελεί άλλη μία απόδειξη ότι ο Βαλσαμίδης είναι άσχετος με την έρευνα της τοπικής ιστορίας, ή ακόμη χειρότερα, τεχνηέντως επιχειρεί να τη διαστρεβλώσει.

Αν κρίνουμε από τον τρόπο που ο συγκεκριμένος κύριος υποτίθεται ότι επιχειρεί να αναδιαπραγματευτεί μία από τις επιγραφές του επιταφίου της Υπαπαντής, τότε αυθόρμητα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ατζαμοσύνη και η έντεχνη προσπάθεια διαστρέβλωσης της ιστορίας αποτελούν ένα αχτύπητο δίδυμο των γραπτών του. Από την υποτιθέμενη ενασχόλησή του με το κείμενο μίας των επιγραφών του επιταφίου της Υπαπαντής, ο Βαλσαμίδης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «η επιγραφή έχει προβλήματα». Ωστόσο, είναι εμφανές ότι τα προβλήματα δεν είναι της επιγραφής αλλά του ίδιου του αυτοπροβαλλόμενου ως «ερευνητή», ο οποίος δεν έχει απολύτως καμία γνώση των επιστημονικών εργαλείων και μεθόδων της ιστορίας.

Όσον αφορά στη γνώμη του ότι «στην Εκκλησία μνημονεύομαστε με τα βαπτιστικά μας ονόματα», αυτό αποτελεί για την ιστορική έρευνα της Οθωμανικής περιόδου έναν άστοχο και αστήρικτο αναχρονισμό. Ας ρίξει, λοιπόν, ο επικριτής μας μια ματιά στις πολλές μελέτες που έχουν δημοσιευτεί στο παρελθόν, σχετικά με μεταβυζαντινές επιγραφές σε ναούς της ευρύτερης περιοχής, για να διαπιστώσει ότι κατά την εποχή εκείνη αναγράφονται σε επιγραφές (διαφόρων κατηγοριών και τύπων) όχι μόνο βαπτιστικά ονόματα, αλλά και οικογενειακά ή ανδρωνυμικά επίθετα, προσωνύμια, ακόμη και επαγγελματικές ή άλλου είδους ιδιότητες. Επίσης, διαδεδομένη συνήθεια, της εξεταζόμενης εποχής, είναι η αναγραφή ονομάτων γυναικών και ανδρών σε διαφορετικές στήλες ή κατηγορίες, ζήτημα με το οποίο έχουμε ασχοληθεί αναλυτικότερα και σε παλαιότερες μελέτες μας, κάτι που ενισχύει την άποψή μας ότι η χρήση του μοτίβου θηλυκού – αρσενικού ονόματος στην επιγραφή του επιταφίου της Υπαπαντής αποτελεί ένδειξη ότι τα αρσενικά ονόματα δεν είναι κύρια, αλλά ανδρωνυμικά επίθετα των αναγραφόμενων γυναικών συνδρομητριών. Εξαιρεση φαίνεται να αποτελεί το όνομα του «Ζαφείρη», του μοναδικού άνδρα της επιγραφής, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως «της Μηλάχρου Ελένης» (δηλαδή συγγενής της συγκεκριμένης γυναίκας). Η χρήση γενικής πτώσης και του άρθρου «της» δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας ότι το όνομα «Μηλάχρου Ελένη» λειτουργεί ως επίθετο (προσδιοριστικό της καταγωγής – συγγένειας) του κύριου ονόματος «Ζαφείρης».

Επιπρόσθετα, για να υποστηρίξει τις ανιστόρητες και αστήρικτες θέσεις του, ο Βαλσαμίδης δεν διστάζει να «πάρει στο λαιμό του» και άλλα πρόσωπα, όπως τον πρωτοσύγκελο της μητρόπολης Βεροίας και Ναούσης, αρχιμ. Αθηναγόρα Μπίρδα. Η εμπλοκή του π. Αθηναγόρα στο ζήτημα γίνεται από τον Βαλσαμίδα σε σχέση με την αναγραφή του ονόματος της «Μηλάχρου Ελένης» σε επιγραφή του επιταφίου της Υπαπαντής. Αφού προηγουμένως ο

Βαλσαμίδης, συμβουλευόμενος και τον μέντορά του π. Πορφύριο Μπατσαρά (όμοιον όμοίω άει πελάζει), εξέφρασε την άποψη ότι η μεταγραφή του επιθέτου «Μηλάχρου», το οποίο κατά τη δική μας έρευνα είναι πέραν πάσης αμφιβολίας το ορθό, θα πρέπει να αποδοθεί ως «Μηράρχου» ή «Μηλόχρου» (τρέχα γύρευε), στη συνέχεια εξέφρασε την ακόλουθη άποψη: «Ο πρωτοσύγκελος π. Αθηνάγορας διάβασε καθαρά μελαχροινής και είναι το πιθανότερο». Ειλικρινά, γνωρίζοντας πολύ καλά τον π. Αθηνάγορα και την εξοικείωσή του με τα ελληνικά χειρόγραφα και τις επιγραφές της Οθωμανικής περιόδου, δυσκολεύομαι να πιστέψω ότι ο ίδιος, όντως, έχοντας δει έστω και μία απλή φωτογραφία της επιγραφής, διάβασε το όνομα «Μελαχρινή» αντί για το ορθό «Μηλάχρου».

Κατά την εκτίμησή μας, είναι πολύ πιθανό ο π. Αθηνάγορας να εξέφρασε την άποψη ότι το επίθετο «Μηλάχρου» μεταφράζεται στη δημοτική ως «Μελαχρινή», και ο Βαλσαμίδης να διαστρέβλωσε και τα δικά του λόγια, όπως εξάλλου συνηθίζει, εκθέτοντάς τον με τον τρόπο αυτό. Εάν πάλι δεν πρόκειται για παρανόηση, αλλά όντως ο π. Αθηνάγορας θεωρεί ότι στην επιγραφή αναγράφεται το επίθετο «Μελαχρινή», κάτι που θεωρώ δύσκολο να συμβαίνει με βάση τις ικανότητές του, τις οποίες ύστερα από πολλά χρόνια συνεργασίας γνωρίζω και εκτιμώ ιδιαίτερα, τότε θα τον παρακαλούσα, με σεβασμό, να ξαναδιαβάσει την επιγραφή με μεγαλύτερη προσοχή. Και είμαι βέβαιος ότι τότε θα διαβάσει καθαρά ότι σε αυτή αναγράφεται το επίθετο «Μηλάχρου», που όντως είναι πολύ πιθανό να μεταφράζεται ως «Μελαχρινή». Καλό θα ήταν, λοιπόν, να αφήσει κατά μέρος ο κ. Βαλσαμίδης τις μελαχρινές και τις ξανθιές και να μην κολυμπάει σε νερά που δεν τα γνωρίζει, εκθέτοντας με την ασχετοσύνη του και άλλους ανθρώπους.

Και σαν να μην έφταναν τα όσα φαιδρά υποστηρίζει ο κ. Βαλσαμίδης για την επιγραφή του επιταφίου, ο ίδιος, χωρίς ίχνος ντροπής, συνεχίζει να γράφει τα ακόλουθα ψεύδη: «Ο π. Βουδούρης ανευρίσκει μεταξύ των συνδρομητριών, τη γυναίκα του Ζαφειράκη. Την περίοδο αυτή η Ζαφειράκενα είναι αιχμάλωτος στα Γιάννενα. Πέραν αυτού, ως είχαν τα πράγματα με τις κομματικές αντιπαλότητες στη Νάουσα, δεν ήταν δυνατό να γίνει τέτοια υπέρβαση. Η επιγραφή δεν προσφέρεται για τέτοια ερμηνεία».

Για το θέμα αυτό είχαμε γράψει τα ακόλουθα: ... έχουμε την εντύπωση ότι μπορούμε να θεωρήσουμε, με σχετική βεβαιότητα, ότι ως βασικοί συνδρομητές του επιταφίου της Υπαπαντής υπήρξαν πέντε πρόσωπα, τέσσερεις γυναίκες και ένας άντρας. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά της επιγραφής στο πρόσωπο του "Ζαφείρη της Μηλάχρου Ελένης". Θα μπορούσαμε, άραγε, να ταυτίσουμε το πρόσωπο αυτό με τον γνωστό Ζαφειράκη Λογοθέτη, προύχοντα της Νάουσας και αγωνιστή του 1822; Το γεγονός ότι το όνομα "Ελένη - Λένκω"⁷ (η οποία εμφανίζεται, κατά πάσα πιθανότητα, ως η μητέρα του συγκεκριμένου συνδρομητή) αποτελεί ένα από τα οικογενειακά ονόματα της οικογένειας των "Ζαφειράκιδων", θα μπορούσε, ενδεχομένως, να αποτελέσει μία αξιοπρόσεκτη ένδειξη για την πιθανότητα ταύτισης των αναφερόμενων προσώπων. Ωστόσο, η διαδεδομένη χρήση των ονομάτων "Ζαφείρης" και "Ελένη" στη Νάουσα αυτής της περιόδου, μας εμποδίζει από το να εκφράσουμε ασφαλέστερες διατυπώσεις.

Η απροκάλυπτη προσπάθεια διαστρέβλωσης των θέσεων και των απόψεών μας είναι απόλυτα ενδεικτική των εμπαθών προθέσεων του Βαλσαμίδα και της στοχευμένης προσπάθειάς του να παραποιήσει και να διαβάλει τις ερευνητικές μας προσπάθειες, οι οποίες βασίζονται αποκλειστικά σε μεθοδολογικά εργαλεία της επιστήμης της ιστορίας. Πως ο Βαλσαμίδης βγάξει το αυθαίρετο συμπέρασμα ότι επιχειρώ να θεωρήσω τη «Ζαφειράκενα» ως μία από τις συνδρομητρίες της επιγραφής; Που βρήκε να το λέω αυτό; Δυστυχώς, δεν μένει παρά να του απευθύνω το ακόλουθο ερώτημα: *άρά γε γινώσκεις ά αναγινώσκεις;*

Και βέβαια, διαβάζοντας τις παραπάνω αισχροτήτες του Βαλσαμίδα δεν μας κάνει καθόλου εντύπωση ότι ο ίδιος τόλμησε να μας προσάψει την κατηγορία ότι «μιλάει (ο Βουδούρης) απαξιωτικά για τη Νάουσα», διασύροντας και στοχοποιώντας με στα μάτια των κατοίκων μίας πόλης που υπεραγαπώ και με την οποία με συνδέουν πολλές παιδικές και εφηβικές

7 Βλ. Θωμάς Γαβριηλίδης, *Τα πάθη της Νάουσας στο δημοτικό τραγούδι και η Μακρινίτσα*, Βέροια 2004, 7 - 8.

αναμνήσεις. Μάλιστα, πολλοί από τους συγγενείς μου ζουν μόνιμα στη Νάουσα, τους οποίους σέβομαι και εκτιμώ ιδιαίτερα.

Ήθελα να ήξερα, δεν ντρέπεται καθόλου αυτός ο κύριος, ο - κατά τα άλλα - πρώην παιδαγωγός, να προσπαθεί να στιγματίσει και να στοχοποιεί, σε μία ολόκληρη πόλη, έναν νέο άνθρωπο που τρέφει για εκείνον τον τόπο ιδιαίτερη αγάπη και θαυμασμό; Όμως άλλο είναι η αγάπη για έναν τόπο, και άλλο η αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας. Και για γίνω απόλυτα σαφής, ούτε έχω τίποτε αρνητικό με τη Νάουσα και τους Ναουσαίους (το αντίθετο μάλιστα) αλλά ούτε και υποστήριξα ποτέ ότι κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα ήταν η Βέροια, όπως ψευδώς διατείνεται ο Βαλσαμίδης. Αυτό που είχα υποστηρίξει, στην παρουσίαση του βιβλίου για τη μάχη της Χονδροσούγλας, ήταν ότι δεν είναι δυνατόν να ισχυριζόμαστε ότι η Νάουσα ήταν το κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα (τι σημαίνει εξάλλου ο όρος «κέντρο»);, με δεδομένο ότι οι σχεδιασμοί και οι κατευθυντήριες γραμμές της περιόδου εκείνης δίνονταν από το ελληνικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, καθώς και ότι στο παρελθόν υπήρξε ένας «ανταγωνισμός» μεταξύ Βεροιωτών και Ναουσαίων, για τη διεκδίκηση των «πρωτείων» σε διάφορους τομείς (κάτι που εξάλλου είναι παγκοίμως γνωστό), και όχι ότι «εκεί (στη Νάουσα) όλο μαλώνουν».

Οι σε βάρος μου μομφές είναι αποκυήματα της φαντασίας του Βαλσαμίδα και κατασκευασμένες κατηγορίες εναντίον μου, για απόψεις που ούτε υποστήριξα ποτέ, αλλά ούτε και αποδέχομαι. Ειλικρινά ντρέπομαι και θλίβομαι για την αναίσχυρη συμπεριφορά του. Τι θα περίμενε όμως κανείς από έναν άνθρωπο που ξεδιάντροπα τολμάει να παραποιήσει και να διαστρεβλώσει γραπτά κείμενα, τα οποία εύκολα μπορούν να ελεγχθούν; Θα δίσταζε να παραποιήσει προφορικές δηλώσεις, που είναι δύσκολο να τις αποδείξουμε; Κρίμα και σε αυτόν και σε όσους τον ενισχύουν στο να εκτοξεύει εναντίον μου αυτού του είδους τις συκοφαντίες και τη λάσπη. Λυπάμαι πραγματικά, που το συγκεκριμένο πρόσωπο τολμάει να με διαβάλλει, με τόσο ύπουλο τρόπο, στα μάτια τόσων φίλων και συγγενών που έχω στη Νάουσα. Είναι πραγματικά θλιβερό, που ο ίδιος παρουσιάζεται ως ένας από τους «ανθρώπους του πνεύματος», μίας πόλης με τόσο σπουδαία παράδοση και ιστορία. Εάν αυτό δεν είναι κατάντια, τότε φοβάμαι πως μου είναι δύσκολο να βρω κάποια άλλη λέξη που να περιγράφει την κατάσταση.

ε. Από τον μύθο της εξεύρεσης της εικόνας της Υπαπαντής στα ερείπια του μοναστηριού, στο παραμύθι της επιζωγράφισης

Το αποκορύφωμα της εναντίον μου λασπολόγησης από τον Βαλσαμίδα, εκφράστηκε με αφορμή την προσπάθειά μου να καταδείξω με επιστημονικά επιχειρήματα, αξιοποιώντας τα εργαλεία των τεχνοτροπικών συγκρίσεων και της επιγραφικής, ότι η επίμαχη εικόνα της Υπαπαντής δεν είναι δυνατόν να αποτελεί έργο του 15^{ου} αιώνα, όπως είχε υποστηριχθεί, αλλά έργο μόλις των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα. Και η άποψη αυτή έγινε αποδεκτή από πολλούς επιστήμονες που ειδικεύονται στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή τέχνη, χωρίς καμία επιφύλαξη. Πως θα μπορούσε άλλωστε να αμφισβητηθεί κάτι τέτοιο, αφού η ίδια η εικόνα μας διηγείται ξεκάθαρα την ιστορία της, τόσο τεχνοτροπικά, όσο και επιγραφικά;

Ασφαλώς, η παράθεση των επιχειρημάτων μας, σχετικά με το ζήτημα αυτό, φαίνεται ότι έπεισε ακόμη και ανθρώπους άσχετους με το αντικείμενο, όπως ο κ. Βαλσαμίδης, καθώς τα στοιχεία που παρατέθηκαν προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξαν αδιάσειστα. Έτσι, μετά από την κατάρριψη του μύθου ότι η εικόνα αυτή αποτελεί κειμήλιο του 15^{ου} αιώνα, γεννήθηκε το παραμύθι ότι πρόκειται για δήθεν αρχαία εικόνα η οποία έχει επιζωγραφιστεί. Εντούτοις, ακόμη και ένας πρωτοετής φοιτητής της βυζαντινής αρχαιολογίας θα μπορούσε εύκολα να αντιληφθεί ότι κάτι τέτοιο δεν υπάρχουν πολλές πιθανότητες να ισχύει. Ως πιθανή περίπτωση διάσωσης σπαραγμάτων από παλαιότερα κειμήλια του μοναστηριού φαίνεται να είναι η ενσωμάτωση στην εικόνα του 20^{ου} αιώνα των τεσσάρων μεταλλικών επιθεμάτων, άποψη την οποία είχαμε εκφράσει ήδη σε ένα από τα προηγούμενα σχετικά δημοσιεύματά μας στα Χρονικά, πολύ πριν από την έναρξη της εναντίον μου επίθεσης από τον Βαλσαμίδα.

Πως προέκυψε όμως το νέο παραμύθι; Είναι μια σκέψη που γεννήθηκε στον άγνωστο κόσμο της δημιουργικής φαντασίας του Βαλσαμίδα (πηγή ιστορικής πληροφόρησης για τον ίδιο, όπως και τα όνειρα) ή μήπως αποτελεί μία αλλαχόθεν κατευθυντήρια γραμμή, προκειμένου να καλυφθεί ο προηγούμενος μύθος; Δεν γνωρίζουμε ποια είναι η πραγματική απάντηση, κάτι που σε τελική ανάλυση δεν έχει και τόση σημασία. Αυτό που αποτελεί αναμφισβήτητο δεδομένο είναι το γεγονός ότι το νέο παραμύθι εμφανίστηκε μετά από τη δημοσίευση της σχετικής μελέτης μας στα Χρονικά, κάτι που φανερώνει πολλά. Η αλήθεια είναι ότι νοιώθουμε ιδιαίτερη ικανοποίηση από το γεγονός ότι ακόμη και άνθρωποι όπως ο Βαλσαμίδης έχουν τελικά πειστεί για τα αποτελέσματα των ερευνών μας, άσχετα εάν δεν πρόκειται ποτέ να το ομολογήσουν και να το παραδεχθούν ευθέως. Σε διαφορετική περίπτωση δεν θα υπήρχε λόγος να σκαρφιστεί κανείς το νέο παραμύθι της επιζωγράφησης.

Θα ήθελα, ωστόσο, να υπενθυμίσω ότι βασικός επιστημονικός κανόνας είναι πως αυτός που εκφράζει κάποιον ισχυρισμό οφείλει να παρουσιάσει και τις αντίστοιχες αποδείξεις. Αυτό πράξαμε κατά τη διάρκεια των ερευνών μας, αποδεικνύοντας με επιστημονικά επιχειρήματα ότι η επίμαχη εικόνα είναι έργο των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα. Ποιες αποδείξεις έχουν προσκομιστεί για την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η εικόνα αυτή είναι κειμήλιο του 15^{ου} αιώνα που έχει επιζωγραφιστεί; Καμία απολύτως!

Ας αφήσει ο κ. Βαλσαμίδης κατά μέρος τις ανοησίες ότι δήθεν είμαι άδικος και δεν βαθαίνω την έρευνα και ότι κρίνω αυθαίρετα και επιπόλαια και ας κοιτάξει να μάθει πέντε πράγματα για την ιστορία, αν θέλει να το παίξει «ερευνητής». Σε διαφορετική περίπτωση περιμένω να με πείσει με επιστημονικά επιχειρήματα (και όχι με γενικότητες και αοριστολογίες) σε ποια σημεία είμαι άδικος και ασυνεπής επιστημονικά. Συγκεκριμένα πράγματα, όχι λασπολογίες και ψεύδη. Διότι, σε τελική ανάλυση, πέρα από τις συκοφαντίες και τα ψεύδη εναντίον μου και εναντίον των ερευνών μου, ο συγκεκριμένος επικριτής δεν κατόρθωσε να παρουσιάσει κανένα απολύτως στοιχείο αμφισβήτησης των ερευνητικών μου πορισμάτων. Αντίθετα μάλιστα, τα κατάκλεψε, τα παραμόρφωσε και τα παρουσίασε ως δικά του, προσθέτοντας σε αυτά και το νέο παραμύθι της επιζωγράφησης, ως δείγμα πανικού αλλά και ξεκάθαρης αναγνώρισης των αδιάσειστων προηγούμενων επιχειρημάτων μου. Και αυτό με τιμά ιδιαίτερα, ασχέτως εάν ο εν λόγω κύριος έχει άλλους σκοπούς και προθέσεις, μέσα από την στοχευμένη επίθεσή του εναντίον μου.

Προσκαλώ, λοιπόν, τους υπευθύνους του ναού στον οποίο βρίσκεται η εικόνα της Υπαπαντής, ή και οποιονδήποτε άλλο έχει αυτή τη δυνατότητα, να αναθέσουν σε εγκεκριμένους αρχαιολόγους, της δημόσιας Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (και όχι σε κάποιον κατ'ανάθεση ιδιώτη, για ευνόητους λόγους), να προβούν σε σχετικές μελέτες και γνωμοδοτήσεις, μέσω των ενδεδειγμένων μεθόδων έρευνας και της παράλληλης ραδιοχρονολόγησης του υλικού από το οποίο αποτελείται η εικόνα (ξύλο – χρώματα κλπ), προκειμένου να διαφανεί η αλήθεια. Πολύ φοβάμαι, όμως, ότι σε μία τέτοια περίπτωση το νέο βολικό παραμύθι της επιζωγράφησης θα είναι δύσκολο να αντικατασταθεί από ένα τρίτο.

Τέλος, σε ότι αφορά στο αφελές ερώτημα που μου έθεσε ο κ. Βαλσαμίδης, για το εάν βλέπω όνειρα, του απαντώ ότι ασφαλώς και βλέπω, μάλιστα τις περισσότερες φορές πολύ όμορφα. Δεν γνωρίζω όμως ούτε για τα «φευγαλέα και τα εναργή» στα οποία αναφέρεται, εκτός από το ότι στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι απόψεις και τα γραπτά του, αλλά ούτε και θεωρώ τα όνειρα ως πηγή και εργαλείο της επιστήμης της ιστορίας, όπως ο ίδιος πράττει. Όσο για τους «αρχαίους σοφούς» και τις προσπάθειές τους να ερμηνεύσουν τα όνειρα, καθώς και για τα υπόλοιπα φαιδρά στα οποία αναφέρεται ο Βαλσαμίδης, για το ζήτημα αυτό (και για άλλα πολλά), νομίζω ότι είναι εμφανές, σε όποιον τα διαβάσει, ότι δεν υπάρχει κανένα σοβαρό περιθώριο σχολιασμού, καθώς για πολλοστή φορά ο ίδιος φροντίζει απλά να αυτογελοιοποιείται. Όνειρα γλυκά, λοιπόν, και ασκανδάλια.

ΤΑ ΝΑΟΥΣΑΪΚΑ

Βασίλης Σ. Δημητριάδης, αρχαιολόγος, υπ. διδάκτωρ Ιστορίας

Ο Δήμος Νάουσας στους προϊστορικούς χρόνους

Η περίπτωση της Τούμπας Αγγελοχωρίου Ανιχνεύοντας το παρελθόν

Μια σημαντική πτυχή, αν και συχνά παραγνωρισμένη¹, της ιστορίας του εκάστοτε τόπου αποτελούν και οι προϊστορικές θέσεις, αδιάψευστοι μάρτυρες ενός παρελθόντος για το οποίο δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες και το οποίο συχνά μπορούμε να προσεγγίσουμε μόνο μέσα από αναλύσεις που μας παράσχουν οι θετικές επιστήμες. Στα όρια του διευρυμένου δήμου Νάουσας υπάρχουν ορισμένες θέσεις αυτού του είδους, οι οποίες δυστυχώς δεν είχαν την τύχη να ανασκαφθούν συστηματικά. Η τούμπα «Χατζηνώτα» στα Λευκάδια, η τούμπα «Ζλάτα» στην Επισκοπή, αλλά και το σπήλαιο του Ροδοχωρίου αποτελούν τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα. Εξαίρεση αποτελεί ο προϊστορικός οικισμός του Αγγελοχωρίου.

Το Αγγελοχώρι αποτελεί σήμερα² μια από τις κοινότητες του Δήμου Νάουσας. Σε απόσταση 24 χιλιομέτρων βορειοανατολικά της Βέροιας βρίσκεται σε έναν τόπο, τον οποίο χαρακτηρίζουν οι κατάφυτες λοφοσειρές της Νάουσας και ανατολικά μια μεγάλη πεδινή έκταση, η πεδιάδα Θεσσαλονίκης – Γιαννιτσών – Βεροίας.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τον προϊστορικό οικισμό, αυτός βρίσκεται σε μια αγροτική περιοχή 1,5 χιλ. βόρεια-βορειοανατολικά του ομώνυμου, σύγχρονου οικισμού. Πρόκειται για έναν τεχνητό γήλοφο, μια χαμηλή τούμπα ελλειψοειδούς σχήματος, με σημερινή περίμετρο 333 μ., ύψος 4,25 μ. περίπου και έκταση 7 στρέμματα. Το δε υψόμετρο από την επιφάνεια της θάλασσας είναι 18,34 μ. Χαρακτηρίζεται από σχετικά ομαλές πλαγιές, ενώ η κορυφή έχει τη μορφή πλατώματος, είναι δηλαδή επίπεδη.

Η τούμπα αποτελεί κοινοτικό χώρο και σύμφωνα με παλιές αποτυπώσεις της περιοχής, χρονολογούμενες μερικές δεκαετίες νωρίτερα, ήταν μεγαλύτερη σε έκταση. Η σημερινή μορφή της, ουσιαστικά η μείωση της έκτασής της, οφείλεται αφενός στη σταδιακή επέκταση των καλλιεργούμενων γειτονικών αγρών και αφετέρου σε άλλου είδους αυθαίρετες επεμβάσεις, όπως εκείνη που έγινε κατά τη δεκαετία του '60 όταν ο τότε πρόεδρος της κοινότητας, χρησιμοποιώντας εκσκαπτικά μηχανήματα, αφαίρεσε όγκους χώματος για την κατασκευή ενός γηπέδου ποδοσφαίρου. Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν η καταστροφή μιας πλευράς της τούμπας.³

1 Κυρίως εξαιτίας της έλλειψης επιβλητικών ή τουλάχιστον εύκολα αναγνωρίσιμων οικοδομικών λειψάνων.

2 Σύμφωνα με τον νόμο Καποδίστρια το Αγγελοχώρι αποτέλεσε την έδρα του Δήμου Ειρηνούπολης.

3 Η τούμπα του Αγγελοχωρίου σήμερα είναι ένας περιφραγμένος αλλά μη επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος. Η θέση εντοπίστηκε και κηρύχθηκε ως αρχαιολογικός χώρος από τον Φώτιο Πέτσα το 1962 (ΦΕΚ 35/2-2-1962/τ.Β/ΥΑ 15794/19-2-61 και συμπληρωματική κήρυξη ΦΕΚ 175/26-3-1966/τ.Β/ΥΑ 2258/4-12-1966).

Κατά τη διάρκεια της ζωής του οικισμού ο περιβάλλον χώρος διέφερε σημαντικά από αυτόν που βλέπουμε σήμερα. Ο Θερμαϊκός κόλπος ή «θάλασσα του Λουδία» κατελάμβανε όλη τη σημερινή πεδιάδα ως τα Γιαννιτσακά και τη Θεσσαλονίκη. Ο οικισμός βρισκόταν πολύ κοντά στη θάλασσα και περιβαλλόταν από αβαθή, λιμνάζοντα ύδατα με χαμηλή βλάστηση. Σύμφωνα με εξειδικευμένες μελέτες κοντά στον οικισμό υπήρχαν καλλιεργήσιμες πεδινές εκτάσεις με σιτηρά, ενώ στις περιοχές με μεγαλύτερο υψόμετρο υπήρχαν δασωμένες εκτάσεις.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι σχετικές γεωλογικές μελέτες, οι οποίες έδειξαν πως η περιοχή του οικισμού δημιουργήθηκε από την απόθεση υλικού, προερχόμενου από τη διάβρωση του ορεινού όγκου του Βερμίου. Το εν λόγω υλικό μεταφέρθηκε με τη βοήθεια των ποταμιών και των χειμάρρων της περιοχής.

Η ανασκαφική έρευνα στο Αγγελοχώρι ξεκίνησε το καλοκαίρι του 1994 και με κάποια διαλείματα διήρκεσε μέχρι το 2003. Αποτέλεσε την συνέχεια μιας μεγάλης προσπάθειας που πραγματοποίησε η τότε αρχαιολόγος στο μουσείο της Βέροιας, κα. Λιάνα Στεφανή μαζί με τον σύζυγο της κ. Νίκο Μερούση, προκειμένου να εντοπίσουν τις προϊστορικές θέσεις του νομού Ημαθίας. Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιήθηκε μάλιστα επιφανειακή έρευνα η οποία ξεκίνησε το 1993 και συνεχίστηκε μέχρι το 2000. Στο εν λόγω διάστημα ελέγχθηκε ολόκληρος ο νομός Ημαθίας και κυρίως η επαρχία Νάουσας.

Σε ό,τι αφορά τον καθαυτό οικισμό εντάσσεται χρονολογικά στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού (ΥΕΧ). Σύμφωνα δε με τα πορίσματα της ανασκαφής οι κύριες φάσεις κατοίκησης του είναι τρεις και διακρίνονται με τους αντίστοιχους λατινικούς αριθμούς (III, II και I). Ο διαχωρισμός των φάσεων πραγματοποιήθηκε με βάση καταστροφές, οι οποίες αναγνωρίστηκαν στη μεγαλύτερη έκταση του οικισμού. Τόσο η καταστροφή της φάσης III όσο και της II έγινε από φωτιές, που κατέστρεψαν όλα σχεδόν τα σπίτια του οικισμού, ενώ περιορισμένη είναι η παρουσία της φωτιάς στο στρώμα καταστροφής της φάσης I.

Η φάση III είναι η πρωιμότερη του οικισμού. Όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα την τοποθετούν χρονολογικά στην πρώιμη ΥΕΧ. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τις σχετικές ραδιοχρονολογήσεις προτείνεται ως χρονικό διάστημα ζωής του οικισμού, στη συγκεκριμένη φάση, η περίοδος από το 1630 π.Χ. μέχρι το 1495 π.Χ. Τα ανασκαφικά στοιχεία καταδεικνύουν πως η φάση III τελείωσε με μια δυνατή πυρκαγιά, που έπληξε σχεδόν ολόκληρο τον οικισμό.

Μετά την καταστροφή της φάσης III φαίνεται πως οι κάτοικοι πραγματοποίησαν μια κατάχωση των καμένων καταλοίπων της, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα και την ισοπέδωση του χώρου. Αυτό επιτεύχθηκε με τη χρήση στρωμάτων άμμου και αμμοχάλικου.

Η δεύτερη φάση (II), σύμφωνα με τις χρονολογήσεις του άνθρακα 14, διήρκεσε δύο αιώνες, από τις αρχές του 16ου αι. ως τα τέλη του 14ου αι. (1500-1300 π.Χ. περίπου). Και ο νέος αυτός οικισμός καταστράφηκε από μια εκτεταμένη φωτιά, η οποία όμως ήταν λιγότερο ισχυρή από εκείνη που κατέκαψε τον προηγούμενο οικισμό. Μετά την καταστροφή της φάσης II οι προϊστορικοί κάτοικοι του Αγγελοχωρίου δεν προχώρησαν σε νέο καθαρισμό και ισοπέδωση του χώρου. Οικοδόμησαν την τελευταία φάση κατοίκησης, τη φάση I, επάνω στα κατεστραμμένα σπίτια τους μαζί με ολόκληρη την οικοσκευή των νοικοκυριών τους.

Η τελευταία φάση του οικισμού δεν είναι δυνατό να χρονολογηθεί με ακρίβεια. Με βάση τις ραδιοχρονολογήσεις η διάρκεια ζωής αυτής της φάσης υπολογίζεται από το 1350 έως το 940 π.Χ. περίπου. Δυστυχώς το γεγονός ότι η συγκεκριμένη φάση ήταν πιο ευάλωτη τόσο στα καιρικά φαινόμενα, όσο και στις ανθρώπινες παρεμβάσεις κατέστησε δύσκολη την σύνθεση μιας σαφούς εικόνας σχετικά με τους λόγους που οδήγησαν στην καταστροφή του οικισμού. Ως πιθανό αίτιο καταστροφής προβάλλεται ένας πιθανός σεισμός ενώ πολύ πιθανό είναι και το ενδεχόμενο απλά εγκατάλειψης της θέσης για λόγους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς ή ασφάλειας.

Αναφορικά με τη διάρθρωση του οικιστικού χώρου η ανασκαφέας υποστηρίζει ότι οι οικίες διατάσσονταν κλιμακωτά προς την κορυφή της τούμπας. Αυτές ήταν φτιαγμένες από ξύλο και πηλό, όπως άλλωστε κι οι υπόλοιπες κατασκευές που στόχευαν στην εξυπηρέτηση των παντοειδών οικιακών εργασιών. Μέσα στις οικίες βρέθηκαν εστίες, φούρνοι, αλλά και

διάφορα μικροαντικείμενα (υφαντικά βάρη, εργαλεία φτιαγμένα από λίθο, οστό ή μέταλλο). Κυρίαρχη θέση βέβαια είχαν τα οικιακά σκεύη, τα οποία ποίκιλαν ως προς το μέγεθος τους, ενώ η εύρεση μυκηναϊκών αγγείων μαρτυρεί τις εμπορικές σχέσεις που διατηρούσε ο οικισμός με τα μυκηναϊκά κέντρα του Νότου.

Ειδικές μελέτες έδειξαν ότι η διατροφή των κατοίκων περιλάμβανε υψηλή κατανάλωση κρέατος άγριων ζώων, κυρίως ελαφοειδών, ενώ αντίθετα ήταν χαμηλή η κατανάλωση μαλακίων. Παράλληλα, αποδείχθηκε ότι κατανάλωναν σταφύλια και όσπρια, όπως η φακή, η ρόβη, το λαθούρι και το κουκί, ενώ καλλιεργούσαν σιτηρά, κεχρί, κριθάρι και χρησιμοποιούσαν έλαια που έπαιρναν από το φυτό *lallemantia*. Σε ό,τι αφορά τα εξημερωμένα ζώα αυτά περιελάμβαναν αιγοπρόβατα, χοίρους, βοοειδή, ιπποειδή και σκύλους.

Πέρα όμως από τα υλικά κατάλοιπα που βρέθηκαν και χρονολογήθηκαν στους προϊστορικούς χρόνους υπήρξαν και σπασμένα αγγεία γεωμετρικών και ιστορικών χρόνων. Τα τελευταία δίνουν την εικόνα μιας θέσης που μετά την εγκατάλειψη ή την καταστροφή της συνέχισε να αποτελεί χώρο ανθρώπινης δράσης, έστω κι αν αυτή έγινε κατά τρόπο περιστασιακό. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι βρέθηκαν δυο ανθρώπινοι σκελετοί, ο ένας εκ των οποίων χρονολογήθηκε στη βυζαντινή εποχή. Οι σκελετοί αυτοί οδηγούν σε υπόνοιες για μεταγενέστερη χρήση του χώρου ως τόπου απομόνωσης ή ενδεχομένως άσκησης βίας.

Ο προϊστορικός οικισμός του Αγγελοχωρίου σήμερα κείται έρημος και ξεχασμένος. Ο φράκτης που τον προφυλάσσει και ταυτόχρονα τον οριοθετεί είναι εύκολα προσπελάσιμος. Η έλλειψη επεξηγηματικών πινακίδων επιτείνει την εικόνα παραμέλησης ενός οικισμού των προϊστορικών χρόνων, ο οποίος αποτελεί έναν από τους λίγους ανασκαμμένους και συστηματικά μελετημένους όχι μόνο του Δήμου Νάουσας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

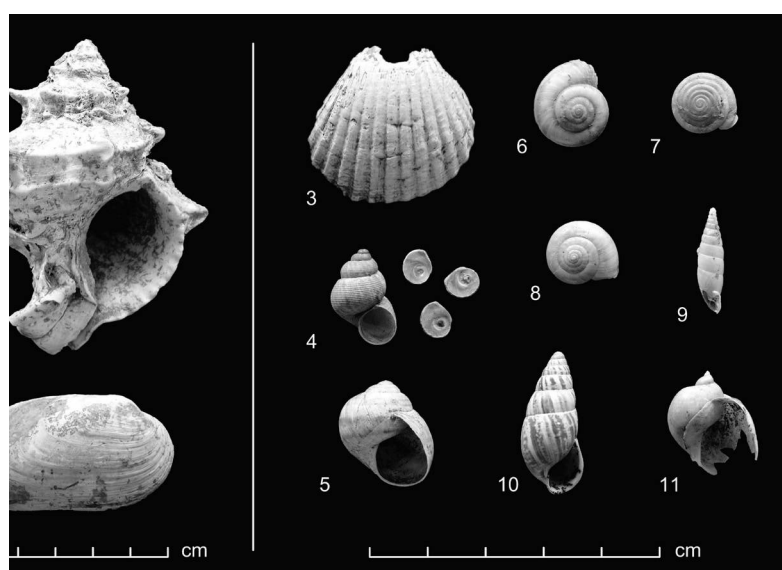
1. Λιάνα Στεφανή, " Οικισμός της Ύστερης Εποχής του Χαλκού στο Αγγελοχώρι Ημαθίας: Πρώτη Ανασκαφική Έρευνα", ΑΕΜΘ 8 (1994).
2. Λιάνα Στεφανή, " Η ανασκαφή στον οικισμό της ΥΕΧ στο Αγγελοχώρι Ημαθίας (1996 – 1997)", ΑΕΜΘ 11 (1997).
3. Ευαγγελία Στεφανή, *Αγγελοχώρι Ημαθίας. Οικισμός της Ύστερης Εποχής του Χαλκού*, τόμος Ι, 2010.

Αεροφωτογραφία τούμπας από ανατολικά

Η τούμπα εν ώρα ανασκαφής

Τα είδη όστρεων από το Αγγελοχώρι

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ...

Δρ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Πρόεδρος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η Βέροια στο κίνημα του 1935

α) Το κίνημα του 1935

Η πολιτική αστάθεια της εποχής του Μεσοπολέμου, καθώς και η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να διαχειριστεί σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα σε συνδυασμό με το ευρύτερο πολιτικό-οικονομικό πλαίσιο είναι κάποιοι από τους λόγους που συνέβαλαν στην πολιτική ρευστότητα της περιόδου. Αποτέλεσμα των διαρκώς μεταβαλλόμενων πολιτικών συνθηκών ήταν και η επιβολή δικτατορικών καθεστώτων με αποκορύφωμα την δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, γνωστή και ως δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου, η οποία ήταν και η μακροβιότερη της εποχής, αφού διήρκεσε μέχρι τον Απρίλιο του 1941, οπότε η χώρα καταλήφθηκε από τις κατοχικές δυνάμεις¹.

Πέρα από τα τρία γνωστά δικτατορικά κινήματα του Μεσοπολέμου², υπήρξαν και δύο επιπλέον των οποίων η οργάνωση και η εξέλιξη απέτυχε ήδη από την αρχή τους. Πρόκειται για το κίνημα του στρατηγού Πλαστήρα (6 Μαρτίου 1933)³, καθώς και για το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935, οπότε φιλοβενιζελικές δυνάμεις προσπάθησαν να ανατρέψουν την Κυβέρνηση Τσαλδάρη⁴.

Μεταξύ των βενιζελικών δυνάμεων που οργάνωσαν και υποστήριξαν το κίνημα ήταν οι οργανώσεις «Ελληνική Στρατιωτική Οργάνωση» (ΕΣΟ) και η «Δημοκρατική Άμυνα», οι οποίες οργανώθηκαν από αξιωματικούς του βενιζελικού χώρου. Οι δύο παραπάνω οργανώσεις, αν και δημιουργήθηκαν σε διαφορετικό χρόνο, συνενώθηκαν με πρωτοβουλία του βενιζελικού πολιτικού Αλέξανδρου Ζάννα με κοινό στόχο την προάσπιση του πολιτεύματος και συνεπώς την αποτροπή της επιστροφής της Μοναρχίας στην Ελλάδα.

Το κίνημα εκδηλώθηκε στο ναύσταθμο⁵ από του ναυάρχους Δεμέστιχα και Κολιαλέξη και

1 Για τις πολιτικές συνθήκες της περιόδου βλ. Θάνος Βερέμης – Γιάννης Κολιόπουλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα*, Αθήνα, 2006, 378-379.

2 Πρόκειται για τα δικτατορικά κινήματα του Στρατηγού Πάγκαλου (1925-1926), του Στρατηγού Κονδύλη (10-10-1935 – 30-11-1935) και του Ιωάννη Μεταξά (1936-1941). Για τα δικτατορικά κινήματα του Μεσοπολέμου βλ. Θάνος Βερέμης, *Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916-1936*, χ.τ., Έξαντας, 1977, 151-159, 276-278, Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, *Οι Ελληνικές Κυβερνήσεις 1843-2004*, Αθήνα, 2004, 69, 73, Λιναρδάτος, *Πως εφτάσαμε στην 4^η Αυγούστου*, Αθήνα, 1974, 110-117, Εμμανουήλ Ξυνάδας «Επισκέψεις πολιτικών αρχόντων στην Ημαθία κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Οι επισκέψεις των Στρατηγών Τσερούλη (7-7-1925) και Πάγκαλου (18-12-1925) στη Βέροια», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 23 (Μάι-Αύγ. 2013), 52-57, ο ίδιος «Επισκέψεις πολιτικών αρχόντων στην Ημαθία κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Η επίσκεψη του Υπουργού – Διοικητή Πρωτευούσης Κων/νου Κοτζιά (1-2/2/1937)», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 24 (Σεπτ. – Δεκ. 2014), 43-50.

3 Θάνος Βερέμης, *Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916-1936*, χ.τ., Έξαντας, 1977

4 Θάνος Βερέμης, *Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916-1936*, χ.τ., Έξαντας, 1977, Μαρίνα Πετράκη, *Ο Ιωάννης πίσω από τον Μεταξά*, Αθήνα, 2014, 87-89. Βλ. επίσης, Ιωάννης Παπαδάκης – Στάικος, *Μισός αιώνας πολιτικών αγώνων και εθνικής δράσεως*, Αθήνα, 1974, 257-268, Αριστοτέλης Σπυριδίου, *Ευριπίδης Μπακιρτζής. Η προσωπικότητα και η δράση του*, Θεσσαλονίκη, 2011, 65-66, «Πώς εξεδηλώθη και κατεστάλη τὸ κίνημα εἰς τὸν Ναύσταθμον καὶ τὸ πρότυπον τάγμα. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν δραματικῶν συρράξεων. Τὰ κεραυνοβόλα μέτρα τῆς Κυβερνήσεως», *Πρωῖα*, 3-3-1935, 2.

5 Για την εκδήλωση του κινήματος και την κίνηση του στόλου βλ. Αθανάσιος Τσιλιβίγκος, *Η επανάσταση του 1935 και ο Γιάννης Τσάμης*, χ.τ., χ.χ.

στην Αθήνα από τους συνταγματάρχες Σαράφη και Τσιγάντε, οι οποίοι είχαν πρωτοστατήσει και στην ίδρυση της Ε.Σ.Ο., και προσπάθησε να αναπτυχθεί σε ολόκληρη την επικράτεια. Στη θάλασσα το κίνημα φαίνεται πως πέτυχε τον αρχικό του στόχο, αφού είχε καταληφθεί το μεγαλύτερο μέρος του στόλου. Το ίδιο όμως δε συνέβη και στις δυνάμεις της ξηράς.

Όπως αποδείχτηκε, οι κινήσεις των κινηματιών ήταν ήδη γνωστές αρκετές μέρες νωρίτερα και ο αιφνιδιασμός που υπέστη ο κρατικός μηχανισμός σχεδόν ανύπαρκτος. Οι φρουρές της βόρειας Ελλάδας άρρησαν ή δεν κινήθηκαν καθόλου για την υποστήριξη του κινήματος⁶, ενώ αυτές της Πρωτεύουσας τέθηκαν και πάλι κάτω από τον κυβερνητικό έλεγχο. Έτσι, η κυβέρνηση αντιδρώντας ακαριαία, κήρυξε στρατιωτικό νόμο και το κίνημα καταπνίγηκε πολύ σύντομα, με τη συμβολή του Κονδύλη, ο οποίος ήταν υπουργός Στρατιωτικών. Αποτέλεσμα του ατυχούς αυτού κινήματος ήταν κατά πρώτον ο Βενιζέλος να εγκαταλείψει τη χώρα, ενώ πολιτικοί και στρατιωτικοί του βενιζελικού χώρου συνελήφθησαν, δικάστηκαν και καταδικαστήκαν σε βαριές ή ελαφριές ποινές.

β) Η εκδήλωση του κινήματος στη Βέροια

Την προετοιμασία για την επιβολή στρατιωτικού κινήματος στη χώρα φαίνεται πως γνώριζαν, εκτός από τους στρατιωτικούς του κέντρου, και άλλοι αξιωματικοί που υπηρετούσαν σε περιφερειακές μονάδες. Τούτο καθίσταται απόλυτα δικαιολογημένο, καθώς σε αυτούς τους αξιωματικούς θα έπρεπε να στηριχθεί η επέκταση τους κινήματος στην περιφέρεια. Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην περίπτωση της Βέροιας, όπου αξιωματικοί της Χ Μεραρχίας και του 16^{ου} Συντάγματος είχαν ενημέρωση για τις κινήσεις των ομοϊδεατών τους αξιωματικών και ανέμεναν οδηγίες για την επιβολή του κινήματος στη Μακεδονία και ειδικότερα στη Βέροια.

Το διάστημα αυτό κυκλοφορούν στην πόλη οι εφημερίδες «Μακεδονική Ήχώ», η οποία εξέδωσε το πρώτο της φύλλο την 11^η Απριλίου 1935 και η εφημερίδα «Αστήρ Βερροίας»⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τοπικός «Αστέρας» διακόπτει την κυκλοφορία του παρακολουθώντας τα γεγονότα. Έτσι, εξέδωσε φύλλο την 28^η Φεβρουαρίου, μια ημέρα ακριβώς πριν την προσπάθεια επιβολής του κινήματος και επανεκδίδεται μετά από διάστημα ενάμιση μήνα την 18^η Απριλίου 1935⁸. Για την «Μακεδονική Ήχώ» δεν μπορεί να αναφερθεί κάτι αντίστοιχο, καθώς ξεκινά την έκδοσή της οκτώ ημέρες πριν την επανακυκλοφορία του «Αστέρα»⁹. Τα δημοσιεύματα των παραπάνω τοπικών εφημερίδων βοηθούν στην επαλήθευση και τεκμηρίωση των γεγονότων που έλαβαν χώρα στην πόλη τον Μάρτιο του 1935. Αν και δεν αναφέρονται στα

6 Σπυριδόπουλος, ο.π., 66.

7 Οι περισσότερες αναφορές στα γεγονότα συναντώνται στην εφημερίδα «Μακεδονική Ήχώ», ενώ στον «Αστέρα» οι αναφορές είναι λιγότερες. Βλ. «Το Συλλαλητήριο», «Προεφυλακίσθησαν οι βουλευτής Παπαδάκης και αντ/ρχης Ψαρρός», *Μακεδονική Ήχώ*, 11-4-1935, 3, «Οί επαναστάται της Χ Μεραρχίας ενώπιον των Στρατοδικείων Λαρίσης & Θεσ/νίκης», *Μακεδονική Ήχώ*, 20-4-1935, 4 και «Σύντομα τηλεγραφήματα», *Μακεδονική Ήχώ*, Πάσχα 1935, 4. Βλ. επίσης, «Επί τη επανεκδόσει μας», «Παύσις δημάρχου και δημοτικών συμβούλων», «Η νέα δημοτική αρχή», *Αστήρ Βερροίας*, 18-4-1935, 1 και «Ένα κακόβουλον δημοσίευμα», «Τὰ στρατοδικεία περί τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν τῶν», *Αστήρ Βερροίας*, 1-5-1935, 4.

8 Στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας υπάρχει σημείωμα του εκδότη ο οποίος αναφέρεται στη διακοπή της κυκλοφορίας της εφημερίδας κατά το προηγούμενο διάστημα, ενώ παίρνει σαφή θέση εναντίον του κινήματος. Βλ. «Επί τη επανεκδόσει μας», *Αστήρ Βερροίας*, 18-4-1935, 1.

9 Θα μπορούσε να γίνει συσχετισμός με την κυκλοφορία άλλων εφημερίδων, όπως οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης «Μακεδονία» και «Νέα Αλήθεια», που διέκοψαν την έκδοσή του από 1-3-1935 έως 15-5-1935 και 1-3-1935 έως 1-6-1935, αντίστοιχα. Πάντως, όπως αποδεικνύεται και από εφημερίδες που δεν διέκοψαν την έκδοσή τους, όπως π.χ. η αθηναϊκή «Πρωϊα», δεν υπήρξε καθολική απαγόρευση οποιασδήποτε εκδοτικής ενέργειας, αλλά στο πλαίσιο του στρατιωτικού νόμου που επιβλήθηκε κάποιοι εκδότες επέλεξαν την συγκεκριμένη στάση, προκειμένου να αποφευχθεί η λογοκρισία που παρατηρείται σε ανάλογες περιπτώσεις. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι η Μακεδονία επανεκδίδεται την 15^η Μαΐου 1935 ημέρα άρσης του στρατιωτικού νόμου. Βλ. «Από τής πρωϊας τής σήμερον αΐρεται ὁ στρατιωτικὸς νόμος», *Μακεδονία*, 15-5-1935, 4.

καθεαυτά γεγονότα και στις προσπάθειες επιβολής του κινήματος, περιλαμβάνουν άρθρα, μικρές ειδήσεις, ανταποκρίσεις και σχολιασμούς, που, αν και μεταγενέστερα, δίνουν τη δυνατότητα να γίνουν αντιληπτές πτυχές τους.

Από αυτά φαίνεται ότι το πολιτικό κλίμα στην πόλη ήταν ιδιαίτερα τεταμένο, τόσο πριν, όσο και μετά τα γεγονότα του κινήματος. Σε αυτά πρωταγωνιστές αναδείχθηκαν πρόσωπα που σχετίζονταν με την πολιτική και άλλα που διέθεταν τη στρατιωτική ιδιότητα. Στην πρώτη κατηγορία ανήκει ο τέως βουλευτής της βενιζελικής παράταξης Ι. Παπαδάκης - Στάικος, ενώ από το χώρο του στρατού ενεπλάκησαν ο επιτελάρχης της Χ Μεραρχίας, Συνταγματάρχης Ψαρρός και άλλοι αξιωματικοί, τα ονόματα των οποίων καταγράφονται στις σελίδες του Τύπου.

Εκτός από το τεταμένο πολιτικό επίπεδο επικρατούσε και έντονος κοινωνικός αναβρασμός¹⁰. Σύμφωνα με δημοσίευμα της Μακεδονικής Ηχούς στη Βέροια πραγματοποιήθηκε συλλαλητήριο με πρωτοβουλία των παλαιών πολεμιστών εναντίον βενιζελικών υπαλλήλων. Στο ίδιο δημοσίευμα εμπλέκεται και το όνομα του μητροπολίτη Βεροίας Πολύκαρπου, ο οποίος καταγγέλλεται ότι εμπλέκεται σε φατρίες¹¹.

γ) Η εμπλοκή Παπαδάκη στο κίνημα του '35

Σύμφωνα με τα όσα περιγράφει ο τ. βουλευτής του κόμματος των Φιλελευθέρων, Ι. Παπαδάκης¹², ο ίδιος ήταν εξ αρχής εναντίον του κινήματος και δεν ήθελε να έχει καμία ανάμιξη στις ενέργειες επιβολής του στη Μακεδονία και τη Βέροια. Παρά ταύτα, αναγκάστηκε, όπως συμπεραίνεται από τα γραφόμενά του, να εμπλακεί πιεζόμενος από τον Συνταγματάρχη Ψαρρό¹³ και άλλους αξιωματικούς, οι οποίοι τα μεσάνυχτα μετά την επιβολή του κινήματος στην Αθήνα, τον επισκέφτηκαν στο σπίτι του για να ζητήσουν τη συνδρομή του, ώστε να επικοινωνήσουν με τους συνδέσμους της Θεσσαλονίκης. Ο Παπαδάκης, αν και αρνητικός, πείστηκε στις εκκλήσεις τους, υπό τον φόβο πολιτειακής αναταραχής σε περίπτωση αποτυχίας του κινήματος, σύμφωνα με τα λεγόμενα των στρατιωτικών. Τελικά, ο ίδιος μετέβη νύχτα στη Θεσσαλονίκη, για να έχει σειρά επαφών με ορισμένα πρόσωπα και να πληροφορηθεί για τα όσα συνέβησαν. Ακολούθως επέστρεψε στη Βέροια, όπου συναντήθηκε με ομάδα αξιωματικών στην οικία του Αναστασίου Καρατζόγλου. Στη συνάντηση συμμετείχε και ο διοικητής του 16^{ου} Συντάγματος, Συνταγματάρχης Καφάτος, και άλλοι αξιωματικοί, οι οποίοι δεν είχαν ενταχθεί ακόμα στο κίνημα και ζητούσαν εγγυήσεις από τον βουλευτή για την προσχώρησή τους σε αυτό. Μεταξύ άλλων, θεωρώντας βέβαιη την υποστήριξη του Παπαδάκη, ζήτησαν τη στελέχωση της ομάδας τους με τουλάχιστον 1.000 εθελοντές, κάτι που ο βουλευτής αρνήθηκε, επαναλαμβάνοντας την αρνητική του θέση εναντίον του κινήματος.

Η παραπάνω εμπλοκή του βουλευτή στην υπόθεση του κινήματος στάθηκε αρκετή, ώστε να ενταχθεί στα καταζητούμενα για εμπλοκή στις διεργασίες του κινήματος πρόσωπα, από τα όργανα ασφαλείας του κράτους, τα οποία συνεπικουρούνταν από πολίτες της αντιβενιζελικής μερίδας. Άνδρες της χωροφυλακής άρχισαν να αναζητούν τον τέως βουλευτή, ενώ στο άκουσμα της πληροφορίας ότι ο Παπαδάκης ήταν καταζητούμενος, διαλύθηκε η συνάντηση με τους αξιωματικούς, οι οποίοι αποχώρησαν μη κάνοντας καμία περαιτέρω ενέργεια για την επιβολή και διάδοση του κινήματος στην περιοχή. Τελικά, μετά από ημέρες αναζήτησης τα όργανα ασφαλείας δεν κατάφεραν να εντοπίσουν τον Παπαδάκη, ο οποίος κρυβόταν στο σπίτι του. Αντ' αυτού συνέλαβαν όλα τα μέλη της οικογένειάς του και δήμευσαν την οικογενειακή του περιουσία.

¹⁰ Κατά τις πρώτες ημέρες του Μαρτίου η κατάσταση φαίνεται ότι είχε οξυνθεί ιδιαίτερα ενώ χαρακτηριστική είναι η πραγματοποίηση συγκεντρώσεων και συλλαλητηρίων. Βλ. *Μακεδονία*, 1-3-1935, 1, 4.

¹¹ Βλ. «Το Συλλαλητήριο», *Μακεδονική Ηχώ*, 11-4-1935, 3.

¹² Βλ. Παπαδάκης, ο.π.

¹³ Ο βουλευτής Παπαδάκης φαίνεται ότι διατηρούσε σχέσεις με τον Δ. Ψαρρό. Βλ. Εμμανουήλ Ευνάδας, «Επίσκεψη Κοτζιά», ο.π., 45-46, όπου και βιβλιογραφία.

Μετά την καταστολή του κινήματος¹⁴ ο Παπαδάκης μετέβη στη Θεσσαλονίκη με τον διοικητή χωροφυλακής Πετμεζά. Ο Πετμεζάς ανέφερε για την παρουσία του βουλευτή στην προϊσταμένη αρχή, καθώς και στον Γενικό Διοικητή Περικλή Ράλλη, ο οποίος διέταξε την μεταφορά και κράτησή του στο Παπάφειο Ορφανοτροφείο, όπου κρατούνταν πάνω από 1800 βουλευτές, γερουσιαστές, δημοσιογράφοι και λοιποί παράγοντες προσκείμενοι στο βενιζελικό χώρο. Μετά την προανάκριση, ο Παπαδάκης κρίθηκε προφυλακιστέος και μεταφέρθηκε στις νέες φυλακές Θεσσαλονίκης, ενώ παραπέμφθηκε σε δίκη από το β' έκτακτο στρατοδικείο Λάρισας. Το στρατοδικείο συνεδρίαζε επί ένα μήνα και η δίκη του Παπαδάκη ξεκίνησε περί την 20^η Απριλίου 1935. Μεταξύ των μαρτύρων κατηγορίας κατέθεσαν ο δήμαρχος Βέροιας Μένελαος Χατζηνικολάκης, ο δικηγόρος Ν. Ζωγράφος, ο οδηγός Ιωάννης Μπαζάκας κ.α., οι οποίοι υποστήριξαν ότι ο Παπαδάκης και ο Ψαρρός έδωσαν εντολή για τη διακοπή των καλωδίων επικοινωνιών και την ανατίναξη της γέφυρας του Μυλωβού, επί του Αλιάκμονα. Στους μάρτυρες που υπερασπίστηκαν το βουλευτή συγκαταλέγονταν ο Αναστάσιος Καρατζόγλου, ο Δημήτριος Σωσσίδης και ο Εμμανουήλ Τσιουκαλής.

δ) Η μετοχή των αξιωματικών της Βέροιας στο κίνημα του '35.

Όπως γίνεται αντιληπτό από όσα περιγράφηκαν παραπάνω στην επιβολή του κινήματος στη Μακεδονία αλλά και στην περιοχή της Ημαθίας, ειδικότερα, ενεπλάκησαν και αξιωματικοί της Χ Μεραρχίας και του 16^{ου} Συντάγματος Πεζικού. Επικεφαλής των αξιωματικών ήταν ο Συνταγματάρχης Ψαρρός, ενώ με αυτόν συντάχθηκαν και άλλοι ανώτεροι και κατώτεροι αξιωματικοί όπως π.χ. ο ταγματάρχης Βασιλακόπουλος, ο λοχαγός Καρασάββας και ο υπολοχαγός Σταυρίδης.

Οι παραπάνω αξιωματικοί δικάστηκαν ως εμπλεκόμενοι στο κίνημα από το στρατοδικείο Θεσσαλονίκης το οποίο εξέδωσε και τις καταδικαστικές αποφάσεις. Σύμφωνα με αυτές, ο Συνταγματάρχης Ψαρρός καταδικάστηκε σε πρόσκαιρα δεσμά δώδεκα ετών, στρατιωτική καθαίρεση και δήμευση της περιουσίας του, ο λοχαγός Καρασάββας σε πέντε ετών κάθειρξη και καθαίρεση, ενώ αθώωθηκε ο ταγματάρχης Βασιλόπουλος. Τέλος, στον Τύπο δεν γίνεται αναφορά στην ποινή που επεβλήθη ή στην αθώωση του υπολοχαγού Σταυρίδη.

Συμπεράσματα

α) Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω διαπιστώνεται ότι το κίνημα δεν έτυχε αποδοχής στη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή της. Σε αυτό συνετέλεσαν λόγοι που σχετίζονταν τόσο με την ευρύτερη αποδοχή του σε εθνικό επίπεδο, όσο και η στάση των τοπικών παραγόντων και κυρίως του τέως βουλευτή Παπαδάκη, ο οποίος, αν και φαίνεται να συμμετείχε σε επικοινωνιακό επίπεδο στο σχεδιασμό της επέκτασης του κινήματος στην περιοχή, από την αρχή τάχθηκε κατ' αυτού. Επίσης, ουσιαστική ήταν και η άμεση αντίδραση της Κυβέρνησης η οποία κατόρθωσε να το καταστείλει πολύ σύντομα.

β) Παράλληλα, διαπιστώνεται μια πάλη μεταξύ των βασικών πρωταγωνιστών της πολιτικής σκηνής του Μεσοπολέμου των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών. Η πάλη αυτή αγγίζει όλον τον κοινωνικό ιστό της πόλης και αυτό επιβεβαιώνεται και από το συλλαλητήριο το οποίο πραγματοποιήθηκε στην πόλη και το οποίο αξίωσε την απομάκρυνση υπαλλήλων, οι οποίοι ανήκαν στο χώρο των βενιζελικών. Σε πολιτικό επίπεδο, ο βενιζελικός τ. βουλευτής διώχθηκε για συμμετοχή στο κίνημα και βρέθηκε αντιμέτωπος με την κατηγορία της «εσχάτης προδοσίας και φόνου κατά συρροήν»¹⁵ δικάστηκε στο στρατοδικείο Λάρισας, στο οποίο βρέθηκε αντιμέτωπος με μάρτυρες κατηγορίας τον διορισμένο δήμαρχο Βέροιας

14 Για την καταστολή του κινήματος βλ. «Τὸ ἔκτραγόν κίνημα κατεστάλη εἰς τὴν πρωτεύουσάν ἐντός τῆς νυκτός», *Πρωΐα*, 2-3-1935, 4.

15 Παπαδάκης, ὀ.π., 261.

Χατζηνικολάκη¹⁶ και τον δικηγόρο Ν. Ζωγράφο¹⁷, πρόσωπα γνωστά για τα αντιβενιζελικά και ιδιαίτερος συντηρητικά τους αισθήματα. Επιπλέον, ο δήμαρχος Α. Πρωτοψάλτου τιμωρήθηκε με τρίμηνη αργία με απόφαση του Γενικού Διοικητή Μακεδονίας Κώττα και αντικαταστάθηκε από τον Μενέλαο Χατζηνικολάκη¹⁸. Στο στόχαστρο των αντιβενιζελικών μπήκε και ο βενιζελικός μητροπολίτης Βεροίας Πολύκαρπος, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι φατριάζεται¹⁹. Τέλος, στρατιωτικοί από το χώρο των βενιζελικών ήθελαν να ηγηθούν του κινήματος στην περιοχή, ενώ κατ' αυτών άλλοι αξιωματικοί από το αντίπαλο πολιτικό στρατόπεδο προσήλθαν στο στρατοδικείο προκειμένου να καταθέσουν ως μάρτυρες κατηγορίας εναντίον τους.

Όλα τα παραπάνω είναι λίγα από τα στοιχεία που φανερώνουν την κατάσταση που επικρατούσε στη Βέροια του Μεσοπολέμου και ιδιαίτερα σε μια περίοδο κρίσης όπως ήταν ο Μάρτιος του 1935.

Το Συλλαλητήριο

Έγένετο πρωτοβουλία τών Π. Πολεμιστών συλλαλητήριον εναντίον τών διαφόρων Βενιζελικών Ὑπαλλήλων καὶ τοῦ καταγγελομένου ὅτι φατριάζεται Μητροπολίτου. Τὸ συλλαλητήριον ἐνεκρίθη ἀπότὸν λαὸν διὰ ζητωκραυγῶν καὶ χειροκροτημάτων, δηλαδὴ ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησίν του. Πληροφορούμεθα ὅτι γίνονται διάφοροι ἐνέργειαι παρά τῇ Κυβερνήσει διὰ νὰ ματαιωθῶσιν αἱ ζητηθεῖσαι μεταθέσεις καὶ παύσεις, πληροφοροῦμεν τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὁ λαὸς διὰ συλλαλητηρίου ἠξίωσεν ὠρισμένας μεταθέσεις καὶ ἀπομακρύνσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνουν διότι αὐτὴ εἶναι ἡ θέλησίς του.

Προεφυλακίσθησαν ὁ βουλευτὴς Παπαδάκης καὶ ὁ Αντ/ρχης Ψαρρός

Κατόπιν γενομένων ἀνακρίσεων ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Συμβούλου τῆς Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης κ. Παπαγιάννη, Ἀντιεσαγγελέως Πλημμελειοδικῶν Θεσσαλονίκης προκυψάντων στοιχείων ἐνοχῆς κατὰ τῶν Βουλευτοῦ κ. Παπαδάκη καὶ τοῦ Ἐπιτελάρχου Χ. Μερραρχίας Κ. Ψαρρού καὶ Ἰωάννου Τσίλλη τέως ἐπιθεωρητοῦ Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Κεντρικῆς Μακεδονίας, διετάχθη προφυλάκισις τῶν δύο πρώτων.

Κατὰ τὸ προσεχές Στρατοδικεῖον Θεσσαλονίκης θὰ ἐκδικασθῇ ἡ σχηματισθεῖσα δικογραφία των.
Μακεδονικὴ Ἡχώ, 11-4-1935, 3

¹⁶ Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ δημοσιεύματα τοῦ Τύπου ἡ Κυβέρνηση προχώρησε στὴν ἀπομάκρυνση καὶ ἀντικατάσταση δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχόντων. Βλ. «Ἐπιβάλλεται ἡ ἀποκατάστασις πάντων τῶν αἰρετῶν ἀρχόντων δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν», *Μακεδονία*, 16-5-1935, 3.

¹⁷ Ὁ δικηγόρος Νικόλαος Ζωγράφος εἶναι πρόσωπο γνωστὸ τόσο στὴν ἱστοριογραφία τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεσοπολέμου, ὅσο καὶ σὲ αὐτὴν τῆς κατοχικῆς περιόδου. Γνωστὸς γιὰ τὶς συντηρητικὲς τοῦ ἀπόψεις καὶ υποστηρικτὴς τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἀναδείχθηκε σὲ προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς ὡς δικηγόρος, ὡς μέλος τῆς Ε.Ε.Ε., καὶ ἐκδότης μαζί με τὸν Βαφεῖδη τῆς ἐφημερίδας «Βέροια». Ἀργότερα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ὁ Ζωγράφος, ὡς συνεργάτης τῶν Γερμανῶν, ἀναδείχθηκε σὲ ἀνθρώπο κλειδί γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν γερμανικῶν σχεδίων ὑπαγωγῆς ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐθνικοσοσιαλιστῶν σὲ ἓνα κοινὸ πολιτικὸ φορέα. Βλ. Τιμόθεος Χαλκιάς, «Ἐκκλησία καὶ κοινωνία στὴ Βέροια. Ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση μέχρι τὴν μετεμφυλιακὴ ἐποχὴ (1912-1958)». Θεσσαλονίκη, 2011, 122, 125, 132, 144, Σ. Δορδανάς, «Ἀντικομμουνιστὲς οπλαρχηγοὶ στὴ γερμανοκρατούμενη Κεντρικὴ Μακεδονία, *Οἱ ἄλλοι καπετάνιοι, ἀντικομμουνιστὲς ἐνοπλοὶ στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ Ἐμφυλίου*, Ἀθήνα 2006, 69 κ.ε. καὶ Γιώργος Λιόλιος, *Σκιές τῆς πόλης*, Βέροια, 2008, 58,89, 129.

¹⁸ Τελικὰ, ὁ Ἀντώνιος Πρωτοψάλτου ἐπανήλθε στὰ καθήκοντά του με τὴν 24^η Ἰουνίου, ὁπότε ἔληξε ἡ τρίμηνη αργία ποῦ τοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ. Βλ. «Ἀποκατάστασις τοῦ κ. Ἀ. Πρωτοψάλτου εἰς τὰ δημαρχιακὰ τοῦ καθήκοντα», *Ἀστὴρ Βερροίας*, 3-7-1935, 1.

¹⁹ Στὴν ἐμπλοκὴ τοῦ Μητροπολίτη ἀναφέρεται καὶ ὁ βουλευτὴς Παπαδάκης, ὁ ὁποῖος σημειώνει ὅτι ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐμπλοκὴ τοῦ στάθηκε ἡ δεξιότητα ποῦ παρέθεσε γιὰ τὴν ὁποία κατηγορήθηκε ὅτι ἦταν ἓνα ευκαιρία ἐπαφῆς τῶν μεμνημένων στὸ κίνημα. Βλ. Παπαδάκης, ο.π., 267.

Οί Έπαναστάται τής Χ Μεραρχίας ενώπιον τών Στρατοδικείων Λαρίσης και Θεσσαλονίκης

Λάρισα 20 - Ένώπιον του Στρατοδικείου τής πόλεως μας δικάζονται ο Βουλευτής Βεροίας κ. Ι. Παπαδάκης κατηγορούμενος ως συμμετάσχων εις τὸ κίνημα τής 1^{ης} Μαρτίου καὶ ὁ Γερουσιαστὴς Θεσσαλονίκης κ. Μικὲς Μαυρογορδάτος μαζὺ με σωρείαν ἄλλων Βουλευτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Ἐδέεσης... Μάρτυρες κατηγορίας μεταξύ ἄλλων εἶναι ὁ Δήμαρχος Βεροίας κ.α. Μενέλαος Χατζηνικολάκης, ὁ δικηγόρος κ. Ζωγράφος, ὁ σωφὲρ κ. Ἰ Μπαζάκας κ.λ.π. συμπολίται.

Θεσ/νικη -20 – Σήμερον τὴν πρωΐαν ενώπιον τοῦ Στρατοδικείου Θεσ/νίκης δικάζονται οἱ ὡς ἐπαναστάται φερόμενοι τέως Ἐπιτελάρχης τής Χης Μεραρχίας κ. Δ. Ψαρρός, ὁ ὑπολοχαγὸς Σταυρίδης, ὁ λοχαγὸς Ι. Καρασάββας τοῦ 16^{ου} Πεζικοῦ Συντάγματος ὡς καὶ οἱ Τζιρτζιλάκης καὶ Καββαδίας τοῦ Χ Συνοριακοῦ Τομέως. Πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου ὤρισθη ὁ Δ/ντης τοῦ 16^{ου} Συν/τος Συν/χης κ. Ανδριανόπουλος. Μάρτυρες κατηγορίας εἶναι ὁ σωφὲρ Βαγιανός, ὁ λοχαγὸς Μπαλάσκας, Τζιμου Δ/ντης Τ.Τ.Τ. λοχαγὸς Ν. Χανιώτης κ.λ.π.

Μακεδονικὴ Ἠχώ, 20-4-1935, 4

Σύντομα Τηλεγραφήματα

Θεσ/νικη - Προχθὲς Παρασκευὴ 26 Ἀπριλίου ἔληξεν ἡ δίκη τῶν κατηγορουμένων ἀξιωματικῶν τής Φρουρᾶς Βεροίας Ψαρροῦ, Βασιλακόπουλου, Καρασάββα, Σταυρίδου, καὶ τῶν Τσιρτζιλάκη καὶ Καραβία τοῦ Χ Συνοριακοῦ Τομέως. Το Α΄ ἔκτακτον Στρατοδικεῖον πρόεδρος τοῦ ὁποῖου ἦτο ὁ Συν/χης Ανδριανόπουλος Δ/ντης τοῦ 16^{ου} Συντάγματος υπέβαλλε τὰς ἐξῆς ποινάς. Εἰς τὸν Δ. Ψαρρόν αντ/χην τοῦ πυροβολικοῦ 12 ἐτῶν πρόσκαιρα δεσμά, στρατιωτικὴν καθάρισιν καὶ δήμευσιν τής περιουσίας του, εἰς τὸν λοχαγόν Καρασάββαν 5 ἐτῶν εἰρκτὴν καὶ ἔκπτωσιν τοῦ βαθμοῦ του. Εἰς τὸν ὑπολοχαγόν Τσιρτζιλάκην 5 ἐτῶν εἰρκτὴν καὶ καθάρισιν. Ἐκήρυξε δὲ ἄθῶους τοὺς Ταγματάρχην Βασιλόπουλον καὶ Καραβίαν.

Θεσ/νικη 27 – Τὴν πρωΐαν τής αὔριον εἰς τὸν περίβολον τοῦ 50^{ου} Συντάγματος θὰ γίνῃ ἡ καθάρισιν τῶν καταδικασθέντων.

Λάρισα - Ἡ δίκη κατὰ τοῦ τέως Βουλευτοῦ Παπαδάκη καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν συνεχίζεται. Ἐντὸς τής προσεχοῦς ἐβδομάδος θὰ ἀρχίσουν αἱ αἰτιολογίαι τῶν κατηγορουμένων.

Μακεδονικὴ Ἠχώ, Πάσχα 1935, 4

Ἐπὶ τῇ ἐπανεκδόσει μας

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀστὴρ πάντοτε, ἀφ' ὅτου ἐξεδόθη (τῷ 1924) διεκρίθη διὰ τὴν συντηρητικότητά καὶ μετριοπάθειαν τής ἀρθρογραφίας του προσπαθῶν ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεων του νὰ συμβάλῃ καὶ οὗτος μακρὰν πάσης κομματικῆς ἐμπαθείας (δημοσιεύων καὶ φιλοξενῶν πάντοτε ἀκόμα καὶ γνώμας κομματικῶς διίσταμένων ἀκόμη) εἰς τὴν πρόοδον τόσον τοῦ Κράτους γενικῶς ὅσον καὶ τής ἐπαρχίας μας ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ὁποίαν ὡς τοπικὴ ἔφημερίς εἶχε ὑποχρέωσιν νὰ ἐνδιαφέρηται καὶ ν' ἀσχολεῖται περισσότερο, ἀφήνων τὴν γενικὴν πολιτικὴν εἰς τὰς ἔφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τής Θεσσαλονίκης ἔάν δὲ ἐνίοτε καὶ ἰδία κατὰ τὰς προεκλογικὰς περιόδους μετεχιρίσθη ἀλλοίανγ λῶσσαν, οὐχὶ ἡπίας μορφῆς, οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ τῷ ἀρνηθῇ τὴν ἀγνότητά τῶν προθέσεων του, ὅπως ἐπίσης οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του πρὸς τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα καὶ τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς πάσαν ἔνομον ἐνέργειαν ὁποθενδήποτε προερχομένην.

Καταδικάζων τὸ κίνημα τής 1^{ης} Μαρτίου, ὁ Ἀστὴρ δηλοῖ ὅτι ἐπανεκδιδόμενος θὰ προσπαθήσῃ νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν ἐκ τοῦ κινήματος τοῦτου προξενηθέντων εἰς τὸ Κράτος καὶ τὸ Ἔθνος κακῶν καὶ τὴν κατάπαυσιν τής φθοροποιοῦ διχονοίας.

Ἀστὴρ Βεροίας, 18-4-1935, 1

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση, MSc Ιστορίας – Υπ. Δρ. Π.Δ.Μ.

Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ - 4ος ΤΟΜΟΣ

Το 2013 η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας εξέδωσε τον τέταρτο τόμο του επιστημονικού της περιοδικού, «Μελετήματα Ημαθίας». Οι ανακοινώσεις που δημοσιεύονται στον παρουσιαζόμενο τόμο είναι μέρος των εισηγήσεων του Α' Επιστημονικού Συνεδρίου της Ε.Μ.Ι.Π.Η. για την Ημαθία με τίτλο Ιστορία – Αρχαιολογία – Τέχνη – Λαογραφία. Λόγω του όγκου των εισηγήσεων αλλά και του περιορισμού των τυπογραφικών σελίδων, δεν δημοσιεύτηκαν όλες οι μελέτες. Οι υπόλοιπες θα συμπεριληφθούν σε επόμενους τόμους των Μελετημάτων Ημαθίας.

Η πρώτη εισήγηση ανήκει στην Επίτιμο Έφορο Αρχαιοτήτων, κ. Μαρία Λιλιμπάκη - Ακαμάτη. Αντικείμενο της μελέτης της οι Αρχαιότητες Νομού Ημαθίας: Προστασία, Συντήρηση, Ανάδειξη, Διαχείριση. Αναφέρεται στην περίοδο 2002-2009, μian από τις πλέον δημιουργικές περιόδους για τον αρχαιολογικό χώρο, καθώς με την ενίσχυση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης υλοποιήθηκε μεγάλος αριθμός επεμβάσεων σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία με στόχο την προστασία, τη συντήρηση και ανάδειξή τους. Παρουσιάζει τα έργα μεγάλης και μικρής κλίμακας, που επιτελέστηκαν με την ενίσχυση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στο νομό Ημαθίας. Έτσι, με κύριους σταθμούς την προϊστορική, την κλασική, την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή εποχή, τους βυζαντινούς χρόνους και τέλος, τις διατηρημένες παραδοσιακές συνοικίες της πόλης, αναδεικνύει το διαχρονικό χαρακτήρα της αρχαιολογικής διαδρομής στο νομό Ημαθίας.

Το αρχαιότερο προϊστορικό χωριό στην περιοχή της Βέροιας. Η ανασκαφή της Νέας Νικομήδειας και η προϊστορική αρχαιολογία στη δεκαετία του 1960 είναι ο τίτλος της εισήγησης του κ. Κοσμά Τουλούμη. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στην πρώτη συστηματική αρχαιολογική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα και συγκεκριμένα, στη Νέα Νικομήδεια Ημαθίας και τελέσθηκε υπό την αιγίδα της βρετανικής αρχαιολογικής σχολής Αθηνών και του πανεπιστημίου του Cambridge. Επικεφαλής της υπήρξαν ο Αμερικανός Robert Rodden και ο Βρετανός Grahame Clark, στους οποίους οφείλεται η επιστημονική αναγνώριση της ανασκαφής. Τα στοιχεία της θεωρίας και της μεθόδου της Προϊστορικής Αρχαιολογίας της δεκαετίας του 1960 ακολουθήθηκαν και στην ανασκαφή και τα πιο εντυπωσιακά ευρήματα της Ν. Νικομήδειας αποτέλεσαν τα κατατεθέντα σήματα για την εμφάνιση των πρώτων γεωργών στην Ευρώπη και την Πρώιμη Νεολιθική εποχή. Ενδεικτικοί του αντίκτυπου των ερευνών από το ευρύ κοινό είναι οι τίτλοι μερικών εφημερίδων της εποχής πανελληνίας αλλά και τοπικής κυκλοφορίας. Επιπλέον, τα ευρήματα της Νέας Νικομήδειας δημοσιεύθηκαν σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά ευρύτερης απήχησης αλλά η συστηματική επιστημονική δημοσίευση συνολικότερων αρχαιολογικών δεδομένων από την ανασκαφή καθυστέρησε πάνω από τριάντα χρόνια.

Η τρίτη κατά σειρά εισήγηση είναι του διδάκτορα προϊστορικής αρχαιολογίας κ. Σταμάτη Χατζητουλούση και φέρει τον τίτλο Η ανατομία ενός οικήματος: ένα παζλ από σκόρπια θραύσματα και αποτυπώματα για το Αγγελοχώρι της Ύστερης Εποχής Χαλκού. Ως σκοπός της παρούσας μελέτης ορίστηκε η διερεύνηση των οικοδομικών καταλοίπων πηλού στον οικισμό του Αγγελοχωρίου και κατόπιν, η ανασύνθεση των τεχνολογικών επιλογών της προϊστορικής κοινότητας για τη διαμόρφωση του δομημένου χώρου της εγκατάστασής της. Ο μελετητής επικεντρώθηκε στη βασική αναλυτική μονάδα της προϊστορικής εγκατάστασης, που είναι η οικιακή αρχιτεκτονική κατασκευή, θεωρώντας την προϊόν συγκεκριμένων τεχνολογικών πρακτικών, ενώ μέσα από την ανίχνευση των τεχνολογικών

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ
ΗΜΑΘΙΑΣΈτος Δ'
Τόμος 4 (2012)ΠΡΑΚΤΙΚΑ
Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Βέροια 2013

επιλογών της κοινότητας προσέγγισε την οικιστική ανάπτυξη μιας εγκατάστασης.

Η ανακάλυψη της κ. Αγγελικής Κουκουβού έχει ως αντικείμενο έρευνας Τα λατομεία Πωρολίθου των Ασωμάτων Βεροίας και τα μνημεία των Αιγών: Μια αμφίδρομη σχέση. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα λατομεία των Ασωμάτων που ήλθαν στο φως στα πλαίσια της αρχαιολογικής έρευνας, η οποία διενεργήθηκε για τις ανάγκες κατασκευής της σύγχρονης Εγνατίας Οδού από το 1999 έως το 2000. Ανάμεσα στα Ασώματα και τη Βέροια εντοπίστηκαν και άλλες θέσεις με ίχνη αρχαίας λατομίας και ειδικότερα, στον άξονα της οδού που συνέδεε την αρχαία Βέροια με τις Αιγές, τη σημερινή Βεργίνα. Έτσι, σε συνεργασία με το Τμήμα Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μελετήθηκαν δείγματα από τα λατομεία της περιοχής των Ασωμάτων αλλά και από άλλες εντοπισμένες θέσεις εξόρυξης της ευρύτερης περιοχής καθώς και δείγματα από μνημεία των αρχαίων Αιγών και άλλων περιοχών. Οι αναλύσεις έδειξαν ότι τα δείγματα από τα λατομεία των Ασωμάτων και τα δείγματα από τα αρχαία μνημεία των Αιγών παρουσίαζαν σαφείς ομοιότητες, γεγονός που καθιστά πολύ πιθανή την προέλευση του δομικού λίθου των μνημείων των αρχαίων Αιγών από τα λατομεία της περιοχής των Ασωμάτων. Εντούτοις, μόνο η συστηματική μελέτη και η διεπιστημονική έρευνα θα αποκαταστήσουν ως ένα βαθμό την αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο λατομείο και το μνημείο.

Η σύλληψη του Σιληνού στους κήπους του Μίδα στο Βέρμιο και ο «Γόρδιος Δεσμός» της φρυγικής Παρουσίας στη Μακεδονία τιλοφορείται η εισήγηση του κ. Γεωργίου Μάλλιου. Με αφορμή την παράσταση της σύλληψης σε μία μελανόμορφη κύλικα του 560 π.Χ. του κεραμέα Εργότιμου, παρατέθηκαν από το μελετητή όλα τα δεδομένα της έρευνάς του, καθώς και οι αρχαίες ιστορικές πηγές με απώτερο σκοπό να παρουσιασθεί το μοντέλο εξυπηρέτησης της παράδοσης στις επιταγές της πολιτικής. Ο κ. Μάλλιος εξέφρασε την υπόθεση ότι ο Αλέξανδρος χρησιμοποίησε το μύθο των Τημενιδών εκμεταλλευόμενος την παράδοση των προγόνων του, ώστε να εδραιώσει τη θεϊκή συγκατάθεση για την επακόλουθη κατάκτηση της Ανατολής. Η παρούσα μελέτη εστίασε δε στο κομβικό ιστορικό γεγονός της λύσης του κόμπου από τον Αλέξανδρο στο αμάξι που έφερε το Μίδα στο Γόρδιο της Φρυγίας, καθώς και στο κίνητρο αυτής της συμβολικής πράξης εκπλήρωσης ενός χρησμού, που βασιζόταν στη συνέχιση των μακεδονικών παραδόσεων.

Η κ. Κυριακή Μελέτη στην ανακοίνωσή της για την Εβραϊκή Κοινότητα της Βεροίας κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους και την ύστερη αρχαιότητα στοιχειοθέτησε τους λόγους που οδήγησαν στη μετακίνηση και μετανάστευση των Εβραίων στην πόλη. Αφού έδωσε το ιστορικό περιγράμμα της εποχής, που χαρακτηριζόταν από το θρησκευτικό συγκρητισμό και τις μετακινήσεις μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, χρησιμοποίησε το κείμενο των Πράξεων για τη σύνθεση επαγωγικών συλλογισμών αναφορικά με την ύπαρξη και τον εντοπισμό κτιρίου συναγωγής, την κοινωνική θέση και την οικονομική ισχύ των μελών της κοινότητας, καθώς και την επιρροή της σε πνευματικό επίπεδο στον τοπικό πληθυσμό. Στη συνέχεια εξέτασε επιγραφικές μαρτυρίες, που την οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η εβραϊκή κοινότητα ήταν οργανωμένη στον τύπο της Συναγωγής με αιρετά μέλη, ασκούσε επιρροή σε θέματα θρησκευτικού συγκρητισμού και εντασσόταν οργανικά στην πόλη, καθώς ο χώρος ταφής δε διαφοροποιούνταν και δε διακρινόταν, παρόλο που προσπαθούσαν να διατηρήσουν τα χαρακτηριστικά της θρησκευτικής τους ταυτότητας.

Ένα αρχαίο δημόσιο κτίριο της Βεροίας σε μια προπολεμική φωτογραφία είναι το αντικείμενο μελέτης της κ. Ευρυδίκης Κεφαλίδου. Κάτοχος της φωτογραφίας ήταν μια Βεροιώτισσα, η κ. Μαρία Κωστή-Ζωγραφίδου. Η λήψη αποτυπώνει το περιβόλι του πατέρα της, κ. Εμμανουήλ Κωστή κατά το έτος 1937 ή 1938 και εντός αυτού επτά λίθινα αρχιτεκτονικά μέλη. Για τη διερεύνηση του θέματος, η συγγραφέας επιστράτευσε την προσωπική μαρτυρία και ανάμνηση της κατόχου. Στη συνέχεια, προέβη σε έρευνα στο αρχείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και βάσει αυτής προχώρησε σε υποθέσεις και συλλογισμούς για την ταυτότητα του φωτογράφου και το λόγο της φωτογράφισης, πιθανόν ως βάση τεκμηρίωσης μιας αρχαιολογικής θέσης, έπειτα από την τυχαία ανεύρεση αρχαιοτήτων στην προσπάθεια καλλιέργειας ενός περιβολιού. Προσπάθησε να ταυτίσει τα μέλη και να ανιχνεύσει εάν είχαν μετακινηθεί ή σώζονταν στις αρχικές τους θέσεις, ενώ αξιοποίησε τις πληροφορίες των ιδιοκτητών. Στηρίζοντας τα συμπεράσματά της σε βιβλιογραφική έρευνα αλλά και στην επιγραφική μαρτυρία από την πόλη, η μελετήτρια διαπίστωσε ότι ο αγρός της υπό διερεύνηση φωτογραφίας βρισκόταν κάποτε στην περιοχή του αρχαίου σταδίου της Βεροίας.

Η κ. Εύα Κοντογουλίδου στην ανακοίνωσή της με τίτλο Αιγές-Βεργίνα: ένα ταξίδι στο χρόνο αναζητήσε τα ίχνη της πόλης και της χώρας των Αιγών διαχρονικά. Σταθμοί της περιήγησής της αποτέλεσαν η ρωμαϊκή θέση μετακίνησης των Αιγών στον κάμπο, το χωριό Παλατίτσια στα 1304 μ.Χ. το ανάκτορο των Αιγών και η ζωή σ' αυτό κατά τον 15ο μ.Χ. αιώνα, η ανέγερση και η διακόσμηση του Αγίου Δημητρίου στα Παλατίτσια με βάση τα περιηγητικά κείμενα του 18ου και 19ου μ.Χ. αι., η δημιουργία και η εξέλιξη του χωριού Βεργίνα. Σημαντικές μαρτυρίες στην παρούσα έρευνα υπήρξαν τα μυλοτόπια των Αιγών αλλά και το γεγονός της επανάληψης των αρχαίων δόμων του ανακτόρου των Αιγών. Η αναζήτηση και το ταξίδι της κ. Κοντογουλίδου ολοκληρώθηκαν με την έναρξη της συστηματικής ανασκαφής στο ανάκτορο τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα γεγονότα της

ομαδικής εκτέλεσης στα κλαδιά της βελανιδιάς στην ανατολική πλευρά του ανακτόρου αλλά και της ανεύρεσης των πρώτων επιτύμβιων στηλών, όταν οι στρατιώτες του Εθνικού Στρατού έσκαψαν οχυρώματα στην Μεγάλη Τούμπα των βασιλικών τάφων.

Ηκ. Αθανασία Κυριάκου στη μελέτη της με τίτλο Συνθέτοντας την εικόνα ενός ταφικού μνημείου: Η βιογραφία του μαρμάρινου κρατήρα από τη στενόμακρη τούμπα της Βεργίνας προσπάθησε να ανιχνεύσει ένα δίκτυο αλληλεπιδράσεων και συσχετισμών, που συνέτειναν στην κατασκευή του. Η συγγραφέας έχοντας ολοκληρώσει την επιστημονική παρουσίαση του ευρήματος από την άποψη της ιστορίας της τέχνης στράφηκε στην αναζήτηση της ιστορίας του ίδιου του αγγείου. Αποκρυπτογράφησε και τόνισε την επιλογή της χρήσης του για μία ταφή μέσα στο χώρο του παλιού νεκροταφείου υπογραμμίζοντας τις πιθανές προθέσεις των κτητόρων, ενώ επεσήμανε το ρόλο του καλλιτέχνη αλλά και την κοινωνική και οικονομική θέση της οικογένειας στην κοινωνία των Αιγών για την τελική επιλογή του συγκεκριμένου ταφικού σήματος. Τέλος, μέσα από τη βιογραφία του μαρμάρινου κρατήρα οδηγήθηκε στη βιογράφιση αποσπασμάτων της εποχής και της κοινωνίας που το παρήγαγε.

Η11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων: η αρχή και η ιστορική πορεία της είναι ο τίτλος της ανακοίνωσης της κ. Χρυσάνθης Μαυροπούλου-Τσιούμη. Βασισμένη στα Χρονικά του Αρχαιολογικού Δελτίου, στο Αρχείο της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σε συνεντεύξεις με πρόσωπα που έδρασαν στο χώρο και κυρίως στις προσωπικές της μνήμες, η κ. Μαυροπούλου-Τσιούμη μείωσε ως έτος ορόσημο το 1965. Ήταν η χρονιά που η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων της Θεσσαλονίκης ίδρυσε μια θέση επιμελητή στη Βέροια. Πρώτη επιμελήτρια ορίστηκε η ίδια η συγγραφέας, που περιέγραψε με μελανά χρώματα τις συνθήκες εργασίας της παρά το τεράστιο επιστημονικό ενδιαφέρον, που συγκέντρωνε η πόλη και η περιοχή γενικότερα. Επόμενο έτος ορόσημο υπήρξε το 1978 με την ίδρυση της 11ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Βέροιας, στη δικαιοδοσία της οποίας ανήκε και η Δυτική Μακεδονία μέχρι το 2006. Άλλοι σημαντικοί σταθμοί για την ιστορία της Εφορείας υπήρξαν η λειτουργία του Βυζαντινού Μουσείου το 2002, οι δύο εκθέσεις στο εξωτερικό βυζαντινών αρχαιοτήτων της περιοχής της Βέροιας το 2008, οι εκδόσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Εφορείας.

Ηκ. Βασιλική Καλταπανίδου-Πυροβέτση παρουσίασε στη μελέτη της την Ανάδειξη των «ανοικτών» αρχαιολογικών χώρων των πόλεων. Το παράδειγμα του αρχαιολογικού χώρου του Αγίου Παταπίου στη Βέροια. Πριν από τρεις δεκαετίες, στην καρδιά της σύγχρονης Βέροιας η αποκάλυψη ενός παλαιοχριστιανικού συγκροτήματος γύρω από το μεταβυζαντινό ναό του Αγίου Παταπίου προσέφερε στην πόλη έναν πολύ σημαντικό αρχαιολογικό χώρο. Ως εκ τούτου, η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων προέβη σε απαλλοτρίωση τμημάτων του χώρου και στη σύνταξη μελέτης για την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου και το 2003 το έργο εντάχθηκε στο 3ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κεντρικής Μακεδονίας. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 2007. Η συγγραφέας στην ανακοίνωσή της παρουσίασε τις επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν και είχαν ως στόχο την προστασία του ανοικτού αρχαιολογικού χώρου της πόλης, όπου συνυπήρχαν οικοδομικά κατάλοιπα, μάρτυρες της ανθρωπίνης παρουσίας από το 2ο αι. π.Χ. έως και τα μεταβυζαντινά χρόνια. Απώτερος στόχος ήταν να λειτουργήσει αυτός ο χώρος ως εστία επιμόρφωσης και πολιτιστικός πυρήνας, χωροθετημένος στο αστικό περιβάλλον. Όπως κατέληξε η κ. Καλταπανίδου-Πυροβέτση το μεγαλύτερο όφελος από το έργο αυτό είναι η συμφιλίωση της μνήμης του παρελθόντος με το παρόν των σημερινών κατοίκων και το μέλλον των επόμενων γενεών της Βέροιας.

Το Βυζαντινό μεταλλικό εικονίδιο του Αγίου Νικολάου από το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας παρουσίασε στην εισήγησή της η κ. Φλώρα Καραγιάννη. Πρόκειται για ένα από τα αξιολογα εκθέματα που φιλοξενείται στο δεύτερο όροφο του Βυζαντινού Μουσείου. Εντάσσεται στα έργα μικροτεχνίας λατρευτικού χαρακτήρα, που είχαν γνωρίσει ιδιαίτερη απήχηση κατά τη μέση και ύστερη βυζαντινή περίοδο, ενώ αποτελεί ένα μικρό αντιπροσωπευτικό δείγμα της μορφής που είχαν οι μεταλλικές εικόνες. Τη συγγραφέα απασχόλησαν παράμετροι όπως η χρήση του αντικειμένου και η θέση του στην καθημερινή και λατρευτική ζωή των πιστών καθώς και ο τόπος κατασκευής του.

Ητελευταία εισήγηση ανήκει στην κ. Αγαθονίκη Δ. Τσιλιπάκου και φέρει τον τίτλο Νεότερες έρευνες για ένα εργαστήριο ζωγράφων που δραστηριοποιείται στην Ημαθία στην περίοδο 1588/9-1607. Βασισμένη στη διδακτορική της διατριβή καθώς και σε δημοσιεύσεις για τη μνημειακή ζωγραφική στη Βέροια κατά το 17ο αιώνα, η συγγραφέας επιχείρησε να κατατάξει τα τοιχογραφημένα σύνολα του 16ου αιώνα και να τα αποδώσει σε ζωγράφους και εργαστήρια επανεξετάζοντας τα δεδομένα παλαιότερης έρευνας. Στα πλαίσια αυτής της έρευνας υποστήριξε ότι η καλλιτεχνική παραγωγή της περιόδου 1588/9-1607 δεν αποτελούσε έργο ενός ζωγράφου αλλά ενός τοπικού εργαστηρίου, στο οποίο δόθηκε η συμβατική ονομασία «του ζωγράφου του ναού Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης». Η μελέτη, μάλιστα, ενός άγνωστου στην έρευνα τοιχογραφημένου συνόλου στο ναό της Αγίας Τριάδας, στον ομώνυμο οικισμό της Ημαθίας, προσέθεσε νέα στοιχεία για το εργαστήριο και την καλλιτεχνική παραγωγή της ευρύτερης περιοχής.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Μικρασιατών Ν. Ημαθίας, που αποτελεί ιδρυτικό μέλος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος, ιδρύθηκε το 1979 με την υπ. αρ. απόφαση 333/79 του Πρωτοδικείου Βεροίας με έδρα την πόλη της Βέροιας. Η ιδέα της ίδρυσης του συγκεκριμένου συλλόγου γεννήθηκε σε μια παρέα, μια ομάδα φίλων, από την Μικρασία που διατηρούσαν άσβεστη τη φλόγα για τις αλησμόνητες πατρίδες.

Κύριος σκοπός του συλλόγου, που έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, είναι, σύμφωνα με το καταστατικό του, η διατήρηση, η διάδοση και η διάσωση των

μικρασιατικών ηθών και εθίμων καθώς και η κοινωνική επαφή των απαρτιζόμενων μελών του, η ανάπτυξη του πνεύματος τους και η προάσπιση των συμφερόντων τους.

Ο Σύλλογος στεγάζεται στο Αρχοντικό της Βούλας Χατζίκου, στην οδό Βενιζέλου 183. Ο χώρος παραχωρήθηκε με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου την άνοιξη του 2012. Το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου ο χώρος ανακαινίσθηκε και εγκαινιάσθηκε στις 26 Δεκεμβρίου 2012, ημέρα εορτής του Αγίου Στεφάνου, από τον μητροπολίτη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας, κ.κ. Παντελεήμονα, την τότε Δήμαρχο Βεροίας, κα. Χαρούλα Ουσουλτζόγλου και τον επί 30 χρόνια πρόεδρο του συλλόγου, κ. Μάκη Τσαμπουλατίδη. Αργώζος σε αυτή τη προσπάθεια ήταν η Δήμαρχος, η οποία είναι και μέλος του συλλόγου και μάλιστα τιμήθηκε για τη βοήθεια της καθώς και για τη συνολική προσφορά της.

Ο σύλλογος αριθμεί περίπου 500 μέλη, τα περισσότερα από τα οποία ανήκουν σε γνωστές οικογένειες της περιοχής μας που δραστηριοποιούνται κυρίως στον εμπορικό τομέα και όχι μόνο και που παρά τις δύσκολες εποχές που διανύουμε συνδράμουν σημαντικά στη λειτουργία του συλλόγου.

Οι δράσεις του συλλόγου είναι πολλές και ιδιαίτερα αξιόλογες. Στόχος του Δ.Σ. και του συλλόγου γενικότερα είναι να διοργανώνεται τουλάχιστον μια εκδήλωση το μήνα. Θα αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες. Αρχικά, είναι η γιορτή του Αγ. Βασιλείου. Κάθε χρόνο, τη δεύτερη Κυριακή του έτους, ο σύλλογος ανοίγει την εκκλησία του Αγ. Βασιλείου, που είναι παρεκκλήσι των Αγ. Αναργύρων, και διοργανώνει την ετήσια κοπή της βασιλόπιτας. Στη συνέχεια ακολουθεί ο χορός της Τσικνοπέμπτης όπου λαμβάνουν μέ-

ρος τα χορευτικά τμήματα του συλλόγου.

Ο σύλλογος έχει θεσμοθετήσει ένα πολιτιστικό φεστιβάλ, ένα αντάμωμα μικρασιατών όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, στο οποίο λαμβάνουν μέρος πολιτιστικοί σύλλογοι της περιοχής μας και όχι μόνο και λαμβάνει χώρα κάθε καλοκαίρι.

Ταυτόχρονα, ο σύλλογος συμμετέχει σε ημερίδες, παρουσιάσεις βιβλίων, κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις ενώ διοργανώνει συχνά εκδρομές στις αλησμόνητες πατρίδες.

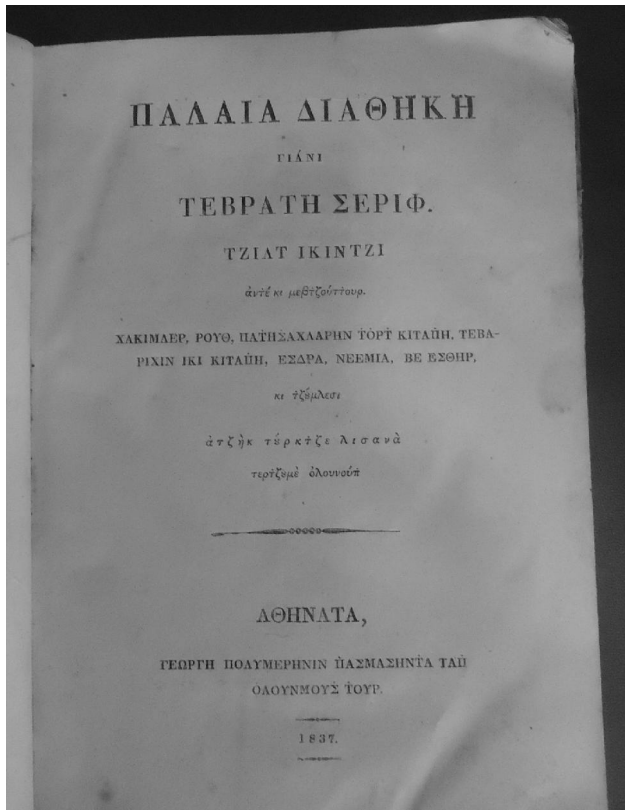
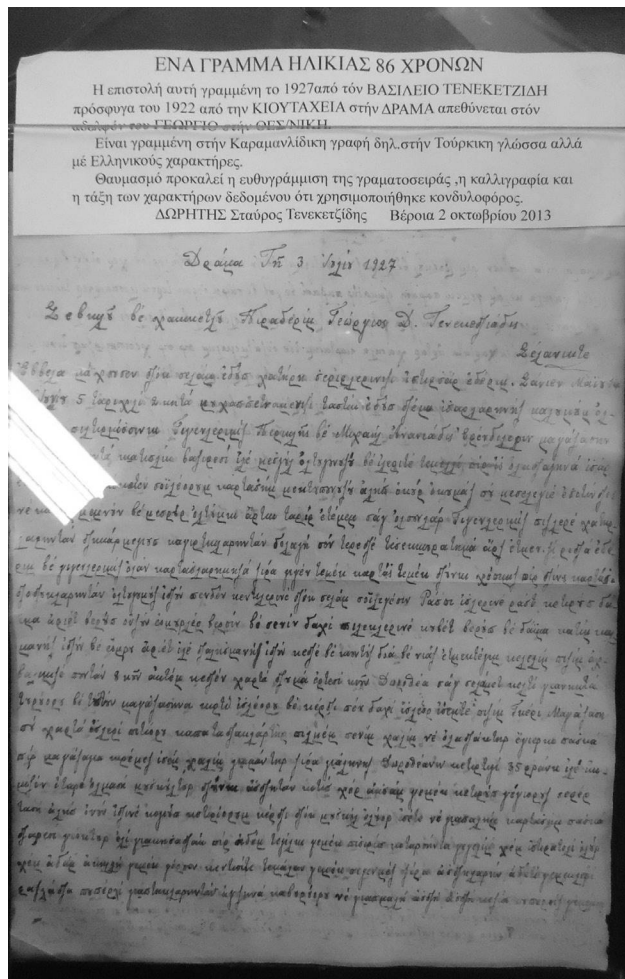
Η σημαντικότερη όμως εκδήλωση του Συλλόγου Μικρασιατών είναι οι εκδηλώσεις τιμής και μνήμης για τη Γενοκτονία. Κάθε χρόνο, στις 14 Σεπτεμβρίου, τελείται μνημόσυνο για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής στο Μητροπολιτικό Ναό των Αγ. Αποστόλων Πέτρου και Παύλου και στη συνέχεια ακολουθεί κατάθεση στεφάνων στο Ηρώο της πλατείας Ωρολογίου. Οι εκδηλώσεις τελούνται σε συνδιοργάνωση του συλλόγου με την Ιερά Μητρόπολη Βεροίας και την Περιφέρεια και κάθε χρόνο η συμμετοχή των επισήμων και του κόσμου είναι ιδιαίτερα αξιόλογη.

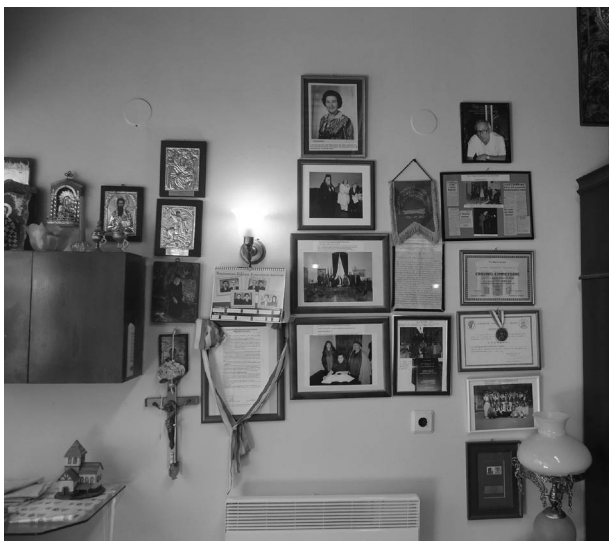
Στο σύλλογο λειτουργούν χορευτικά τμήματα παιδών, εφήβων, ενηλίκων για την εκμάθηση μικρασιατικών χορών. Υπάρχει ακόμα και το τμήμα παραστάσεων που συμμετέχει σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Υπεύθυνος για το τμήμα χορού είναι ο κ. Παναγόπουλος Φώτης. Λειτουργεί επίσης και τμήμα χορωδίας η οποία αποτελείται από 55 μέλη με υπεύθυνη την κ. Λαγιώνη Κατερίνα.

Επιπλέον, υπάρχει τμήμα διδασχίας οικοτεχνίας και καλλιτεχνικών όπου οι παλαιότεροι μαθαίνουν στους νεότερους την τέχνη του πλεξίματος, του κεντήματος και του ραψίματος, το τσιγγελάκι και τη δαντέλα βελονιού. Τα μαθήματα γίνονται πρωινές και απογευματινές ώρες ώστε να υπάρχει πρόσβαση για οποιονδήποτε ενώ οι δάσκαλοι είναι εθελοντές.

Στο χώρο που στεγάζεται ο σύλλογος μπορεί να δει κανείς αντικείμενα που σχετίζονται με τη ζωή των Μικρασιατών.

Φορεσιές από την Καππαδοκία, από την Προύσα και από τη Σμύρνη που βρίσκονται

τοποθετημένα κάτω από το λάβαρο του συλλόγου, είδη οικιακής χρήσης, κεντήματα, ενθύμια και άλλα. Τα περισσότερα από αυτά είναι δωρεές μελών του συλλόγου. Για το λόγο αυτό υπάρχει βιβλίο καταγραφής των προσφορών που γίνονται στο σύλλογο.

Χαρακτηριστικά αναφέρονται ένα κέντημα που χρονολογείται το 1914, μια Παλαιά Διαθήκη που εκδόθηκε το 1837 καθώς και ένα άλλο βιβλίο με την ονομασία ΜΕΧΑΚΙ-ΜΙ ΝΙΖΑΜΙΕΓΕ ΔΑΪΡΔΙΡ του 1886 που είναι γραμμένο στη καραμανλίδικη γραφή, ένα γράμμα επίσης με καραμανλίδικη γραφή του 1927 και ένα καρτέ που χρονολογείται στα μέσα του 19ου αιώνα. Το συγκεκριμένο καρτέ συνοδεύεται από μια επιστολή η οποία συν τοις άλλοις ανέφερε "...για να βλέπουν οι απόγονοι τη νοικοκυροσύνη και την ομορφιά που διέθεταν οι πρόγονοί μας όχι μόνο στις ψυχές και τη ζωή τους αλλά και σε ότι τους περιέβαλε στο σπίτι και τη ζωή τους, άσχετα με τα όσα δύσκολα που πέρασαν και περνούσαν ...". Αυτή είναι η ομορφιά των Μικρασιατών.

Το 1988 ο Σύλλογος Μικρασιατών Ν. Ημαθίας παρέλαβε δίπλωμα τιμής από το Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης για την προσφορά του στα πολιτιστικά δρώμενα.

Η ΕΜΙΠΗ ευχαριστεί την πρόεδρο του Συλλόγου κα. Τασούλα Αλεξοπούλου - Παυλίδου και το μέλος του Δ.Σ. κ. Δημήτρη Τελλίδη, για όλες τις πληροφορίες που μας παρείχαν, καθώς και για την ξενάγηση στο χώρο.

Πληροφορίες:

6974 938 713 Παυλίδου Τασούλα - πρόεδρος Δ.Σ.

6977 460 574 Τελλίδη Δημήτρης - μέλος Δ.Σ.

Πεπραγμένα

Βιβλιοπαρουσίαση έκδοσης της ΕΜΙΠΗ στη Νάουσα: «Ιωάννης Τζαναβάρας. Ένας ξεχωριστός καθηγητής στην κατοχική Νάουσα» (Θ. Μαυρίδου Κ. Χατζηστυλλή)

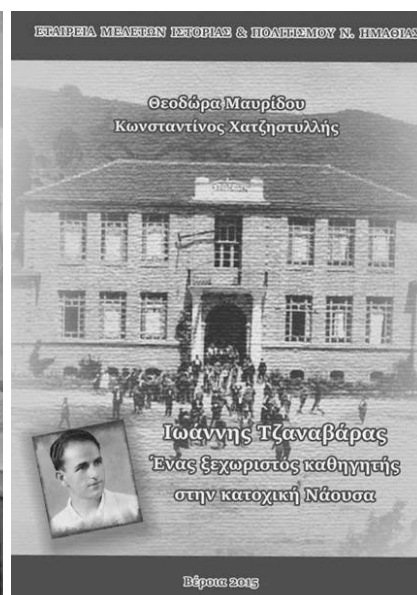
Τη νέα της έκδοση, έργο των Θεοδώρας Μαυρίδου και Κωνσταντίνου Χατζηστυλλή, παρουσίασε η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, το απόγευμα της Δευτέρας (4/5/2015), στη Νάουσα.

Πρόκειται για το βιβλίο με τίτλο «Ιωάννης Τζαναβάρας. Ένας ξεχωριστός καθηγητής στην κατοχική Νάουσα» και για αυτό μίλησαν οι δρ. Γιώργος Μάλλιος, φιλόλογος, δρ. Χρήστος Σκούπρας, Προϊστάμενος Εκ/κών Θεμάτων Δ/σης Β/θμιας Εκ/σης Ν. Ημαθίας και μία εκ των συγγραφέων του βιβλίου, η καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, Θεοδώρα Μαυρίδου.

Το συντονισμό της εκδήλωσης, η οποία έγινε στον ασφυκτικά γεμάτο όροφο του καφέ Νέον, είχε ο πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η., Μανώλης Ευνάδας, ενώ στο τέλος της εκδήλωσης παρουσιάστηκε ολιγόλεπτο βίντεο με φωτογραφίες της περιόδου που ο Ιωάννης Τζαναβάρας ήταν γυμναστής στο Λάμπειο Γυμνάσιο Νάουσας.

Το βιβλίο προγραμματίστηκε να παρουσιαστεί και στην ιδιαίτερη πατρίδα του Ιωάννη Τζαναβάρα, στα Αθήκια Κορινθίας.

Παρουσίαση του βιβλίου «Νταχάου, Προφορικές και Επιστολικές μαρτυρίες» του Ελπιδοφόρου Ιντζέμπελη στη Βέροια

Το βιβλίο του Ελπιδοφόρου Ιντζέμπελη «Νταχάου, Προφορικές και Επιστολικές μαρτυρίες», παρουσιάστηκε από την Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, σε συνεργασία με το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας την Παρασκευή Μαΐου 2015, στο Αρχοντικό Σαράφογλου, στη Βέροια.

Για το βιβλίο μίλησαν η Δρ. της Ιστορίας της Εκπαίδευσης Αντωνία Χαρίση, Δ/ντρια 9ου Δημοτικού Σχολείου Νάουσας και ο συγγραφέας, Ελπιδοφόρος Ιντζέμπελης, ενώ την εκδήλωση συντόνισε ο δημοσιογράφος και μέλος του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η., Νίκος Βουδούρης.

Παρουσίαση του έργου του καθηγητή Πανεπιστημίου Αιγαίου Γιώργου Κόκκινου με τίτλο "Το ολοκαύτωμα και η διαχείριση της τραυματικής μνήμης" από Ε.Μ.Ι.Π.Η. και ΚΕΠΑ Δ. Βέροιας

Η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας, σε συνεργασία με το Κέντρο Τοπικής Ιστορίας της Κ.Ε.Π.Α. Δ. Βέροιας, διοργάνωσε εκδήλωση παρουσίασης του έργου του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου Γιώργου Κόκκινου με τίτλο "Το ολοκαύτωμα και η διαχείριση της τραυματικής μνήμης", των εκδόσεων Gutenberg.

Η παρουσίαση έγινε την Πέμπτη 14 Μαΐου 2015, στο 2ο όροφο του Χώρου Τεχνών Βέροιας.

Στην εκδήλωση μίλησαν οι Χρήστος Σκούπρας -Δρ. Παιδαγωγικών, Γιώργος Λιόλιος, Δικηγόρος -Συγγραφέας και Γιώργος Κόκκινος, Καθηγητής Παν. Αιγαίου -Συγγραφέας.

ενώ το συντονισμό της εκδήλωσης είχε η Αναστασία Ταναμπάση, Ιστορικός - Υπ. Δρ. Ιστορίας και Γραμματέας του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Ι.Π.Η.

ΣΕΙΡΕΣ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

1. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, Ο Βεριοιώτης Ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862-1869), Βέροια, 2011
2. Εμμανουήλ Γ. Ευνάδας, Ο Μητροπολίτης Κοσμάς Ευμορφόπουλος (1860-1901), Βέροια, 2014

ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΡΟΙΑ ΤΟΥ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Πρακτικά Επιστημονικών Ημερίδων Τοπικής Ιστορίας

- Α' Στο λυκόφως της Οθωμανικής Περιόδου (1890-1910), Βέροια, 2012
- Β' Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος (1910-1925), Βέροια, 2013
- Γ' Στη Βέροια του Μεσοπολέμου (1925-1940), Βέροια, 2015
- Δ' Η δεκαετία των μεγάλων ανατροπών και αναταραχών (1940- 1950), Υπό έκδοση

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Πρακτικά Επιστημονικών Ημερίδων Τοπικής Ιστορίας

1. Ημαθία: Σκιαγραφώντας την ιστορία της μέσα από της συλλογές των Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Ημαθίας, Βέροια, 2014
2. Μιλάμε για τη Νάουσα του 20ου αιώνα, Υπό έκδοση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Τόμος Α' (2009), Βέροια, 2010

Τόμος Β' (2010), Βέροια, 2011

Τόμος Γ' (2011), Βέροια, 2012

Τόμος Δ' (2012) - Πρακτικά Α' Επιστημονικού Συνεδρίου για την Ημαθία, Βέροια, 2013

ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Τεύχη 1-11 (2008-2010), Βέροια, 2011 (Συλλεκτική έκδοση)

Τεύχη 1-26 (2008-2015), Βέροια

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Βέροια 16 Οκτωβρίου 1912. Η απελευθέρωση της πόλης μέσα από κείμενα του 20ου αιώνα, Βέροια, 2012

2. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Όψεις και πτυχές της βεροιώτικης Αποκριάς από τα οθωμανικά χρόνια ως τα τέλη του 20ου αιώνα, Βέροια, 2014

3. Παύλος Δ. Πυρινός, Βεροιώτικα και Ναουσαίικα σημειώματα, Βέροια, 2014

4. Θεοδώρα Μαυρίδου – Κωνσταντίνος Χατζηστυλλής, Ιωάννης Τζαναβάρας. Ένας ξεχωριστός καθηγητής στην κατοχική Νάουσα, Βέροια, 2015

5. Δημήτριος Κ. Βύζας, Τσόρνοβο – Φυτειά Ημαθίας, Βέροια, 2015

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ε' Εβδομάδα Τοπικής Ιστορίας & Πολιτισμού 2015

Τετάρτη 30 Σεπτεμβρίου 2015, 19.00 :

«Τσόρνοβο - Φυτειά Ημαθίας»

Παρουσίαση του βιβλίου του Δημητρίου Κ. Βύζα

Έναρξη Εβδομάδας Τοπικής Ιστορίας & Πολιτισμού 2015

Αρχοντικό Σαράφογλου

Παρασκευή 2 Οκτωβρίου 2015, 20.00 :

«Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αιώνα»

Σειρά Επιστημονικών Ημερίδων Τοπικής Ιστορίας

Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αιώνα Ε' (1950 - 1974) Από τον Εμφύλιο στη Χούντα

Κεντρικός Ομιλητής : Ηλίας Νικολακόπουλος - Ομ. Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.

Χειμωνοπούλου Μαρία - Μπέτσα Ολυμπία - Ταναμπάση Αναστασία

Η περίοδος από τον Εμφύλιο έως τη Χούντα

μέσα από κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό.

Χώρος Τεχνών Βεροίας (2ος όροφος)

Σάββατο 3 Οκτωβρίου 2015, 10.00 :

Συνέχεια Ημερίδας

Χώρος Τεχνών

(2ος όροφος)

19.00 - Μια άλλη όψη της Εκκλησίας στη Χούντα.

Ανοιχτή συζήτηση με αφορμή

τη βιβλιοπαρουσίαση του έργου της Φωτεινής Οικονόμου

"π. Γεώργιος Πυρουνάκης, Η Θεολογία και το έργο ενός ελεύθερου ανθρώπου".

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΚΟΙΝΟΦΕΛΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΔΗΜΟΥ
ΒΕΡΟΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΟ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
&
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
VERIA HISTORY